อนุสรณ์

นางไวภัพยากร

(เชื้อ นิงสานนท์)

เมรุวัดธาตุทอง ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๖

อนุสรณ์

นางไวภัพยากร

(เชื้อ นิงสานนท์)

เมรุวัดธาตุทอง ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๖

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง แด่ทุกท่านที่ได้ให้เกียรติ

มาร่วมในการฌาปนกิจศพ

นางไวภัพยากร (เชื้อ นิงสานนท์)

และต้องกราบขออภัย หากการต้อนรับไม่ทั่วถึง และอำนวยความสดวกให้ไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร.

นายยง นิงสานนท์

๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๖

นางไวภัพยากร (เชื้อ นิงสานนท์)

ชาตะ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗

มรณะ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ประวัติสังเขป

นางไวภัพยากร (เชื้อ นิงสานนท์)

นางไวภัพยากร (เชื้อ นิงสานนท์) เกิดเมื่อวันพุธที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ซึ่งตรงกับ ปีมะโรง เดือน ๑๐ แรม ๑๑ ค่ำ เป็นบุตรคนที่ ๓ ของขุนสรรธนานุรักษ์ (ชม มหาพันธ์) และ นางชุ่ม มหาพันธ์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันคือ.—

๑. นางวิเชียร ชุ่มชอบ (ถึงแก่กรรม)

๒. นายชวน มหาพันธ์ (ถึงแก่กรรม)

๓. นางเชื้อ นิงสานนท์ (เชิญ มหาพันธ์)

๔. นางนิภา แพทย์ประเสริฐ (จรูญ มหาพันธ์)

๕. นายชาย มหาพันธ์ (ถึงแก่กรรม)

๖. นางเลื่อน ไกรฤกษ์

๗. นางประชุม มหาพันธ์

๘. นางน้อม ไกรฤกษ์

ขุนสรรธนานุรักษ์ บิดารับราชการอยู่ในแผนกคลังจังหวัด มีตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องโยกย้ายไปรับราชการประจำตามจังหวัดต่าง ๆ ดังนั้น นางไวภัพยากร จึงได้ถือกำเนิดที่จังหวัดนครปฐม เนื่องด้วยบิดามารดายึดมั่นที่จะมีความสุขกันลำพังในครอบครัว โดยให้มีพ่อ แม่ ลูกอยู่ด้วยกันพร้อมหน้าทุกหนทุกแห่งที่ บิดาซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องย้ายไปรับราชการสนองพระเดชพระคุณ เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน กับทั้งบิดา

ไม่มีความประสงค์ที่จะให้ญาติพี่น้องต้องได้รับความเดือดร้อน ท่านจึงไม่ยอมที่จะนำบุตรของท่านไปฝากฝั่งไว้กับญาติพี่น้องในกรุงเทพ ในขณะที่ท่านต้องย้ายไปรับราชการในต่างจังหวัด ขุนสรรธนานุรักษ์ บิดาจึงได้หอบหิ้วบุตร ธิดาของท่านไปด้วยทุกจังหวัด และในช่วงเวลาที่ นางไวภัพยากร ยังเยาว์อยู่นั้น ท่านบิดาต้องโยกย้ายตำแหน่งหน้าที่ราชการไปอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายจังหวัดด้วยกัน และแต่ละจังหวัดก็ประจำอยู่ในช่วงระยะเวลาอันสั้น ฉะนั้นการศึกษาของ นางไวภัพยากร จึงไม่ค่อยจะต่อเนื่องกันตามปกติธรรมดา สถานศึกษาจึงไม่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอนดังเช่นเขาอื่น ซึ่งครอบครัวได้อยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน อาศัยที่ท่านเป็นผู้มีความพยายามและสนใจในการศึกษามากจึงได้ใช้ความมานะอุตสาหะทำการศึกษาด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา ที่สามารถจะค้นคว้าหาวิชามาใส่ตัวท่านเองได้ เมื่อมีเวลาว่างจากการปรนนิบัติ บิดามารดา ทำงานบ้าน และเลี้ยงดูน้อง ๆ แล้ว จังหวัดสุดท้ายที่ท่านได้ติดตามบิดามารดาไปคือจังหวัดอุดรธานี หลังจากที่บิดาได้ถึงแก่กรรมลง ณ จังหวัดอุดรนี้แล้ว มารดาได้อพยพครอบครัวกลับเข้ามาตั้งหลักฐานอยู่ในกรุงเทพ ณ บ้านเดิมของท่าน และใช้ชีวิตที่สงบตามอัตตภาพของครอบครัวที่ขาดพ่อบ้านซึ่งเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ นางไวภัพยากร จึงได้เข้ารับราชการ เป็นนางพยาบาลประจำอยู่ ณ วชิระพยาบาล สามเสน พระนคร ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ท่านได้ลาออกจากนางพยาบาล ทำการสมรสกับ ขุนไวภัพยากร (เตี้ย นิงสานนท์) และมีบุตรด้วยกันหนึ่งคน คือ นายยง นิงสานนท์ จากนั้นท่านก็ได้ใช้ชีวิตแม่บ้านอย่างเดียวโดยตลอด มิได้ออกทำงานนอกบ้านอีกเลย

นางไวภัพยากร ได้ใช้ชีวิตแม่บ้านมาแต่ยังเยาว์ ในขณะที่ยังอยู่กับบิดามารดา ท่านต้องปรนนิบัติบิดา และต้องดูแลน้อง ๆ ท่านจึงมีความสนใจต่อการครัวมาก่อนแล้ว ครั้นเมื่อท่านได้มาเป็นแม่บ้าน ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวโดยตรง ในเมื่อท่านได้ทำการสมรสแล้ว ท่านจึงจำต้องค้นคว้า และศึกษาวิธีปรุงอาหารเป็นพิเศษเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งได้จากตำราอาหารที่พิมพ์จำหน่ายในท้องตลาดบ้าง ได้เรียนรู้จากผู้สูงอายุบ้าง จากผู้ใหญ่ในครอบครัวบ้าง ที่ได้กรุณาแนะนำและลงมือปรุงให้ท่านได้ดูเป็นตัวอย่างบ้าง และท่านได้พยายามทำด้วยตนเองจนมีความสามารถประกอบอาหารทั้งคาวหวานได้เป็นอย่างดี ท่านสนใจในเรื่องอาหารเป็นอย่างมาก ท่านจึงได้พยายามหาวิธีประกอบอาหารแปลก ๆ มาปรับปรุงรับประทานกันในครอบครัวเป็นประจำ โดยเฉพาะเมื่อท่านได้ติดตามสามีไปประกอบการค้าที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านมักจะรับหน้าที่เป็นผู้ประกอบอาหารเลี้ยง ญาติ มิตร ในเมื่อมีการจัดงานเลี้ยงขึ้นเป็นประจำ และบางครั้งหากท่านได้รู้ถึงวิธีประกอบอาหารแปลก ๆ มาใหม่ ครั้นเมื่อท่านได้ลองทำรับประทานกันเอง ในครอบครัวจนเป็น ที่พอใจของ ท่านแล้ว ท่านมักจะหาโอกาสประกอบอาหารแปลก ๆ ที่ได้มาใหม่นั้น แล้วเชิญเพื่อนฝูงของท่าน และของสามี มารับประทานกันเป็นประจำ

นอกจากท่านจะมีความสามารถในการประกอบอาหารให้กับครอบครัวแล้ว ท่านยังมีความสนใจในการเย็บปักถักร้อย โดยเฉพาะในการเย็บเสื้อผ้าแล้ว ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความสามารถเป็นพิเศษ ทั้งที่ท่านไม่เคยได้ทำการศึกษาจากสถาบันการตัดเย็บ ณ แห่งใดมาก่อนเลย ท่าน

ได้พยายามฝึกฝน ด้วยตนเอง จากตำราที่ มีจำหน่าย ในท้องตลาดในยามว่าง จนท่านสามารถตัดเย็บเสื้อผ้าของท่านเอง และสามารถซ่อมแซมเสื้อผ้าที่ชำรุดของสามีและบุตรของท่านได้เรียบร้อย จนในที่สุดท่านสามารถ ที่จะตัดเย็บเสื้อกางเกงชายได้ โดยท่านได้เคยตัดเย็บให้กับบุตรและเพื่อนฝูงของบุตรท่านเป็นประจำ โดยเฉพาะในระยะสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเมื่อสงครามสงบลงเรื่อยมา

ด้านการกุศล ถึงแม้ท่านไม่ค่อยจะได้ทำบุญตักบาตรเป็นประจำทุกวันมาแต่เดิม แต่ท่านเป็นผู้สนใจช่วยเหลือผู้ ที่ตกทุกข์ ได้ยาก ถึงแม้จะช่วยเหลือในด้านการเงินไม่ ได้มากนัก ท่านก็พยายามช่วยอนุเคราะห์ ในด้านวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เช่นเสื้อผ้า เครื่องใช้ที่จำเป็นของครอบครัว ตลอดจนการปรุงยารักษาโรคแจกจ่ายให้ กับผู้ ที่ต้องประสบกับความทุกข์ยากเป็นประจำ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านได้เคยปวารณาตัวเป็นโยมอุปถากภ์ให้แก่ภิกษุสามเณรในวัดแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง ซึ่งเป็นวัดเก่า และขาดการทนุบำรุงปฏิสังขรณ์จากญาติ โยมแถบนั้น ตลอดจนท่านสิ้นชีวิต นอกจากนั้นท่านยังเคยได้รับเป็นผู้อุปการะให้การเลี้ยงดู ให้การศึกษาแก่บุตรธิดาของครอบครัวที่ขัดสน หรือผู้ที่มีความจำเป็นต้องแยกครอบครัวจากจังหวัดหนึ่งไปทำการศึกษาอยู่อีกจังหวัดหนึ่ง และขัดสนในเรื่องการเงิน ท่านก็ยินดีรับอุปการะช่วยเหลือให้ที่อยู่อาศัย อาหารการกินจนกระทั่งค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามที่จำเป็น โดยตลอด จนหลายท่านได้สำเร็จการศึกษาและได้ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว เจริญก้าวหน้าทัดเทียมเพื่อนฝูงอยู่จนปัจจุบันนี้

ในหมู่ญาติพี่น้องของท่าน ท่านเป็นผู้ที่รักพี่รักน้องเป็นอย่างมากผู้หนึ่ง ท่านมักจะคอยดูแลสาระทุกข์สุขดิบของบรรดาพี่น้องของท่านอยู่เสมอ หมั่นไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียน หากครอบครัวใด ได้รับความลำบากท่านจะพยายามจุนเจือช่วยเหลือตามกำลังของท่าน พี่น้องคนใดที่ยังไม่เป็นหลักเป็นฐาน ท่านจะพยายามแนะนำและหาช่องทางให้ ทำการศึกษาเพิ่มเติมในด้านวิชาชีพ เพื่อให้มีวิชาติดตัวไว้ประกอบอาชีพเลี้ยงตัวต่อไป ถึงแม้ท่านจะต้องสนับสนุนโดยการจับจ่ายทุนทรัพย์ส่วนตัวท่านก็ตาม ท่านก็หารังเกียจหรือแสดงออกให้เป็นที่กระเทือนใจแต่ประการใดไม่ ท่านคอยให้ความอุปการะแก่บรรดาพี่น้องและหลาน ๆ ด้วยดีตลอดมา

นอกจากท่านจะมีบุตรที่ท่านจะต้องรับผิดชอบโดยใกล้ชิดแล้ว ท่านยังได้รับภาระจากพี่ชายคนโตของท่าน ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้ว โดยท่านได้รับบุตรชายซึ่งเป็นหลานแท้ๆของท่านเองมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม และให้ชื่อว่า นายธนนชัย แต่ให้ใช้นามสกุลมหาพันธ์ ทั้งนี้ โดยท่านได้ให้เหตุผลกับบรรดาญาติว่า พี่น้องผู้ชายของท่านที่ใช้นามสกุลเดิมของท่านมีน้อยและได้เสียชีวิตไปบ้างแล้วก็มี ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็หาได้มีบุตรชายไว้สืบสกุลไม่ ด้วยความรักพี่รักน้องและรักสกุล ท่านจึงให้นายธนนชัยได้ใช้นายสกุลเดิม มหาพันธ์ ของท่านต่อไป เพื่อจะได้สืบสกุลนี้ให้วัฒนาถาวรสืบไปในภายหน้า

นางไวภัพยากร เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดีมาตลอด ไม่เคยเจ็บป่วยถึงขั้นร้ายแรงมาก่อน ทั้งที่บางครั้งท่านต้องตรากตรำงานหนัก ในการช่วยครอบครัวประกอบการค้าและต้องทำงานบ้านด้วยตนเองจนกระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๘ หลังจากที่สามีได้ถึงแก่กรรมลงแล้ว นายแพทย์ประจำ

ตัวท่านจึงได้ตรวจพบว่าท่านมีความดันโลหิตสูงกว่าปกติ และได้ให้การรักษาอย่างใกล้ชิดตลอดมา จนปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านได้ล้มป่วยโดยกระทันหัน มีอาการเป็นลม และแน่นหน้าอก หายใจไม่สดวก บุตรและหลานได้นำส่งโรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า แพทย์ได้ช่วยให้การรักษาจนพ้นขีดอันตรายและได้กลับไปพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน โดยอยู่ในความดูแลอย่างใกล้ชิดของแพทย์ประจำตัวท่าน ในระยะนี้ปรากฏว่าท่านเป็นโรคหัวใจโตและความดันโลหิตสูง แพทย์ได้ควบคุมดูแลและตรวจสุขภาพท่านเป็นประจำอยู่ทุกเดือน ท่านแข็งแรงเป็นปกติดีตลอดมา จนกระทั่งวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๖ ท่านได้ไปพักที่บ้านน้องสาวที่ ธนบุรี เพื่อช่วยจัดงานฌาปนกิจศพ นางวิเชียร ชุ่มชอบ พี่สาว ในวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๖ ท่านได้เป็นลมที่บ้านพักนั้น บรรดาน้องจึงให้การปฐมพยาบาลท่านด้วยดีและจัดให้ท่านพักผ่อนอยู่ที่บ้านเฉย ๆ จนท่านหายเป็นปกติ ครั้นต่อมาในวันจันทร์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๖ ตอนบ่ายหลังจากที่ท่านได้อาบน้ำแต่งตัวเพื่อเตรียมที่จะกลับบ้านพักของท่านที่เอกมัย ขณะที่รอหลานสาวที่จะมารับท่านกลับอยู่นั้น ท่านได้คุยกับน้อง ๆ ท่านอยู่ตามปกติ ท่านได้บอกให้น้องท่านทราบว่าท่านรู้สึกเวียนศีรษะ ต่อมาท่านจึงได้เป็นลม น้องและหลานได้ช่วยกันปฐมพยาบาลและได้รีบไปตามแพทย์ทันทีที่ท่านมีอาการหายใจไม่สดวก แต่ท่านได้สิ้นลมไปด้วยความสงบ เมื่อเวลา ๑๗.๐๐ น. ของวันจันทร์ที่ ๑๒ มีนาคม นั้นเอง ก่อนหน้าที่แพทย์จะได้มาให้การรักษาได้ทันท่วงที สิริรวมอายุท่านได้ ๖๘ ปี ๕ เดือน กับ ๘ วัน.

"แม่จ๋า"

วันจันทร์ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๖ เป็นวันที่หนูยังจำได้แม่นอยู่จนทุกวันนี้ รุณโทรศัพท์ไปถึงหนูที่สมาคมอัสสัมชัญ เร่งให้หนูรีบกลับบ้านเดี๋ยวนั้นเลย หนูไม่ได้คิดสังหรณ์อะไรทั้งสิ้น ทั้งที่มานึกได้ในวันต่อมาว่า วันนั้นรุณพูดโทรศัพท์ด้วยเสียงกระเส่าและร้อนรนผิดปกติ หนูถามว่ามีเรื่องอะไรหรือ ก็ไม่ได้รับคำตอบ เป็นแต่เพียงเร่งว่าให้รีบกลับบ้านเร็ว ๆ แล้วจะเล่าให้ฟัง หนูรีบกลับบ้านทันทีในระหว่างทางหนูคิดมาตลอดทางว่า ทางบ้านคงจะมีเรื่องไม่ดีแน่อาจจะเป็นเรื่องเกิดการเจ็บป่วยของลูก หรือลูก ๆ หนูคงเกิดอุบัติเหตุอะไรสักอย่าง แต่คงไม่ร้ายแรงนัก ถ้าร้ายแรงรุณคงจะบอกให้หนูรู้แน่ ๆ พอถึงบ้านก็มีคนคอยรอเปิดประตูรับอยู่แล้ว ครั้นจอดรถและลงจากรถแล้วรุณจึงเข้ามาจับแขนหนู และบอกว่าแม่เสียแล้วที่บ้านฝั่งธน หนูมองดูหน้ารุณ เห็นขอบตาทั้งสองแดงช้ำ ตอนนี้หนูจำไม่ได้แล้วว่าหนูได้เอ่ยอะไรออกไปบ้าง และแสดงอาการอย่างไร ยังจำได้แต่เพียงว่าหนูรู้สึกวูบไปชั่วขณะหนึ่ง และไม่รู้ว่ารู้สึกเสียใจแค่ไหน เพียงไร หรือรู้สึกตกใจ แค่ไหนอย่างไร หนูไม่สามารถจะบอกได้ถูกจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่ความรู้สึกเช่นนี้หนูจำได้คลับคล้ายคลับคลาว่า เป็นความรู้สึกครั้งที่สองในชีวิตของหนู ซึ่งเว้นช่วงระยะเวลาห่างกันมาถึง ๒๐ กว่าปีมาแล้ว เมื่อคราวที่หนูรู้ข่าวว่าป๋าเสีย โธ่ ใครจะนึกบ้างว่า แม่จะเป็นเช่นนี้ไปได้ ในเมื่อ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๘ แม่บอกกับหลานเล็ก ๆ ๒ คนว่า แม่จะไปค้างบ้านน้าที่ฝั่งธนสัก ๒—๓ วัน และแม่บอกกับหนูว่า แม่จะไปบ้านฝั่งธนจะไปช่วยน้าเผาศพป๋าเชียร และแม่จะถือโอกาส

พาหลานสาวกับหลานสะใภ้ไปทำพื้น แล้วแม่จะเลยไปหาหมอจรัล แล้วจึงจะไปบ้านน้า พักอยู่ที่นั่นกะว่าจะกลับบ้านเอกมัย วันอาทิตย์ หรือวันจันทร์ หนูยังบอกกับแม่ว่าไปคราวนี้อย่าเอาหลานเล็ก ๆ ๒ คนไป ด้วยเลย เพราะแม่ไปหลายวัน คราวนี้แม่ไม่แสดงอาการอะไรออกมา ให้เห็นเลยว่าไม่พอใจที่ไม่ได้เอาหลานเล็ก ๆ ไปด้วยเหมือนทุกครั้ง ในวันนั้นแม่ก็แข็งแรงดี อาการไอของแม่ก็ไม่มีแล้ว หนูก็เชื่อว่าแม่คงหาย จากหวัดแล้ว เพราะก่อนหน้านั้นสัก ๒–๓ วัน แม่เป็นหวัดเห็นบ่นว่า ตะครั่นตะครอคล้ายจะเป็นไข้ แล้วก็อไอ นอกนั้นไม่มีอาการอะไรเลย หนูก็ดีใจที่แม่บอกว่าจะไปหาหมอก่อนจะไปบ้านน้า หนูคิดว่าจะได้เช็ค ร่างกายเสียก่อนที่จะไปช่วยงานเขา เพราะหนูรู้ดีว่าเมื่อแม่มาพบกับพวก น้าแล้วแม่จะต้องคุยเล่นกับน้าเต็มที่ หนูคิดว่าอย่างน้อยที่สุดแม่ก็ต้องนอน ดึก เพราะธรรมดาแล้วแม่อยู่ที่บ้านสัก ๒ ทุ่ม หรือ ๓ ทุ่มอย่างดึก แม่ก็นอนแล้ว ในระยะหลัง ๆ นี้ พวกเพื่อนหนู หรือคนที่สนิทชิดชอบ กัน มาพบแม่ทีไรจะพูดเสมอว่า แม่ยังแข็งแรงดีมาก ถ้าใครพูดต่อหน้า แม่ แม่จะต้องหัวเราะแล้วสลัดแขนทั้ง ๒ ข้าง และทำท่าเดินเร็ว ๆ ก้าว เท้าสั้น ๆ ให้เขาดูและพูดว่า "จ๊ะ ฉันยังแข็งแรงดีจ๊ะ ยังเลี้ยงเหลนไหว" ใครจะเชื่อบ้างว่า แม่ออกจากบ้านพวกหนูไปวันฝนตกนั้นระยะเพียง ๔ วันเท่านั้น แม่ก็ไม่กลับมาหาพวกหนูอีกแล้ว แม่ต้องให้พวกหนูไปรับแม่ มาในสภาพที่ไม่มีใครอยากจะให้เป็นเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่ทุกคนจะต้องยอม รับสภาพนั้น แต่หนูก็ไม่สามารถจะสกดกลั้นความสะเทือนใจอย่างแรงได้ ทั้งที่หนูเคยได้ทำการบวชเรียนอุทิศส่วนกุศลทั้งหลายให้กับป๋ากับแม่ เคย

ได้อบรมในทางพุทธศาสนามาแล้วก็ตาม ก็ยังไม่พ้นไปจากความเป็นปุถุชนธรรมดาไปได้ หนูเชื่อแน่ว่าใครมาได้รับสภาพอย่างหนูก็คงจะไม่ผิดจากหนูไปได้สักเท่าไรนัก ขอให้คิดดูซิครับ แม่กับหนูใกล้ชิดกันมามากเพียงไร ในเมื่อแม่มีแต่เพียงไอ้หนูคนเดียวเท่านั้น ที่สามารถจะระบายอารมณ์ต่าง ๆ ได้ตลอดจนปรารภสาระทุกข์สุขดิบได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้จะมีการบึ้งตึงกันบ้างบางคราวระหว่างแม่กับลูกก็เป็นเรื่องธรรมดาที่คนที่ใกล้ชิดกันมากที่สุดและอยู่ในภาวะของอารมณ์ต่าง ๆ กันก็ย่อมจะมีการขัดแย้งกันบ้าง แต่หนูซึ่งดีว่า ที่แม่มีเรื่องโกรธเคืองหรือไม่พอใจหนูทุกครั้งนั้นย่อมจะเกิดจากอารมณ์เพียงชั่วครู่ชั่วยาม ในส่วนลึกของจิตรใจแล้ว แม่จะไม่มีอะไรที่จะเก็บฝังไว้ในใจเลย ซึ่งเรื่องหนูยืนยันได้แน่นอน เพราะหนูเคยลองพูดกับแม่หลังจากที่หายโกรธหนูแล้ว โดยหนูลองใช้สรรพนามแทนตัวหนูเองว่าผม ทุกคำที่พูดกับแม่ผลปรากฏว่า ในวันรุ่งขึ้นแม่ร้องห่มร้องไห้พูดด้วยความน้อยใจว่า หนูทำตัวห่างเหินกับแม่ขึ้นทุกวัน แม้แต่จะใช้คำแทนชื่อตัวเองก็เปลี่ยนไปจากเดิมไปแล้ว ดังนี้เป็นต้น ซึ่งทำให้หนูพอจะรู้ได้ว่า แม่ต้องมีความคิดขยาดต่อความว้าเหว่ แม่ต้องการความอบอุ่นทางใจ เรื่องที่แม่ไม่ถูกใจหนูหรือโกรธหนูนั้นไม่มีเหลืออยู่ในจิตรใจเลย ถึงแม้ว่าบางครั้งหนู กับ แม่ ไม่ ได้ มีเวลาที่จะพูดคุยกันลำพังเป็นเวลานาน ๆ แม่ก็ยังแสดงกิริยาอาการให้ เห็นได้ว่า แม่ยังมีความสุขสดชื่นที่ ได้อยู่ กับหนูและหลาน ๆ โดยแม่ก็ยังต้องรับเป็นธุระในเรื่องอาหารการกิน และเสื้อผ้าของหนูและหลานด้วยตนเอง ทั้งที่แม่ก็มีอายุมากแล้ว พอหนูห้ามไม่ต้องการจะให้แม่ต้องลำบากในเรื่องเหล่านั้น แม่ก็มักจะมีโมโห หงุดหงิดทันที

บางครั้งหนูก็ไม่ชอบใจ แต่ก็ไม่กล้าพูดอะไรมากไป เพราะเห็นว่าเป็นความสุขทางใจอย่างหนึ่งของแม่ที่อยากจะเอาใจลูกหลาน และจะประคบประหงมลูกหลานด้วยตนเอง

สมัยเมื่อเล็ก ๆ ตั้งแต่จำความได้หนูก็ได้พบว่าหนูอยู่กับแม่ในครอบครัวที่ใหญ่มีผู้คนรวมอยู่กันมากทั้งเขยและสะใภ้ สำหรับตัวหนูในช่วงนั้นหนูคิดว่าหนูช่างมีความสุขสนุกเต็มที่เพราะมีคนเอาอกเอาใจทุกอย่าง แม่ก็น่าจะมีความสุขเช่นเดียวกัน ครั้นเมื่อหนูโตขึ้นมีความคิดความสังเกตมากขึ้น หนูจึงมีความรู้สึก เห็นอกเห็นใจแม่มากขึ้นทุกที ตามธรรมดาการที่คนต่างครอบครัวซึ่งมีความเป็นอยู่ การอบรมจากที่ต่าง ๆ กัน ในเมื่อมารวมกันอยู่ในครอบครัวเดียวกันมาก ๆ เช่นนี้ ก็ย่อมจะมีการขัดแย้งไม่ลงรอยกัน หรือมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง การที่อยู่จำเจเป็นเวลานาน ๆ ไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี ๒๐ ปีเช่นนั้น หนูเชื่อเหลือเกินว่าในด้านจิตรใจและความคิดย่อมจะต้องผิดปรกติไปบ้างไม่มากก็น้อย นี่เป็นเหตุหนึ่งที่หนูเห็นใจแม่เป็นอย่างมากที่แม่สามารถทำตัวและครองตัวอยู่กับหนูมาได้จนแม่ได้เลี้ยงเหลน ถึงแม้ในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ที่ได้ผ่านมา แม่จะมีอารมณ์รุนแรงบ้างบางครั้ง จนถึงกับหนูจะต้องรับสภาพที่ไม่เป็นที่น่าพอใจนักสำหรับตัวหนูเอง และในครั้งนั้นหนูก็ยังเด็กอยู่มาก จึงมีอารมณ์ที่น้อยใจ เสียใจ จนกระทั่งบางคราวอาจขึ้นโกรธแม่เป็นเหตุให้ทำแสนงอนกับแม่ มาเมื่อหนูได้รู้คิดแล้ว หนูจึงมาเห็นว่าการที่แม่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเกิดจากด้านจิตรใจของแม่ไม่ปกติ มีการน้อยเนื้อต่ำใจ เป็นเหตุให้แม่ต้องหาทางระบายและจากสภาพต่าง ๆ ที่หนูได้รับนั้นกลับเป็นผลดี ที่แม่ได้

ทิ้งมรดกอันล้ำค่าไว้ให้หนูคือความอดกลั้น และสอนให้หนูเป็นผู้เยือกเย็นต่อสภาพการที่เลวร้ายต่าง ๆ ได้พอประมาณ เมื่อหนูคิดถึงเรื่องเหล่านี้แล้วทำให้หนูมีความรู้สึกเสียใจอย่างหนักที่ได้ทำให้แม่ต้องกระเทือนใจบ้างในบางขณะ ทั้งที่แม่ก็ได้รับทุกข์จากทางอื่นมาอย่างมากแล้ว แม่หวังจะหันหน้าเข้าหาหนูซึ่งเป็นลูกคนเดียวที่พอจะเป็นทางระบายได้บ้าง หนูก็ไม่เข้าใจแม่จนกระทั่งหนูโตมีครอบครัวแล้ว จึงสำนึกได้และหนูได้พยายามทุกวิถีทางที่จะล้างบาปที่หนูได้เคยก่อไว้ โดยการที่หนูพยายามทุกทางที่จะไม่ขัดใจแม่แม้แต่น้อย หากมีเหตุการอะไรเกิดขึ้น หนูจะทำเฉยเสีย ไม่ปริปากพยายามให้กระเทือนใจแม่ จนบางคราวแม่ก็ว่าหนูว่าเฉยเมยกับแม่ไป แต่ในระยะหลัง ๆ นี้แม่ก็เข้าใจหนูได้ดีทุกอย่าง

เพราะความใกล้ชิดกันมากระหว่างแม่กับหนู เท่าที่เรามีกันอยู่สองคนเท่านั้น แม่พยายามอบรมเลี้ยงหนูให้ได้รับความสุขอย่างเต็มที่เท่าที่แม่จะทำได้ เรื่องอาหารการกินตั้งแต่หนูเล็ก ๆ มาแล้ว แม่จะเป็นดูแลด้วยตนเอง โดยตลอดจนกระทั่งหนูมีลูกมีหลานแล้ว แม่ก็ยังไม่ละเลย ยังเป็นห่วงในเรื่องอาหารของหนู แม้แม่จะไม่ได้ลงมือทำเองบางเวลาแม่ก็ยังสั่งให้คนในบ้านทำนั่นทำนี่ซึ่งรู้ว่าเป็นของชอบของหนู จนกระทั่งแม่ได้จากหนูไปเป็นสุขอย่างแท้จริงแล้วนี้ คนในบ้านยังสามารถทำอาหารที่แม่เคยสั่งและแนะให้เขาทำให้ทานได้จนทุกวันนี้ เรื่องเสื้อผ้าก็เหมือนกันตั้งแต่เด็กจนก่อนที่แม่จะจากหนูไป แม่ก็ได้ตัดเย็บให้หนูตลอดจนการซ่อมแซมของเก่าที่ชำรุด แม่ก็หาได้ปล่อยปะละเลยเสียทีเดียวไม่ ถ้าคนในบ้านไม่ทำหรือทำไม่ได้ แม่จะต้องลงมือทำให้เองทันที จนกระ

ทั้งการตัดเย็บให้หนูใหม่ แม่ก็ลงมือทำให้ด้วยตนเองอยู่ตลอดมา ในด้านการเรียนถึงแม้ว่าแม่จะช่วยแนะนำในเรื่องภาษาฝรั่งเศสให้หนูไม่ได้ก็ตาม แต่แม่ก็ได้ช่วยเหลือหนูในทางอ้อมเป็นต้นว่า แม่จะต้องมีหน้าที่จัดหาของว่างให้ในระหว่างที่หนูทำการบ้าน ดูหนังสือเป็นประจำ และยังช่วยเป็นกำลังใจให้กับหนูโดยการช่วยซ่อมหนังสือเก่า ๆ ที่ขาดให้เรียบร้อยอยู่ในสภาพที่น่าอ่านน่าเรียนขึ้น ในระหว่างที่หนูยังเรียนกฎหมายอยู่แม่ก็ให้ชักชวนบรรดาเพื่อนรุ่นเดียวให้ไปรวมกันดูที่บ้าน โดยแม่เป็นผู้จัดเรื่องอาหารด้วยตนเองทุกมื้อพร้อมทั้งของว่างต่าง ๆ และดูแลทำความสะอาดเสื้อผ้าให้ทุกคนจนเป็นที่ติดอกติดใจของบรรดาเพื่อนฝูงของหนูทุกคนที่ไปดูหนังสือกันเป็นประจำ นอกจากที่แม่ได้ปรนนิบัติหนูดังนี้แล้ว และยังมาทำให้กับหลานและเพื่อนของหลานตลอดมาด้วย

สำหรับพี่น้องและหลาน ๆ ทางฝ่ายแม่ แม่ก็ให้ความรักห่วงใยเป็นพิเศษ เรื่องอะไรก็ตามที่แม่เห็นว่าจะทำให้พี่น้องและหลานจะต้องได้รับความเดือดร้อน หรือจะได้รับการกระทบกระเทือนจากทางใดก็ตาม ถึงแม้ตัวแม่เองจะต้องได้รับความเดือดร้อนหรือจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางใดก็ตาม แม่ก็จะยอมอดทนออกรับหน้าแทนเสียเอง หรือมิฉะนั้นก็จะพยายามรับฟังหรือไกล่เกลี่ยไปเสีย ถึงแม้แม่จะต้องถูกบุคคลอื่นมองไปในทางร้ายก็ตาม หนูรู้และเข้าใจแม่ดี เพราะเมื่อแม่มีเรื่องกระทบกระเทือนเช่นนี้แม่จะมีอารมณ์ไม่ดีและจะไม่ยอมพูดจากับใคร จนกว่าเรื่องจะลงเอยด้วยดีแล้ว แม่จึงจะเล่าให้ลูกหลานในบ้านฟังเป็นเรื่อง ๆ ไป หนูได้เฝ้าสังเกตมาหลายหนแล้วจนเข้าใจแม่และรู้ใจแม่ดีตลอด

ความใกล้ชิดที่แม่กับหนูมีต่อกันมาโดยตลอด ทำให้หนูรู้สึกพอใจเป็นอย่างมากที่ครอบครัวเล็ก ๆ ของเราซึ่งมีอยู่รวมกันเพียง ๙ คน ก็สามารถอยู่กันมาได้ด้วยดีโดยไม่มีผู้ใดเข้ามายุ่งเกี่ยว หรือให้การเยี่ยมเยียนกันเป็นประจำ ซึ่งแต่ก่อนที่แม่ได้แยกจากบ้านที่อยู่อาศัยกันหลายครอบครัวมาใช้ชีวิตครอบครัวลำพังครอบครัวเดียว และขาดป๋าไปเสียคนหนึ่งแม่ย่อมจะมีความรู้สึกกระทบกระเทือนจิตรใจบ้าง ครั้นต่อมาแม่ชักจะชินชาและแม่ทำตัว ทำใจได้ ยอมรับความจริง ไม่ได้สนใจต่อการเยี่ยมเยือน การนินทาว่าร้าย การคบหาของผู้ใดที่จะนำมาเป็นเรื่องต้องให้คิด แม่คงใช้ชีวิตอันสงบอยู่กับลูก หลาน โดยไม่เดือดร้อน แม่พยายามดูแลทุกข์สุข ช่วยเหลือ และเป็นที่พึ่งของหลาน ๆ ตลอดมาจนกระทั่งถึงวันที่แม่ต้องจากหนู และครอบครัวไปโดยไม่รู้ตัว ภาพของแม่ที่นอนสงบนิ่งหน้าตาสะอาดสดใส ที่บ้านฝั่งธนในคืนวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๖ ยังติดตาหนูอยู่จนทุกวันนี้ทำให้หนูนึกถึงแม่ทีไร หนูจะเห็นภาพนี้ก่อนทุกครั้งไป เมื่อหนูเผลอ ๆ ตัวนึกถึงแม่ทีไรหนูยังมีความรู้สึกคล้าย ๆ ว่าแม่เป็นเพียงนอนหลับพักผ่อนจากการ ที่แม่ ต้องตรากตรำ อย่างหนัก ทั้งทางจิตรใจและร่างกายมาเป็นเวลานานอยู่ที่บ้านฝั่งธน แม่ยังมิได้จากพวกหนูไปเลยแต่นั่นเป็นแต่เพียงความคิดที่เผลอตัวไปชั่วขณะเท่านั้น ความจริงแล้วแต่นี้ไปหนูจะต้องขาดผู้ ที่หนู รัก และ เคารพยิ่ง ซึ่งจะ มีนิสสัยความเป็นอยู่อย่างไรก็ตามในสายตาของคนอื่น หนูก็ยังรักและเคารพและยังต้องการให้อยู่เพื่อเป็นที่อบอุ่นทางใจและเป็นหลักยึดมั่นไว้ในครอบครัวเล็กๆของหนูเสมอ ต่อไปนี้ครอบครัวหนูจะไม่ได้ยินเสียรองเท้าไม้ ซึ่งแม่ชอบมากทั้ง

ที่พวกหนูขอร้องกันมามากแล้วไม่ยอมให้แม่สวมเพราะเกรงว่าจะลื่นล้มและเกิดเป็นอันตรายได้ง่าย แม่ก็ไม่ยอม พวกหนูจะไม่ได้ยินเสียงบ่นเรื่องความสกปรก รกรุงรังในบ้าน ไม่ได้ยินเสียงเล่าเรื่องเก่า ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวเกี่ยวกับหนู หรือหลานชายของแม่ ที่แม่จะเล่าให้หลานเล็ก ๒ คนฟังเสมอ พวกหนูจะไม่ได้ยินเสียงเอ็ดเด็ก ๆ ที่ทำอะไรไม่ถูกใจแม่อีกต่อไป พวกหนูจะเงียบเหงาลงไปอีกมากในครอบครัวเล็ก ๆ ซึ่งใช้ชีวิตอันสงบกันลำพังในครอบครัวไม่มีใครมาข้องแวะตามแบบเดิมเมื่อครั้งแม่ยังมีชีวิตอยู่ต่อไป

เมื่อแม่จากไปแล้วหนูยอมรับความจริงตามธรรมชาติ แต่หนูก็อดที่จะคิดถึงไม่ได้ หนูพยายามหักใจทุกทางเพื่อจะให้ค่อย ๆ เลือนไป ถ้าอาการที่แม่จากไปนั้นแสดงให้พวกลูกหลานที่อยู่ข้างหลังนี้ทราบได้ว่า แม่จากไปด้วยความสงบ แม่จากพวกหนูไปโดยมิได้มีกังวลใดแล้ว พวกหนูที่อยู่นี่ก็รู้สึกโล่งใจขึ้นได้บ้าง และหนูขอตั้งจิตรอธิษฐานให้ดวงวิญญาณแม่จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพอย่าได้กังวลหลานเหลนซึ่งอยู่ทางนี้เลย หนูขอรับรองว่าหนูจะดูแลปกป้องครอบครัวแทนแม่ ถึงแม้อาจจะไม่เหมือนแม่ แต่หนูก็จะพยายามให้คล้ายมากที่สุดที่จะทำได้ ขอให้วิญญาณแม่จงจากไปด้วยความสงบเถิด อันกุศลผลบุญใดที่หนูได้กระทำมาแล้ว กำลังกระทำอยู่ และจะได้กระทำขึ้นในภายหน้า หนูขออุทิศให้เพื่อความสงบสุขของแม่ทุกอย่าง.

จากไอ้หนูของแม่

"จากแฟ้มยาของเก่า"

หลังจากที่คุณแม่ได้ถึงแก่กรรม และได้ประกอบพิธีตามประเพณีนิยมแล้วผมได้หารือในหมู่ญาติ เพื่อจะกำหนดวันบำเพ็ญกุศลและทำการฌาปนกิจต่อไป บรรดาญาติได้ช่วยกันกำหนดวันและต่างเห็นพ้องกันว่าควรจะจัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นอนุสรณ์ในวันประชุมเพลิงคุณแม่สักเล่มหนึ่ง เพราะต่างมีความเห็นว่า คุณแม่เป็นผู้ที่ละเอียดถี่ถ้วน ท่านชอบเก็บสะสมของเก่าๆที่เคยมีเคยใช้ในครอบครัวไว้มาก คงจะมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นประโยชน์พอจะเผยแพร่ได้บ้าง ผมจึงได้ตรวจดูในตู้ซึ่งใช้เก็บของส่วนตัวของท่านในตู้นั้นคุณแม่ท่านได้รวบรวมสิ่งของเล็กๆน้อยๆนับแต่เครื่องใช้ส่วนตัวของคุณพ่อและของผมเมื่อสมัยยังเด็ก หนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ตลอดจนภาพถ่ายเก่าๆในตู้ส่วนตัวของท่านนั้นผมได้พบตำราอาหารไทย ที่พิมพ์เป็นเล่มแจกในงานศพบ้าง ที่มีผู้พิมพ์จำหน่ายบ้าง และที่ท่านได้จดไว้บ้าง ผู้ที่ใกล้ชิดท่านและลูกหลานทุกคนคงทราบกันดีว่าท่านเป็นผู้ที่ชอบลงมือประกอบอาหารด้วยตนเอง เพื่อเลี้ยงลูกหลานหรือมิตรสหายของลูกหลานทั้งที่จัดให้เป็นงานเลี้ยงหรือจัดรับประทานกันเองเป็นส่วนตัวก็ตาม ผมจึงมีความคิดที่จะรวบรวมบรรดาตำราอาหารไทย เท่าที่คุณแม่ได้เก็บไว้ มาทำการคัดลอกเอาแต่เฉพาะที่ได้เคยทำรับประทานกันมาแล้ว เพื่อพิมพ์แจกในงานศพของท่าน แต่ภายในครอบครัวผมให้ความเห็นว่า ตำราอาหารไทยนั้นได้มีการพิมพ์เผยแพร่กันมามากแล้ว ประกอบกับในจำนวน

หนังสือเหล่านั้น มีหนังสือตำราอาหาร ซึ่งบรรดาลูกหลานได้จัดพิมพ์แจก ในงานฌาปนกิจศพคุณย่าผม (นางพินิจโภคากร) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๔ รวมอยู่ด้วย ผมจึงเห็นควรจะระงับการรวบรวมจัดพิมพ์ตำราอาหารนี้เสีย ต่อมาจึงได้ค้นพบแพ้มเก่า ๆ แพ้มหนึ่งซึ่งภายในมีตำรายาไทย ทั้งที่จดไว้ด้วยลายมือของคุณพ่อ และทั้งที่ได้พิมพ์ไว้ด้วยเครื่องพิมพ์ดีด ซึ่งแสดงว่าคุณพ่อได้รับทำการคัดลอกมาจากตำหรับเก่าที่ได้ใช้กันมาภายในครอบครัวของคุณพ่อ และส่วนมากในตำรายาเหล่านั้นจะมีหมายเหตุไว้ด้วยว่า "เคยใช้" ผมจึงได้ความคิดใหม่ว่าจะเอาตำรายาไทยนี่แหละพิมพ์แจกในงาน ที่สุดผมก็นำความคิดนี้ไปหารือกับบรรดาเพื่อนฝูงและท่านผู้ใหญ่ที่เคารพอีกหลายท่าน ต่างก็เห็นชอบกันกับความคิดนี้ผมจึงตัดสินใจคัดลอกตัวยาสมุนไพรต่าง ๆ จากแพ้มยาของเก่านี้ ซึ่งได้เคยใช้กันมาก่อนแต่สมัยที่ผมยังเด็กอยู่ และผมมาคำนึงว่า ตำรายาไทยนั้น นับวันแต่จะมีการนำออกเผยแพร่ลดน้อยลงไปทุกที ประกอบกับเมื่อครั้งที่คุณพ่อผม ท่านยังมีชีวิตอยู่หลังจากที่ท่านได้ลาออกจากราชการแล้ว ท่านได้ทำการสอบความรู้ และได้ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์แผนโบราณไว้ ทั้งคุณพ่อและคุณแม่ได้นำเอาตำรายาไทยเก่า ๆ จากแพ้มยานี้ เป็นตำหรับใช้ปรุงยาเพื่อทำการรักษาผู้ป่วยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ที่มาขอให้ท่านทั้งสองช่วยทำการรักษาซึ่งท่านทั้งสองได้ทำการช่วยเหลือจัดยาไทยต่างๆ จากตำราดังกล่าวให้ไปใช้และได้ผลดีมาแล้วมากรายด้วยกัน โดยท่านมิได้คิดค่าตอบแทนแต่ประการใดทั้งสิ้น

ในฐานะที่ผู้มีพระคุณทั้งสองของผม เมื่อครั้งที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ได้เคยประพฤติปฏิบัติในด้านกุศลทานนี้มาก่อน และคุณแม่ ท่านยังเคย

ปรุงยาที่จำเป็นต้องใช้ประจำตัวท่านบ้าง ประจำครอบครัวเพื่อไว้ใช้เมื่อถึงคราวจำเป็นบ้าง และเคยได้แจกจ่ายให้กับผู้ใกล้ชิด ซึ่งเคยได้ทราบถึงสรรพคุณของยาบางขนานและมาขอไปใช้เสมอ ๆ ผมจึงเห็นเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะทำการคัดลอก ตำหรับยาไทย จากแฟ้มยาของเก่าที่คุณแม่ได้เก็บรักษาไว้เหล่านั้น มาเผยแพร่ เพื่อเป็นกุศลทานตามแบบอย่างที่ท่านได้เคยปฏิบัติมาแต่ก่อน ทั้งผมยังมีความคิดเห็นว่าบรรดาตำรายาสมุนไพรต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะเป็นประโยชน์ต่อบางท่านที่ยังมีความเลื่อมใสในตัวยาสมุนไพรของไทยเราอยู่ จะได้นำไปใช้รักษาโรคหรือนำไปเปรียบเทียบกับตำรายาไทยที่ท่านมีอยู่เดิมแล้ว หรืออาจจะเป็นประโยชน์ต่อบางท่านที่เป็นแพทย์แผนปัจจุบันหรือเภสัชกร ที่มีความสนใจในตัวยาสมุนไพรของไทยเราแต่เดิม จะได้นำไปทำการวิเคราะห์วิจัย หรือทำการกลั่นตัวยาจากสมุนไพรนั้น ๆ ไปปรับปรุงประกอบเป็นตัวยารักษาโรค หรือเพื่อการศึกษาค้นคว้าในด้านการแพทย์และเภสัชของไทยเราให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

การคัดลอกตำรายาไทย จากแฟ้มยาของเก่า ของคุณแม่นี้ ผมได้ทำการคัดลอกมาตามต้นฉบับทุกตัวอักษร มิได้มีการปรับปรุงแก้ไขแต่ประการใด ฉะนั้นชื่อสมุนไพรก็ดี ตัวสกดการันต์ต่าง ๆก็ดี จึงอาจไม่ถูกต้องตรงกันกับในปัจจุบันนี้ ชื่อสมุนไพรบางชื่อของยาแต่ละขนานจึงอาจจะมีชื่อผิดเพี้ยนกัน หรือสกดผิดกันไปบ้างเพราะผมสันนิษฐานว่าคุณพ่อผู้คัดตำรายาเหล่านี้ คงจะคัดมาจากหลายแห่งด้วยกัน ผมเป็นผู้ที่ไม่สันทัดในเรื่องนี้จึงไม่สามารถที่จะทำการปรับปรุงแก้ไขได้ จึงคงคัดลอกมาลง

พิมพ์เผยแพร่ โดยตรงตามต้นฉบับทุกขนานไป ในลักษณะของคำต่อคำ

นอกจากตำรายาไทยซึ่งได้จาก แฟ้มยาของเก่า แล้วผมยังได้รับความกรุณาจาก คุณป้ำตาบทิพย์ นิงสานนท์ เป็นอย่างมากในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ โดยผมได้ไปเรียนหารือกับคุณป้ำ เพื่อขอให้ท่านได้โปรดให้คำแนะนำและตรวจทานตำรายาไทย จากแฟ้มยาของเก่า ของคุณแม่ ในเมื่อผมได้ส่งต้นฉบับให้คุณป้ำ ท่านตรวจก่อนลงพิมพ์คุณป้ำท่านยินดีรับเป็นธุระให้ด้วยความเต็มใจ และท่านยังได้กรุณาส่งตำรายาไทย ซึ่งเป็นตำหรับของ คุณตาหมอพลอย หมื่นชำนาญแพทยา (พลอย แพทยานนท์) ให้นำลงพิมพ์ เพิ่มเติมในหนังสือเล่มนี้อีกด้วย ผมต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ในที่นี้ด้วย

ใน การ จัด พิมพ์ หนัง สือ นี้ จน เป็น รูป เล่ม ขึ้น ได้ ด้วยความเรียบร้อยดังนี้ เพราะผมได้รับความร่วมมือและได้รับความอนุเคราะห์จากคุณอาสา เชาวน์เกอกูล และคุณปราโมทย์ นิงสานนท์ แห่งบริษัทวรวุฒิการพิมพ์ จำกัด ด้วยดียิ่ง จึงขอขอบพระคุณท่านทั้งสองไว้เป็นอย่างมาก

ที่สุดนี้ หากหนังสือเล่มนี้ มีสาระประโยชน์แก่ท่านผู้ที่ได้รับแจก ถึงแม้จะเป็นแต่เพียงส่วนน้อยสักเพียงใดก็ตาม ขอท่านได้โปรดยกให้เป็นกุศลทานของคุณแม่ ดังที่ท่านได้เคยปฏิบัติมาแล้วแต่กาลก่อน และผมขอกราบอ้อนวอนท่านผู้ที่ได้รับประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ได้โปรดช่วยกันน้อมจิตรอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณแม่ ได้สู่สุคติด้วยความสงบในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

ยง นิงสานนท์

ลูกและหลานในครอบครัว

ญาติสี่พระยา — สุรวงค์

ญาติผู้ชาย

ญาติฝั่งธนบุรี

บทนำ

สมุฏฐาน จักราชีเดือน กำเริบ หย่อน พิการ

ท่านกล่าวไว้ในสมุฏฐานทั้ง ๔ ประการแต่หนหลัง ซึ่ง กำเริบ หย่อน พิการ นั้นยังมิได้แจ้ง พระอาจารย์เจ้าจึงสำแดงใน สมุฏฐานวิธี โดยพิเศษ ตามสุริยคติ ดำเนินในห้องรักรราชีเป็นกำหนดดังนี้.

๑. อันว่าพระอาทิตย์สถิตย์ใน ราชี เมษ. สิงห์. ธนู. เป็นราชี เตโช

๒. พระอาทิตย์สถิตย์ในราชี พฤศภ. กันย์. มังกร. เป็นราชี ปถวี

๓. พระอาทิตย์สถิตย์ในราชี เมถุน. ตุล. กุมภ. เป็นราชี วาโย

๔. พระอาทิตย์สถิตย์ในราชี กรกฎ. พิจิกร. มิน. เป็นราชี อาโป

(๑) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๔ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๕ เป็นกำหนด พระอาทิตย์อยู่ในราชี เมษ. เตโชสมุฏฐานกำเริบ พัทธะ ปิตตะระคนให้เป็นเหตุ

(๒) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๙ เป็นกาล กำหนดพระอาทิตย์อยู่ในราชีสิงห์ เตโช เจ้าสมุฏฐานหย่อน อพัทธะปิตตะระคนให้เป็นเหตุ

(๓) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๒ ไปจนถึงเพ็ญเดือนอ้าย เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชีธนู เตโชเจ้าสมุฏฐานพิการกำเดาระคนให้เป็นเหตุทั้ง ๓ สมุฏฐานนี้พิกัด เตโชโดยความดังกล่าวมานี้.

(๑) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๕ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๖ เป็นการกำหนดแห่งพระอาทิตย์สถิตย์ในราชี กันย์ ปถวีสมุฏฐานหย่อนอุทริยะระคนให้เป็นเหตุ

(๒) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๙ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๑๐ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์สถิตย์ในราชี กันย์ ปถวีสมุฏฐานหย่อนอุทริยะระคนให้เป็นเหตุ

(๓) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน อ้าย ไปจนถึงเพ็ญเดือนยี่ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชีมังกร ปถวี เจ้าสมุฏฐานพิการกะริศะระคนให้เป็นเหตุทั้ง ๓ สมุฏฐานนี้พิกัดราชีปถวีโดยความดังกล่าวมานี้

(๑) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๖ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๗ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชี เมถุน วาโยเจ้าสมุฏฐานกำเริบ หทัยวาตะระคนให้เป็นเหตุ

(๒) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๐ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๑๑ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชี ตุล วาโยสมุฏฐานหย่อนสัตถะกะวาตระคนให้เป็นเหตุ

(๓) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ยี่ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๓ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชีกุมภ์ วาโยสมุฏฐานพิการสุมะนาระคนให้เป็นเหตุทั้ง ๓ สมุฏฐานนี้พิกัด วาโย โดยความดังกล่าวมานี้

(๑) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๗ ไปถึงเพ็ญเดือน ๘ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชี กรกฏ อาโปสมุฏฐานกำเริบ สอเสมหะระคนให้เป็นเหตุ

(๒) ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๑ ไปจนถึงเพ็ญเดือน ๑๒ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชีพิจิกร อาโปสมุฏฐานหย่อนอุระเสมหะระคนให้เป็นเหตุ

(๓) ตั้งแต่แรมค่ำ ๐ เดือน ๓ ไปจนถึงเพ็ญ เดือน ๔ เป็นกาลกำหนดแห่งพระอาทิตย์อยู่ในราชี มิน. อาโปเจ้าสมุฏฐานพิการ คูธ เสมหะระคนให้เป็นเหตุ

ว่าด้วยธาตุประจำปี แลเดือน วัน ของมนุษย์

พระอาจารย์เจ้าได้กล่าวไว้ว่ากุมารกุมารีทั้งหลาย เกิดมาด้วยมีธาตุประจำตัวทุก ๆ คนคือ ประจำปี วัน แลเดือน ดังได้กล่าวไว้ดังนี้

คือ เกิดปีชวด ธาตุน้ำ ปีฉลู ธาตุดิน ปีขาล ธาตุไม้ ปีเถาะธาตุไม้ ปีมะโรง ธาตุทอง ปีมะเส็ง ธาตุไฟ ปีมะแม ธาตุทอง ปีวอกธาตุเหล็ก ปีระกา ธาตุเหล็ก ปีจอ ธาตุดิน ปีกุน ธาตุน้ำ

คือ เกิดวันอาทิตย์ ธาตุไฟ วันจันทร์ ธาตุดิน วันอังคาร ธาตุลม วันพุฒ ธาตุน้ำ วันพฤหัศบดี ธาตุดิน วันศุกร์ ธาตุน้ำ วันเสาร์ ธาตุไฟ

คือ เกิดเดือน ๕ ธาตุไฟ เดือน ๖ ธาตุดิน เดือน ๗ ธาตุลม เดือน ๘ ธาตุน้ำ เดือน ๙ ธาตุไฟ เดือน ๑๐ ธาตุดิน เดือน ๑๑ ธาตุลม เดือน ๑๒ ธาตุน้ำ เดือน ๑ ธาตุไฟ เดือน ๒ ธาตุดิน เดือน ๓ ธาตุลม เดือน ๔ ธาตุน้ำ

รูปของยา

รูปของยามี ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้ เปลือกไม้ กะพี้ไม้ แก่นไม้ รากไม้ หรือของที่บังเกิดในตัวสัตว์มีขน หนัง เขา กระดูก กีบ ดี เป็นต้น หรือของที่เกิดตามธรรมชาติเอง เช่นเกลือโมกผาศิลายอนต่าง ๆ เหล่านี้

สีของยา

สีขาว สีเหลือง สีเขียว สีแดงและสีดำ เช่นการะบูลสีขาว รงทอง สีเหลือง จุลสี สีเขียว ฝางเสนสีแดง ยาดำสีดำ เป็นต้น

เกลือจัดว่าเกลืออย่างนี้ เกลือหอม ยาเกลือนี้กลิ่นเหม็น เช่นกับ พิมเสน หญ้าฝรั่น อำพัน ชะมดเชียง กฤษณา กลัมพัก ชะลูด ขอนดอก อบเชย แก่นจันทน์เทศ เป็นของหอม ฝาดำ มหาหิง เป็นของเหม็น เป็นต้นเหล่านี้ จึงว่ารู้จักกลิ่น รสของยาว่าจืด ขวาด และหอม เบื่อ ขม เผ็ด มัน เย็น เค็ม เปรี้ยว เช่น สุพรรณถัน รสจืด ผลเบญจกานี รสขวาด ชะเอม รสหวาน ผลสบ้าฝัก รสเบื่อบระเพ็ด รสขม พริกไทย รสเผ็ดร้อน เม็ดงารสมัน ดอกมะลิ รสหอมเย็น เกลือ รสเค็ม มะขามเปียก รสเปรี้ยว เป็นต้น

ว่าด้วยยาเก้ารส แลพิกัต แลสรรพคุณยา

รสฝาด	สำหรับสมาน
รสหวาน	ซาบตามผิวเนื้อ
รสเมาเบื่อ	แก้พิศ
รสขม	แก้ดีโลหิต
รสเผ็ดร้อน	แก้ลม
รสมัน	ซาบแก้เส้นเอ็น
รสหอมเย็น	ทำให้ชื่นชูใจ
รสเค็ม	ซาบตามผิวหนัง
รสเปรี้ยว	กัดเสมหะ

คัมภีร์สรรพคุณและพิกัต

สมอชื่อวิทยา ผลสองเหลี่ยม มีรสเย็นดังพัก แก้สรรพพิศทั้งปวง

สมอชื่อโรหินี ผลกลม มีรสเปรี้ยวและหวานระคนกัน แก้เสมหะข้น

สมอชื่อบุตรนา ผลสามเหลี่ยม เม็ดนั้นเล็ก รสหวานเย็น แก้ไข้คลั่งดีเดือด

สมอชื่อมุตตะกี ผลห้าเหลี่ยม มีรสเปรี้ยวและร้อน แก้ลมแน่นในนาภี

สมอชื่ออัมพยา ผลหกเหลี่ยม มีรสอันขมและร้อน แก้โรหิตรอยคอบในอุทร

สมอชื่อวิลันดา ผลเจ็ดเหลี่ยมสีเหลืองดังทอง มีรสหวานขมฝาดร้อน แก้จตุธาต

แลตรีสมุฏฐาน มีคุณเป็นมหันตคุณยิ่งนัก

อนึ่งสมอผลใหญ่ แก้กษัยโรคในอุทรแก้บิด ดอก แก้ลมลั่นอยู่ในโสต กะพี้แก้ไข้ฟกบวม แก่น แก้โลหิตคอขึ้นเป็นเม็ด รากแก้เสมหะ

ผลมะขามป้อมแก่ มีรสขมเผ็ดฝาดเปรี้ยวระคนกัน แก้ลม แก้เสมหะ ผลสมอพิเภกอ่อน มีรสเปรี้ยว แก้ลมแก้ไข้ สมอพิเภกแก่ มีรสฝาด แก้โรคบังเกิดแก่จักษุ แก้ธาตุกำเริบ แก้ไข้จับ

เม็ดใน แก้บิด ใบ แก้บาดแผล ประกอบไปด้วยพยาธิ ดอก แก้โรคบังเกิดแก่จักษุ เปลือก แก้ทางปัสสาวะพิการ แก่น แก้ริดสีดวงพรวก ราก แก้โลหิตอันให้ร้อน

กล่าวพิกัตโกฏดังนี้

โกฏสอ แก้ไข้จับ แก้หืดไอ

โกฏหัวบัว แก้ลมในกองริดสีดวง และกระจายสรรพลมทั้งปวง

โกฏเขมา แก้โรคในปากในคอ แก้หอบ เสียดแทง

โกฏเชียง แก้ไข้ แก้สะอึกไอ เสียดแทง

โกฏจุฬาลำภา แก้ไข้เพื่อเสมหะ หืดไอหอบ อันนี้พิกัตโกฏทั้ง ๕ เติมพิกัต โกฏทั้ง ๗ คือ

โกฏก้านพร้าว แก้ไข้จับ แก้สะอึก หอบเสมหะ

โกฏกะดูก แก้ไข้ แก้ลม

อันนี้รวมโกฏทั้ง ๕ มาด้วยเป็นโกฏทั้ง ๗ พิกัต โกฏทั้ง ๙ คือ

โกฏชะฎามังษี แก้กะจายบุพโพพยาธิ์ สรรพพิศทั้งปวง

โกฏถุงปลา แก้ไข้ในกองอติสาร และอุจจาระธาตุ

อันนี้รวมโกฏทั้ง ๕ ทั้ง ๗ มาด้วยเป็นพิกัตโกฏทั้ง ๙

โกฏนอกพิกัตนั้น

โกฏกักกรา แก้ลมคลื่นเหียน ดีพิการ

โกฏกัดกลิ้ง แก้พยาธิ์ แก้โรคผิวหนัง แก้ริดสีดวงทวาร แก้สรรพพิศทั้งปวง

โกฏน้ำเต้า แก้พิศเสมหะ แก้อุจจาระธาตุปั้สสาวะ

กล่าวพิกัดเทียนดังนี้

เทียนดำ แก้ลมอันเกิดแต่สมุฏฐาน

เทียนแดง แก้ลมแก้เสมหะระคนกันแก้คลื่นเหียน

เทียนขาว แก้ลมทำลายเสมหะ แก้อุจจาระผูก

เทียนตาตั๊กแตน แก้ธาตุ แก้เสมหะ โลหิตกำเดา

เทียนเข้าเปลือก แก้ลมในกองอัมพลกษ์ แลสุมนาแก้เสมหะ

เติมพิกัดเทียนทั้ง ๗ คือ

เทียนเยาวภาณี แก้เสมหะ แก้ลมลั่นในท้อง

เทียนสัตตะบุษ แก้ลมครรภ์รักษา แก้ไข้จับหอบสะอึก

อันนี้รวมเทียนทั้ง ๕ มาด้วยเป็นพิกัดเทียนทั้ง ๗

เติมพิกัดเทียนทั้ง ๙ คือ

เทียนเกล็ดหอย แก้ลม แก้คลื่นเหียน

เทียนตากบ แก้ธาตุหย่อนพิการกำเริบ

อันนี้รวมเทียนทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๗ มาด้วยเป็น พิกัดเทียนทั้ง ๙

เทียนนอกพิกัดนั้น

เทียนลวด	แก้บำรุงผิวพรรณให้สดชื่น
เทียนขม	แก้ดีโลหิต แก้ลมในกองบาทจิตต์
เทียนแกลบ	แก้เสมหะตัวพยาธิ์ กระจายพรรดึก

กล่าวพิกัตบัว

บัวน้ำทั้ง ๕ สัตตะบุษ ๑ สัตตะบัน ๑ ลินจง ๑ จงกลนี ๑ นิลบล ๑ นอนพิกัต บัวหลวงทั้ง ๒ สัตตะบงกฎทั้ง ๒ บัวเผื่อน ๑ บัวขม ๑ ทั้ง ๖ นี้ เป็นบัววิเศษ จะประกอบยาขนานใดก็ได้ ดูแต่ควรกับโรค

กล่าวพิกัตเกลือ

เกลือทั้ง ๕ เกลือสินเธาว์ ๑ เกลือภิก ๑ เกลือวิก ๑ เกลือผ่อ ๑ เกลือนอกพิกัต คือ เกลือสุนจะละ ๑ เกลือกะตัง ๑ เกลือเยาวกาษา ๑ เกลือวิธู เกลือด่างคริ ๑ เกลวสุวชา ๑ เกลือสมุท ๑ ทั้ง ๗ นี้ เป็นเกลือพิเศษ ถ้าจะประกอบยาขนานใด ๆ ก็ดี ดูแต่พอควรแก่โรค

ยาสำหรับเด็ก

ยากวาดเด็ก

กวาดเด็กอยู่ในเรือนไฟ หรือนอกเรือนไฟก็ได้ ไพล กระเทียม ผิวมะกรูด ยาดำ การะบูน

วิธีทำ เอาไพล กระเทียม ผิวมะกรูด ขั้วให้ไหม้ แล้วจึงเอายาดำ การะบูน ใส่ทีหลัง พอกวนเข้ากันก็เอาขึ้น แล้วบดปั้นเม็ดไว้ กวาดด้วยเกลือ ถ้ามิฟั่งกวาดด้วยสุรา แก้เด็กเป็นตะพ้านในเรือนไฟ ให้สั่นและท้องขึ้นหลามน่าอก

ยากวาดเด็กชื่อปราบไตรภพ

ท่านให้เอา ลูกโหระพา เม็ดผักกาดน้ำ ลูกลาย พริกหอม ส้มกุ้ง ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง สมอพิเภก รากไคร้เครือ โกฐกระดูก ชะเอมเทศ ขมิ้นอ้อย ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง บดเป็นแท่งไว้ แก้ทรางทั้งหลายแทรก พิมเสน แก้ทรางลอองละลายน้ำมะนาว แก้ทรางขาวละลายน้ำท่า ทาหลังละลายน้ำจันทั้ง ๒ ถ้าตกมูดตกเลือดละลายน้ำปูนใส ถ้าไม่ฟั่งเอาเปลือกพุทราต้ม ๓ เอา ๑ ถ้าท้องขึ้นน้ำกระเพรา ถ้ามิฟั่งละลายน้ำยาดำ ถ้าอยากน้ำ น้ำรากบัง ถ้าลากน้ำลูกยอแทรกพิมเสนน้ำ-ดอกไม้ก็ได้

ยาแก้ทราง ขึ้นลิ้น ขึ้นปาก

ท่านให้เอา ชะเอม เนระพูสี เบญจกานี รากมะแว้ง-เครือ ลิ้นทะเล เสมอภาค ละลายน้ำทาลิ้นและปาก

ยาแก้ทรางในปาก ในคอ

ท่านให้เอา เปลือกบี่บ เปลือกทับทิม สีเสียดเทศ การะบูน พิมเสน บดเป็นแท่ง หรือเป็นผงไว้ ละลายน้ำผึ้งทาปากทาคอ

ยาแก้ทราง เขมา

ท่านให้เอา พริกไทย ขิง ไพร รากชะพลู กะเทียม เปลือก-ไข่พึ้ก รงทอง ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคทำแท่งไว้ฝนด้วยสุราจุดและทาหลัง

ยาแก้ทรางขะโมย

ท่านให้เอา เปลือไข่เน่า เปลือกลั่นทม บรเพ็ด ๗ ชิ้น ขมิ้นอ้อย ๑ องคุลี ผ้าเป็น ๗ ชิ้น ขี้กาแดง ๑ ลูก ผ่าออกเป็น ๔ ซีก ๑ ซีก ปาข้ามหลังคา ทองพันชั่ง เมื่อต้มเอาเบี้ย ๓ เบี้ย หมาก ๓ คำ ข้าวสาร ๑ หยิบมือ เงิน ๑ บาท ผูกคอหม้อต้มกินหายแล

ยาแก้ตาลขะโมยผอมแห้ง

เป็นยาแก้ตาลขะโมยผอมเหลือง ขี้เป็นหนองและเลือดดำและแดง ท่านให้เอา ใบสวาส ๖ สลึง ใบตาลหม่อน ๓ สลึง ใบโคนดินสอ ๑ บาท ใบกระเพรา ๑ บาท กระเทียม ๑ สลึง หอมแดง ๒ สลึง ลูกชะพลู- ๑ สลึง ลูกจัน ๑ สลึง ดอกจัน ๑ สลึง ขมิ้นอ้อย ๒ สลึง ลูกกล้าย ๑ สลึง เลือดแรต ๑ บาท ยาทั้งนี้เอาสุราเป็นกะสายบดเป็นแท่งไว้ฝนด้วยสุรากินแก้สารพัดทราง สารพัดตาลขะโมย กวาดก็ได้ ละลายกินก็ได้

ยาแดงใหญ่

แก้พิษตาลทรางทั้งปวง ใช้เมื่อเวลาอับจน ท่านให้เอา จันแดง จันขาว เนระพูสี สักกะระณี ว่านกลีบแรด ว่านร่อนทอง ไคร้ต้น ไคร้เครือ ไคร้บก ไคร้หางนาค ลูกราชคัด ลูกสาระพัดพิษ สันพร้า–นางแอ ลูกเบ็ญจกานี ลูกปะคำดีควาย สาระพัดหน่อ สาระพัดเขี้ยว เอาสิ่งละ ๑ บาท สาระพัดดี ๑ สลึง เอาสุราเป็นกะสาย แก้พิษผี แก้ตาลทราง แก้สาระพัดตะขบตะขาบ ลงมูกลงเลือด ถ้ามิฟั่งเอาฝีนละลายน้ำสุรา

ยากวาดทราง

แก้ทรางลงท้อง เป็นมูกเป็นเลือด ปวดศีรษะ ท่านให้เอาว่าน–กลีบแรด ว่านร่อนทอง จันคันนา จันแดง เนรพูสี เบ็ญจกานี ลูก–มะขามป้อม สีเสียดเทศ ในทับทิม ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ทำแท่งไว้แก้ทรางกวาดด้วยน้ำสุรา

ยาแก้มูกเลือด แก้เด็กดากออก

แก่นขนุน ฝางเสน ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ เอาสิ่งละ ๑ บาท เปลือกทองหลางใบมน ๑ กำมือ ต้นกะเม็ง ๑ กำมือ ต้นน้ำนมราชสีห์ ๑ กำมือ

ยาแก้หัดหลบ หรือหัด

ตะขบไทยทั้ง ๕

ยาแก้ทรางที่เด็กเป็นผื่นบนหัว

ต้นตาลทั้งรากทั้งโคนทั้งต้นทั้งใบต้มกินต่างน้ำ

ยากวาด

ยาแก้ทรางขึ้นที่ลิ้น ขาวเป็นยวงผ้าย และบางทีให้ลงท้องเหม็นดังไข่เน่า ท่านให้เอา หางนกยูง เม็ดมะนาว ดอกบุญนาค ดีงูเหลือม น้ำมะนาว น้ำตาลทราย น้ำผึ้งรวง ละลายทำเป็นแท่ง ละลายน้ำมะนาว หรือน้ำอ้อยแดง

ยากวาด

ยาแก้ทรางขึ้น ปากแดงให้ไอ ให้ลงท้อง ให้ตีนเย็น ท่านให้เอา ครั่งว่านน้ำ ชะเอม เบ็ญจกานี จันชะมด งาช้าง ใบกะเพรา สีเสียดเทศ น้ำตาลทราย น้ำมะนาว ทำเป็นแง่ น้ำกระเทียมหรือน้ำกะทือเป็นกะสาย

ยากวาดแก้ตัวร้อน

จันทั้ง ๒ น้ำประสานทอง ดินสอพอง เปราะหอม ลิ้นทะเล ผิวไม้ลวก ต้นชะมดสด ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคทำแท่งไว้แก้กาล แก้ไข้ แก้ทราง

ยาเหลืองแท่งทอง

แก้ทราง ๘ จำพวก ท่านให้เอา น้ำประสารทอง สารส้ม ของทั้งสองอย่างนี้มาสตุเสียก่อน แล้วเอาขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน ขิง ดีปรี พริกไทย กะทือ กะชาย ไพร กะเพรา บรเพ็ด ว่านน้ำ ตัวตะไคร้ ดอกผักคราดหัวแหวน ตำเป็นผง เอาน้ำกะเม็งเป็นกะสาย บดเป็นเม็ดเท่าเม็ดข้าวโพด กวาดด้วยสุรา น้ำมะนาว น้ำปูนใส น้ำขิงแทรกพิม-เสน ดีหมี ดีเหี้ย

ยาแดงใหญ่

แก้ทรางสาระพัด ท่านให้เอา พิมเสน กฤษณา โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละเฟื้อง ดอกจัน สักขี สมอเทศ เอาสิ่งละ ๑ บาท เอากำมะถันแดงเท่ายาทั้งหลาย เอาเหล้าเป็นน้ำกะสายบดเป็นแท่งไว้ แก้อับจน ส้ำกะสายตามแต่จะใช้

ยาเหลืองบ๋ตวาด

ท่านให้เอา เม็ดมะนาว สารส้ม คินประสิว เอาเท่ากัน พริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น กระเทียม ๗ กลีบ กะทือ ๗ ชิ้น ขมิ้นอ้อย ๗ ชิ้น กำมะถันแดงเท่ายาทั้งหลาย น้ำมะนาวหรือน้ำนมแม่เป็นกะสาย กินแก้เด็กไม่กินนม

ยาเด็กอ่อน

ถ้าไม่กินน้ำ ไม่กินน้ำนม ท่านให้เอารากพุทรา รากสลอดน้ำ เอาเท่า ๆ กันต้มกินหายแล

ยาเด็กอ่อน

เปิ่นยาแก้ท้องขึ้น ท่านให้เอา ดีปรี เจตมุนเพลิง มหาหิง ขิง โกฐสอ ว่านน้ำ ลูกพิรังกะสา ลูกโหระภา เกลือสินธเทา สมอเทศ ก้านพลู เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำขิงทำเปิ่นแท่งไว้ น้ำสุรากะสาย

ยาถ่ายเด็กอ่อน

ลูกมะขามป้อม ๑ ลูก ประคำดีควาย ดินประสิว เปลือกข่อย ขมิ้นอ้อย บดทาท้องขี้ออกแล

ยาแก้ผิดสำแดงทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่

เปลืองทองหลางในมน ๓ ลูก มะกอก ๒ ประคำดีควาย ๑ เอามาขั้วให้ไหม้ ทำเปิ่นแท่ง แก้ผิดสำแดงและละหายน้ำ รากมะนาวกับรากมะปรางหวาน และน้ำปูนใสเปิ่นกะสาย

ยาทาท้อง

ขี้แมลงสาบ ไพร มหาหิง ว่านน้ำ เจตพังคี ทากับเหล้าหรือน้ำร้อน

ยาดำ

นิลยะรัตนแปด ยาแดงเก้า ปะทังพิศสิบ ดีนิน ๒๐ ขี้ยาเท่าเมล็ดข้าวโพด หนักหอม ๖ สลึง เปิ่นยาแก้ไข้ แก้ลักปิดลักเปิด เอาน้ำดินเหนียวอม แก้ผิดสำแดง แก้เด็กชัก ทาสันหลังกับน้ำสุรา

ยารักษาท้องเด็ก

เป็นยาแก้ตกมูกตกเลือด แก้ตาลซะโมย แก้เด็กหกล้ม เป็นยา–ชักตับ แก้แพ้น้อง ท่านให้เอา หัวเต่านา ๓ หัว หัวเต่าเขียด ๑ รากเต่าร้าง รากไผ่ป่า ถอบแถบ บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย เกสรทั้ง ๕

ยาแก้แพ้น้องตกมูกตกเลือด

ใบเทียน ๑ กำมือ ใบทับทิม ๑ กำมือ กระเพรา ๑ ต้น บรเพ็ด ๕ องคุลี ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงพระเจ้า ๕ พระองค์ ใบกะพังโหม ๑ กำมือ

ยาสูบขี้

ส้มมะขาม ๒๐ บาท ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝักแกะเอาแต่เนื้อ เกลือ ๑ ชาม น้ำ ๖ ชาม ต้มให้เหลือ ๓ ชาม แล้วกรองเอายาดำใส่ ๑ บาท เมื่อจะสูบ เอาดีงูใส่เล็กน้อย

ยากวาดแก้ทราง

หอยขม น้ำประสารทอง เม็ดมะนาว ขี้แมลงสาบ แววนกยูง ชะมดเช็ด ลิ้นทะเล ลูกสมอ ทองคำ จูแซ (ชาติจีน) หอยขมเอามา-สุม น้ำประสารทอง ต้องสตุ นอกนั้นเอามาขั้ว แต่แววนกยูงใส่ก็เอา-ขึ้นทันที ระวังตาให้มาก ถ้าถูกตาจะบอด ถ้าปากเจ็บคอเจ็บไม่ต้องใส่สมอและลิ้นทะเล ถ้าท้องขึ้นกวาดด้วยน้ำสุรา ตัวร้อนใช้เบาสดุ้งหรือผวา ใช้น้ำคร่ำ ถ้าเด็กไม่ขี้ ให้ใช้ดีงูหรือลูกสมอ

ยาแก้ปวดท้องทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่

บรเพ็ด ๗ แว่น ดีปรี ๗ ดอก พริกไทย ๗ เม็ด กระเทียม ๗ หัว ขิง ๗ แว่น กระวาพ ๗ เม็ด ผู้ใหญ่ให้กินกับน้ำสุรา เด็กให้กินกับน้ำ-ร้อนหรือน้ำบรเพ็ด

ยาแก้เด็กสำรอก

แก้ท้องเดิน ท่านให้เอากระเพรา ๕ ยอด ฝรั่ง ๕ ยอด ทับทิม ๕ ยอด เมื่อจะเด็ดให้ว่า นะโมพุทธายะ ทุกยอด

ยาแก้เด็กเป็นหวัดเสมอและพุงโลไม่กินข้าว

ยาหม้อเช้า ต้นชะพลู ๓ บาท มะตูมอ่อน ๓ บาท ดีปรี ๔ บาท ขิงแห้ง ๒ บาท เจตมูลเพลิง ๒ บาท

ยาหม้อเย็น เกสรบัว ดอกสาระภี ดอกมะลิ ดอกพิกุล ฝาง ราก-ตาลขะโมย ตาลหม่อน ชุมเห็ดเทศทั้ง ๕ จันแดง จันขาว ขมิ้นอ้อยสด ไพรสด เถาพั้กเข้า งวงตาล ลูกมะเกลือ โคคลาน กำลังวัว เปลือก-ไข่เน่า เปลือกสาระภี หัวเต่าเขียด ใบมะกา ลูกสมอไทย ก้ามปูทะเล เอาสิ่งละ ๑ บาท หัวเต่า ๑ หัว

ยาตาลขะโมย

ท่านให้เอามะเกลือทั้ง ๕ สะแกทั้ง ๕ ทับทิมทั้ง ๕ กะพังโหม ทั้ง ๕ ชุมเห็ดทั้ง ๕ รากเล็บมือนาง ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ ดีปรี ๑ ขิงแห้ง ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ บรเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตะไคร้ ๑

หัวหอม ๑ กระเทียม ๑ มะกรูด ๑ ผล ใบมะกา ๓๑ ใบ เปลือกไข่-เน่า ๑ กะพังโหม ๑ ผักคราด ๑ ทับแถบ ๑ ยานี้เอาเสมอภาคต้มรับประทานเช้าเย็น แก้ตาลขะโมย ผอมแห้ง พุงโร อุจจาระหยาบ ถ้าท้องเดินมาก ต้องลดใบมะกา ถ้าท้องไม่เดินต้องแทรกดีเกลือ โรคชนิดนี้ต้องการระบายอยู่เสมอ ๆ

ยากวาดแก้ทราง

ผลมะกอกเผา ๓ ผล ลิ้นทะเล้ปิ้ง ๑ ทองคำเปลว ๓ แผ่น สรรพยา ๓ สิ่งนี้เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำสุก ปั้นเป็นแท่งไว้กวาดแก้ลมและแก้ทราง

ยาธาตุเด็ก

โกฏสอ ๑ โกฏพุงปลา ๑ แฝกหอม ๑ จันเทศ ๑ จันแดง ๑ หญ้าตีนนก ๑ ดอกบุญนาค ๑ บรเพ็ด ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ เจ็ดมูลเพลิง ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปรี ๑ ยานี้เอาสิ่งละเท่า ๆ กัน สมอไทยเท่าอายุ สมอพิเภกเท่าอายุ มะขามป้อมเท่าอายุ ยาเหล่านี้ต้มรับประทาน ถ้าท้องเดินให้เอาใบทับทิม ๑ กำมือ ใบเทียน ๑ กำมือ ใส่ลงต้มบำรุงธาตุดีนักแล ฯ

ยากวาดลมสะพ้าน

เอาใบลานเผาไฟพอเป็นถ่านสิ่งเดียว บดให้ละเอียด แทรกน้ำผึ้งใช้กวาดลมสะพ้านเด็กอ่อนภายใน ๗ วันดีนักแล ฯ

ยากวาดแก้ทราง

ผลมะกอก ๑ ผลมะคำดีควาย ๑ หนังเรด ๑ หนังกระเบน ๑ กระดูกงูเหลือม ๑ หัวกา ๑ หูกระแชง ๑ ลิ้นทะเล ๑ ขี้แมลงสาบ ๑ หางปลาแห้ง ๑ ชาดหระดี ๑ สรรพยา ๑๑ สิ่งนี้ทำสิ่งละเท่า ๆ กัน ขั้วและสุมให้สุกระอุดี บดด้วยน้ำหมากดิบ ปั้นแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ กวาดแก้ละทรางยักกะสายตามโรค

ยาชะโลมถอนพิษทราง

รากมะปรางหวาน ๑ จันทั้ง ๒ สามสิ่งนี้ฝนด้วยน้ำซาวข้าว ใช้เป็นยาชะโลมถอนพิษทรางทั้งปวง

ยาทาลิ้นแก้ฝ้าละออง

สมุดดำเผาไฟ น้ำประสารทองสตุ ทั้งสองสิ่งนี้บดกับน้ำซาวเช็ดทาลิ้นกัดฝ้าละออง ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ยาประสระกระเพรา

พริกไทย ๑ สลึง น้ำประสารทองสตุ ๑ สลึง ขิงแห้ง ๑ สลึง ดีปรี ๑ สลึง กระเทียม ๑ สลึง ชะเอม ๑ บาท มหาหิง ๑ บาท ผิวมะกรูด ๒ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ เฟื้อง ใบกระเพราเท่ายาทั้งหลาย สรรพยา ๑๐ สิ่งนี้ ทำผงบดด้วยสุราปั้นแท่งเท่าเมล็ดพริกไทย ละลายสุรารับประทาน แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ แก้ปวดท้อง แทรกไพล หมกไฟฝนกับสุรา

ยาแก้ตาลทราง

ตรีกระตุก ดินประสิว น้ำประสารทองสตุ ดอกบุญนาค (สรรพยา ๖ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๑ สลึง) เกสรบัวหลวง ๒ สลึง ไพล ๒ สลึง ขมิ้นอ้อย ๒ สลึง ผลกระดอม ๒ สลึง เทียนดำ ๓ สลึง เทียนขาว ๓ สลึง กระทือ ๓ สลึง กระชาย ๓ สลึง รากสะแก รากมะเกลือ รากไอ้เหนียว รากเล็บมือนาง เปลือกไข่เน่า หัวแห้วหมู ตรีพลา มะตูมอ่อน (สรรพยา ๑๐ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๑ บาท) กะพังโหม ๑ กำมือ ผักราชพฤกษ์ ๒ ฝัก ผลขี้กาแดงครึ่งผล ชุมเห็ดไทย ๒ ต้น บรเพ็ดรอบศีรษะคนไข้ รวม สรรพยา ๒๙ สิ่งนี้ ทำเป็นยาหม้อต้มรับประทานเช้าเย็น แก้ตาลทราง

ยาต้มแก้มูกเลือด

แก่นขนุน ๑ ฝางเสน ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ ยาเข้าเย็นทั้งสองหนึ่ง ต้นน้ำนมราชสีห์ ต้นกระเม็ง ๑ สรรพยา ๗ สิ่งนี้ทำเสมอภาค เป็นยาหม้อ ต้มรับประทานเช้าเย็น แห้มูกเลือด ตากออก แก้บิดมูกเลือด ท้องเสีย ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ

ยาต้มแก้มูกเลือด

ใบเทียน ๑ ใบทับทิม ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ บรเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กระชาย ๑ ไพลสด ๑ กะทือ ๑ สะค้าน ๑ ดีปลี ๑ กระเพราทั้งต้น ๑ สรรพยา ๒๑ สิ่งนี้ ทำเสมอภาค บดเป็นผงรับประทานเช้าเย็น แก้ทรางขะโมยมูกเลือด แก้อุจจาระเน่าร้ายเป็นพิษต่าง ๆ

ยาบำรุงธาตุเด็ก

คีปลี ๑ รากชะพลู ๑ เจ็ตมูลเพลิง ๑ สะค้าน ๑ ขิง ๑ แก่นจันทั้ง ๒ แห้วหมู ๑ บรเพ็ด ๑ มะตูมอ่อน ๑ แฝกหอม ๑ แก่นสน ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ ยานี้เอาเสมอภาคสิ่งละ ๑ เกษรทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ เป็นยาต้ม ถ้าต้องการระบายให้เติมสมอไทย ๓ ผล มะขามป้อม ๓ ผล

ยาเขียวหอม

ฝนสันพร้าหอม ๑ ใบผักกระเฉด ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบหมากผู้ ๑ ใบหมากเมีย ๑ ใบมะยม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบว่านน้ำ ๑ ใบทองพันชั่ง ๑ จันทั้ง ๒ เกษรบัวหลวง ๑ ดอกพิกุล ๑ บุญนาค ๑ มาลิ ๑ สารภี ๑ ดอกมะเฟือง ๑ พิศนาค ๑ ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ แฝกหอม ๑ สรรพยา ๒๒ สิ่งนี้เสมอภาค ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้แทรกหญ้าฝรั่น ๑ พิมเสน ปั้นแท่งไว้ใช้แก้ไข้เหือดหัด ดาลทราง แก้ไข้อีดำ อีแดง อีสุกอีใส แก้สรรพพิษไข้ทั้งปวง ยักกะสายได้ตามโรค

ยาแก้ไข้ปวดหัว

ใบหญ้านาง ๑ หางจรเข้ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบพักข้าว ๑ ใบเถาคัน ๑ สรรพยา ๕ สิ่งนี้เสมอภาคตำให้ละเอียดสุมกระหม่อมหายแล

ยาสังข์รัศมี

รากพักข้าว ๑ รากพักเขียว ๑ เถาตำลึง ๑ รากถั่วพู ๑ รากแตงโม ๑ รากทองหลางใบมน ๑ รากทองหลางหนาม ๑ รากสลอดน้ำ ๑ รากหญ้านาง ๑ เถาโมกทั้ง ๒ จันแดง ๑ จันขาว ๑ จันทนา ๑ (สรรพยา ๑๔ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๑ บาท) เขี้ยวเสือเผา ๑ เขี้ยวจรเข้เผา ๑ เขี้ยวหมูเผา ๑ กรามแรดเผา ๑ เขากวางเผา ๑ งาช้างเผา ๑ กรามปลาพยูนเผา ๑ นอแรดเผา ๑ (สรรพยา ๘ สิ่งนี้ กลางเอาหนักสิ่งละ ๒ สลึง) สังข์หนามเผา ๓ ตำลึง ดินสอพองเผา ๕ ตำลึง ฝุ่นจีน ๕ ตำลึง รวมสรรพยา ๒๕ สิ่งนี้เสมอภาค ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้เทศปั้นแท่งไว้ใช้แก้พิษไข้ร้อนในอกร้อนในและกระหายน้ำ ทั้งกินทั้งชะโลม ใช้รับประทานน้ำดอกไม้สด ใช้ชะโลมน้ำซาวข้าวแทรกดินประสิวขาว ๑ หยิบมือ เป็นยาถอนพิษไข้ และดับพิษไข้ พิษตาล พิษทราง ยานี้เย็นจัด

ยาสำหรับสตรี

ยาแก้มดลูกพิการ

สิทธิการิยะ พระอาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่า สตรีเมื่อคลอดบุตร ถ้าน้ำคาวปลาไม่หมด ให้เป็นพิษมดลูกพิการ บางทีให้เป็นลมไปต่าง ๆ บางทีให้เป็นมตกิต ช้ำรั่ว โรคผอมแห้ง ริดสีดวง เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว อาการให้เป็นไปต่าง ๆ แพทย์พึงรู้เถิดว่าเป็นโรค ๕ ประการ บางทีโลหิตช้ำดังน้ำปลาเน่า ลางทีเป็นหนองดังน้ำซาวข้าว ลางทีเป็นสีขี้มูก เจ็บปวดหัว ขัดหัวเหน่า เป็นต้น ท่านให้ใช้ยาชื่อมหาพรหม ท่านให้เอาแห้วหมู รากอังกาบ โกฐพุงปลา ว่านนางคำ ว่านศักเหล็ก ผิวมะกรูด ลำพัน ลูกเอ็น การะบูน ดีปรี เอาเสมอภาค ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง กินหายแล.

ยาชื่อไฟปะไลยกัน

เป็นยาแก้เลือดทำพิษ ท่านให้เอา สมอไทย เกลือ สารส้ม ดินประสิว ลูกจัน เทียนดำ เทียนขาว ขมิ้นอ้อย ขิง เอาสิ่งละ ๑ สลึง ไพร กระชาย หอม กระเทียม เอาสิ่งละ ๒ สลึง บดปั้นเป็นแท่งไว้ ละลายน้ำส้มสายชู อยู่ไฟไม่ได้ ๑ เดือน เลือดเน่าอยู่ในท้อง กินหายแล

ยาแก้เลือดตีขึ้น

ท่านให้เอา รากเท้ายายม่อม จันแดง จันขาว สน แก่นขนุน สักขี ไม้สัก ผักคูน รากชะพลู หัวแห้วหมู คนทา รากกินขี้ แก้นครู ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน

ยาวิรุนนาคี

เป็นยาแก้เลือดทำ ท่านให้เอา สังข์ เกลือ สารส้ม ดินประสิว ลูกจัน เทียนดำ เทียนขาว ขิง กะชาย เอาสิ่งละเฟื้อง ไพร หอม เอาสิ่งละ ๒ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ บาท บดเป็นแท่งไว้แล

ยาพระแสงอาทิตย์

เป็นยาแก้เลือดตีขึ้น ท่านให้เอา หอยแคลง หอยขม ผักแผ้วแดง ลูกจัน ดอกจัน กระวาน กานพลู ขิง ดีปรี พริกไทย เท่ายาทั้งหลายตำผงละลายน้ำผึ้ง ถ้าไม่มีระดู และอยู่ไฟไม่ได้ เลือดค้างอยู่ ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี ละลายสุรากิน ถ้าริดสีดวง ผอมแห้ง ผอมเหลือง ละลายน้ำมะงั่ว และน้ำมะนาว

ยาล้างมดลูก

เปลือกต้นโพธิ์ที่กะเทาะ เปลือกต้นมะขามที่กะเทาะ เปลือกต้นแคที่กะเทาะ เกลือ ๑ หยิบมือ ยาตั้งครึ่งตั้ง น้ำตาลหม้อ ๑ หยิบมือ พิมเสน ๕ สตางค์ ต้มล้าง

ยารุเลือดแห้ง

เลือดแห้งปีหนึ่ง สองปี สามปี สี่ปีก็ดี มักให้หน้าดำผิวตัวเป็นเกล็ด ท่านให้เอาใบมะกา ข่า ดีปรี สิ่งละ ๕ ตำลึง เอาแกลบข้าวเหนียว ๑ กอบ ต้มกินรุเลือดดีแล

ยาพอกขับเลือด

ว่านน้ำ เจ็ดตะมูนเพลิง พริกไทย ขิง กระเทียม หางไหลแดง แก่นสน ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค น้ำข่าเป็นกระสาย พอกท้องน้อยเลือดออกดีแล

ยาอยู่ไฟไม่ได้

เจ็ดตะมุนเพลิง ๑ ตำลึง พริกไทย ๓ บาท สารส้ม ๑ สลึง ดองเหล้ากินอยู่ไฟได้แล

ยาดองแก้เลือดคั่ง

เป็นยาแก้เลือดคั่งฤดู ตั้งแต่ ๑ ปีขึ้นไปจนถึง ๑๐ ปี ท่านให้เอาข่า ๖ บาท เทียนดำ ๑ บาท สารส้ม ๓ บาท ตากให้แห้ง แล้วตำให้ละเอียด แล้วจึงเอาน้ำส้มสายชูมาให้เท่ากัน เมื่อดองให้เอาแหวนทองคำผูกปากโถ แล้วฝังข้าวเปลือก ๓ คืน

ยารุเลือด

ใบมะกา ๕ ตำลึง รากตองแตก ๓ บาท ข่า ๒ บาท ลงด้วยพระเจ้า ๕ พระองค์ เกลือ ๕ บาท ดีนประสิว ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ข้าวเปลือก ๓ หยิบ ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ต้มกินรุเลือดงามดี

ยาช่อตลอดกิ่ง

ถ้าออกลูกเลือดตกหนักอยู่ก็ดี ท่านให้เอา สารส้ม ๒ บาท พริกไทยร่อง ๑ บาท ขิง ๒ บาท เกลือ ๑ สลึง บดเป็นยาละลายเลือด เมื่อออกลูกกินดีอยู่ไฟได้ ถ้าเลือดทำพิษ น้ำส้มซ่า หรือสุราเป็นกระสาย

ยาอยู่ไฟไม่ได้

เปลือกหอยแครง เปลือกหอยขม เปลือกหอยกาบ การะบูน เอาสิ่งละ ๒ บาท ปูนผงกันเชี่ยนหมาก ๑ บาท พริกไทยเท่ายาทั้งหลายตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินเฉพาะอยู่ไฟไม่ได้

ยาแก้ลมและเลือด

เป็นยาแก้ลมและเลือดสารพัด หรือหญิงไม่มีระดูก็ดี ท่านให้เอา สมอดีงู สมอไทย สมอเทศ ว่านน้ำ บรเพ็ด ลูกจัน กะวาน กาน-พลู พริกไทย ขิง ดีปรี เอาสิ่งละ ๑ บาท เจ็ตตะมุนเพลิง หัสคูน เทศ เอาสิ่งละ ๑๒ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำส้มซ่า และสุราเป็นกระสาย

ยาตกเลือดเมื่อมีครรภ์

ถ้าสตรีมีครรภ์ ตกโลหิต ท่านให้เอา จันเทศมาคั้นกับน้ำผึ้ง กับน้ำนมโค กินหายแล อีกขนานหนึ่ง ท่านให้เอา ระหุ่งแดง ใบสมีกรีกะตุก กระเทียม บดละลายน้ำร้อน

ยาต้มอยู่ไฟไม่ได้

ข่า ๑ ต้น พริกไทย ขิง ฝาง กะทุมถากขึ้น ๒ เปลือก ถากลง ๑ เปลือก ดีปรีเท่าอายุ ต้มกิน ๓ เอาหนึ่ง

ยาต้มบำรุงโลหิต

ท่านให้เอา เถาวัลยเปรียง รากเพกา ผักเบ็ดแดง เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ฝางดอกคำฝอยเอาสิ่งละ ๒ บาท สารส้ม ดินประสิว เอาสิ่งละ ๑ บาท ต้มกินดีแล

ยาครอบจักรวาลใหญ่

ยาดองขับโลหิต แก่นแสมสาน ๕ ตำลึง เจตตะมุนเพลิง สะมุนระแว้ง พริกไทย สารส้ม เอาสิ่งละ ๓ ตำลึง เกลือสินเธา ๒ ตำลึง ลูกจัน กะวาน ดีปรี สิ่งละ ๑ บาท เลือดแรด ๑ ตำลึง เอาเหล้าใส่ลงแล้วฝังข้าวเปลือกไว้ ๓ วัน เป็นยาแก้โลหิตพิการต่าง ๆ แก้น้ำคาวปลาให้โทษ ให้เพิ่มเลือดแรดต่อท้องละ ๒ บาท

ยารุเลือด

ท่านให้เอา ใบมะกา ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง ลูกสมอเท่าอายุ ขมิ้นอ้อย ๕ ชิ้น บรเพ็ด ๓ ชิ้น เงินผูกคอหม้อ ๑ บาท

ยาแก้ไม่มีระดู

ยานี้ต้มก็ได้ เป็นผงก็ได้ ท่านให้เอา โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ลูกจัน ดอกจัน กานพลู พริกไทย ขิง ดีปรี สะคร้าน ชะพลู เจต-ตะมุนเพลิง มะตูมอ่อน เอาสิ่งละ ๑ บาท ดอกคำฝอย ฝาง ครั่ง กำลังวัวเถลิง เอาสิ่งละ ๒ บาท สารส้ม ๑ บาท เถาคันแดง ๑ ตำลึง กินกับน้ำส้มสายชู

ยามหาเถรประสิทธิ์ที่ ๑

เป็นยาแก้เลือดตีขึ้น ท่านให้เอา รากระหุ่งแดง ลำโพงแดง เจตตะมุนเพลิงแดง ผักแผ้วแดง เม็ดในถั่วผี ขี้หนูพุก เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำผงไว้ สุรา ข่า เป็นน้ำกระสาย แทรกดีจรเข้

ยาแก้ระดูขัด

ยาแก้ระดูขัด เมื่อได้ ๔–๕–๖ ปีก็ดี หรืงมันให้ปวดท้อง เสียดท้อง เจ็บหลังเป็นกำลัง ท่านให้เอา แกแล ฝาง ดอกคำ เทียนดำ เอาสิ่งละ ๑ บาท สารส้ม ๒ สลึง ต้มกิน ถ้าไม่หายท่านให้เอา อีกขนานหนึ่ง ข่า แห้วหมู ใบมะกา เถาวัลย์เปรียง แก่นขิงท่อน เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกิน

ยาแก้มตกิต

ท่านให้เอา พริกไทยร่อน ดีปรี ขิง กระเทียม เกลือ เอาสิ่งละ ๑ บาท เม็ดสลอด ๗ เม็ด เงี่ยงกะเบน ๓ เงี่ยง เผาไฟให้ไหม้ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง

ยาบำรุงโลหิต

จันแดง จันขาว รากมะกรูด ดอกคำฝอย รากมะตูม แฝกหอม กฤษณา สิ่งละ ๒ บาท ฝาง ๑๔ บาท ตำผงกินกับน้ำข้าวหรือเป็นยาต้มก็ได้

ยารุเลือดเน่า ขนานที่ ๑

ใบส้มเสี้ยว ใบมะกา ข่า สิ่งละ ๕ ตำลึง เกลือ ๑๐ บาท ยาดำ ๑ บาท ผักราชพฤกษ์ ๕ บาท ผักเสี้ยนผีพอประมาณ น้ำแรกเคี่ยวเอาแต่ ๑ ชามแล้ว เหลือนั้นเอาน้ำต้มกินต่อไปจนจืด

ขนานที่ ๒

เปลือกทองแววกลาง เถาวัลย์เปรียง ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ รากกะดังใบ เถาคันแดง บรเพ็ด เกลือ เอาสิ่งละ ๔ บาท ทั้งถ่ายทั้งบำรุงดีแล

ขนานที่ ๓

รากมะอึก รากมะนาว รากมะรุม ดอกคำทั้ง ๒ เอาอย่างละ ๒ บาท โกฐทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ บาท โกนดินสอทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ บาท เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ บาท ฝางเสน ๑ ตำลึง ครั่ง ๑ ตำลึง แห้วหมู ๓ บาท เกษรบัวหลวง เกษรบัวขม ดอกมะลิ ดอกจำปา ดอกสาระภี ดอกพิกุล ดอกบุญนาค เอะสิ่งละ ๒ บาท เมื่อต้มเอาทองคำผูกปากหม้อ ๑ บาท

ยาพระอินทรศรประสิทธิ์

ยานี้ชื่อ พระอินทร์ศรประสิทธิ์ ที่นางอุมา คือน้ำสุรามะลึก ท่านให้ทานมนุษย์เมื่อจะมีครรภ์ ท่านจึงให้ยานี้ไว้แก้ เมื่อมีครรภ์ ลูกอยู่ในท้องดิ้นอยู่ทุรนทุรายนัก แม่กินเผ็ดร้อน แม่อุจจาระผิด แม่เป็นผีภายนอกภายใน แม่เป็นผี ๙ ประการ ยานี้กินสำหรับแก้กุมารมิให้เป็นอันตราย

ท่านให้เอา เทียนทั้ง ๕ ไคร้เครือ สังการะนี เกษรทั้ง ๕ โกฐทั้ง ๕ ขอนดอก ชะเอม น้ำประสารทอง ชะมดทั้ง ๒ พิมเสน กฤษณา กะลำพัก จันแดง จันขาว ผิวมะกรูดอ่อน เอาหนักสิ่งละ ๒ สลึง บดด้วยน้ำดอกไม้สด ใส่ขันลำริด รมควันเทียนให้แห้ง แก้สลบน้ำดอกไม้ แก้เชื่องซึมน้ำตะโกนา แก้ตกมูตตกเลือด น้ำผึ้งแทรกพิมเสน แก้ลงน้ำกล้วยดิบ แก้เสลดน้ำมะแว้งเครือ แก้ร้อนน้ำดอกไม้ทั้งกินทั้งชะโลม

ยาดองขับเลือด และชักมดลูก

ไพร ๔ กะทือ ๓ ขิง ๒ ดีปรี ๙ ดอก พริกไทย ๑ หยิบมือ กระเทียม ๑ หัว ผักเป็ดแดง ๕ ผิวมะกรูด ๒ ใบ จันหอม ๕ ยาทั้งนี้เอามาคั่ว เอาหญ้ายางไฟห่อผ้า ๓ หยิบมือใส่ไว้กลาง ถ้าผู้ขายแก้สาย เอาหญ้ายางไฟออกเสีย ถ้าไม่มีจันหอมจึงเอาผักเป็ดแดง

ยาคงคาทิพย์

เกษรบัวหลวง ดอกบุญนาค ดอกสารภี พริกไทย ขิง ดีปรี ลูกกะวาน เจตมุนเพลิง กานพลู สิ่งละสลึง จันทั้ง ๒ สิ่งละ จันทะนา กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ โกฐทั้ง ๕ สิ่งละ พรมมิ เอาสิ่งละ ๑ บาท ลูกผักชี ๖ สลึง ชมดต้น ๑ เฟื้อง เป็นยาแก้ลมผู้หญิงที่ไม่มีฤดู และนอนไม่หลับ

ยาสังขวิชัย

รากพันงูแดง หัวแห้วหมู บรเพ็ด สังข์หนาม สิ่งละ ๔ บาท ไพรแห้ง ขมิ้นอ้อยแห้ง รากมะตูม รากจิงจ้อ หรือโจ้ รากบีป ผิวมะกรูด โกฐทั้ง ๙ สิ่งละ เทียนทั้ง ๗ สิ่งละ ชะเอมทั้ง ๒ สิ่งละ รากทนดี รากหนาด พริมหอม รากพุงดอ รากชะพลู รากเจตพังดี ผลจัน ดอกจัน สนเทศ เอาสิ่งละ ๑ บาท เอืองเพ็ดม้า เปลือกกุ่มทั้ง ๒ สิ่งละ มะไฟเดือน ๕ สมุนระแว้ง กรุงเขมา รากส้มกุ้งทั้ง ๒ สิ่งละ เม็ดในกะวาน รากมะแว้งเครือง รากมะเขือขื่น กานพลู สคร้าน สังเบ้า เอาสิ่งละ ๒ บาท การะบูน รากเจตมุนเพลิง เอาสิ่งละ ๕ บาท ผลเอ็น หญ้ายองไฟ เอาสิ่งละ ๘ บาท รากมะรุม ๓ บาท แก่นแสมทั้ง ๒ สิ่งละ ๑๐ สลึง เป็นยาแก้ไข้เพื่อระดูทำพิษต่าง ๆ เป็นต้น ระดูออกไม่สะดวก ริดสีดวงปากเปื่อย ริดสีดวงแห้ง กะสายท้องมาร บ้าง ม้าม-ท้องโล ระดูไม่สะดวก ละลายน้ำไพร หรือบรั่นดี เป็นลมปัจจุบัน

ละลายน้ำกระเทียม ริสสีดวงงอกทวารทั้ง ๙ ละลายน้ำผึ้ง เป็นลมเปลี่ยวดำ ละลายน้ำมะนาวหรือน้ำส้มซ่า ดีราคาไว้หมื่นตำลึงทอง

ยาครรภ์รักษาท้อง ๓ เดือน

จันทร์แดง ลูกผักชี จันทร์ชมด เทียนดำ จันทนา ชะเอมเทศ เอาสิ่งละ ๑ บาท เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุญนาก ดอกมะลิ เม็ดพิกุล เอาสิ่งละ ๑ สลึง ขิง ๑ เฟื้อง กะดอม ๗ ลูก

ยาครรภ์รักษาท้อง ๕ เดือน

จันทร์แดง จันทร์ขาว ดอกพิกุล ดอกบุญนาก ดอกสารภี เกษรบัวหลวง ขิง มะตูมอ่อน ลูกผักชี เทียนดำ ลูกกะดอม ขอนดอก อบเชย ชลูด สะมุนละแว้ง เอาสิ่งละเท่า ๆ กัน

ยาครรภ์รักษา

โกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า เปราะ หอม กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก จันทร์ทั้งสอง เกษรทั้งห้า มะตูมอ่อน ชลูด อบเชย ชะเอม ลูกกระดอม เอาสิ่งละ ๑ บาท ใช้ตั้งแต่ท้อง ๕ เดือจนออก

ยาต้มอยู่ไฟไม่ได้

ยาหม้อเช้า เบ็ญกูลทั้งห้า สิ่งละ ฝาง ดอกคำ ครั่ง พริกไทย สารส้ม เอาสิ่งละ ๑ บาท ดีเกลือ ๖ บาท ยาดำ ๓ บาท ขมิ้นอ้อย ๕ แง่ง ผักราชพฤกษ์ ๕ ฝัก

ยาหม้อเย็น ขมิ้นอ้อย ดอกคำ จันทร์ทั้งสอง สิ่งละ สน สักขี เถามะระ อ้อยแดง บรเพ็ด ลูกกะดอม รากชะพลู เอาเสมอภาค เอาน้ำท่าครึ่งหนึ่ง น้ำมะพร้าวครึ่งหนึ่ง

ยาเลือดสำหรับผู้หญิงสาว

โกฐทั้งห้า สิ่งละ เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ฝาง ๑ กำมือ แกแล ๑ กำมือ หน่อไม้ไผ่ป่า ๑ หน่อ ใบไผ่ป่า ๑ กำมือ จุกหอม ๑ กำมือ จุกกะเทียม ๑ กำมือ หญ้าฝรั่น ๒ สลึง ต้มกิน

ยาเห้ามหาพราหมณ์

สิทธิการระยะพระอาจารย์ ท่านกล่าวไว้ว่า สตรีก็ดี เมื่อคลอดบุตร น้ำคาวปลาไม่หมด เป็นพิษในมดลูก บางทีให้เป็นลมไปต่าง ๆ บางทีให้เป็นมดกิต และช้ำรั่ว โรคผอมแห้ง อุปประถมริดสีดวงให้เมื่อยเนื้อเมื่อยตัวอาการให้เป็นต่าง ๆ แพทย์พึงรู้เถิด โรค ๕ ประการ บางทีเป็นโลหิตช้ำดั่งน้ำปลาเน่า บางทีเป็นหนองดั่งน้ำซาวข้าว บางทีเป็นสีขีมูกให้เจ็บปวด ขัดหัวเหน่า ท่านให้เอาแห้วหมู รากอังกาบ โกฐ-พุงปลา ว่านนางคำ ว่านสากเหล็ก ผิวมะกรูด อำพันธ์ ลูกเอ็น การะ-บูน ดีปรี เอาเสมอภาคตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินหายแล

ยาถ่ายเลือดเมื่อออกไฟแล้ว

รกมะดัน รกมะขาม จุกหอม จุกกระเทียม หญ้าไทร ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมะกา ดีเกลือ เอาสิ่งละ ๔ บาท โกฐหัวบัว ๑ บาท

ฝาง ๖ บาท หญ้าดำ ๒ บาท ดินประสิว ๑ บาท สารส้ม ๒ สลึง เทียน ทั้งห้าสิ่งละ ๒ สลึง ต้มกิน

ยามาลาอุดม

จะกล่าวสตรีที่มีครรภ์เดือนหนึ่ง สองเดือน สามเดือน ก็ดี มักเป็นไข้ให้ครั่นเนื้อครั่นตัว ตัวร้อนตีนเย็น ท่านให้เอาดอกบีป ดอกสาระภี เกษรบัวหลวง ดอกมะตูม เถาวัลย์หญ้านาง ใบมะนาว ๓๖ ใบ ใบมะกรูด ๓๖ ใบ รากเท้ายายม่อม ว่านน้ำ ต้ม ๓ เอา ๑ แก้ลมดีแล

ยาฝนแสนห่า

พริกไทย ๑ บาท ขิง ดีปรี กะเทียม ข่า ใบหนาด กะทือ เจตมูลเพลิง มะไฟเดือน ๕ หญ้ายางไฟ เอื้อนเพ็ชร์ม้า หนักสิ่งละ ๔ บาท ตำเป็นผงไว้ แก้จุกเสียดในไฟ แก้โลหิตพิการในไฟ เป็นยาขับเลือดในไฟด้วย สุราโรง น้ำส้มซ่า เป็นกระสาย ดีนักแล

ยาตะไกรตัดภพ

อยู่ไฟไม่ได้ เลือดแห้งในไฟ เป็นยาขับน้ำคาวปลาด้วย รักษามดลูก กินเมื่ออยู่บนกระดานไฟ ท่านให้เอาพริกไทย ดีปรี ขิง กะทือไพร กระเทียม หัวหอม ขมิ้นอ้อย หญ้ายางไฟ ใบโคนดินสอ ผิวมะกรูด เทียนดำ สารส้ม ดินประสิว เอาสิ่งละ ๒ บาท ตำเป็นผงไว้แก้น้ำคาวปลา น้ำส้มซ่า กับสุราเป็นกระสาย คลอดแล้ว ๓ วัน จึงค่อยรับประทาน

ยาพราหมณ์จักรี

แก้เลือดและลมทั้งแปด แก้ไข้สันนิบาตหน้าเพลิง เป็นลมบาทจิตร์ออกลูกแล้วบางทีเป็นบ้าเหมือนผีเข้า ดุจจะสิ้นชีวี ท่านให้เอา สมอดีงูสมอพิเภก สมอไทย เอาอย่างละ ๓๖ ลูก มะเขือขื่น ๑๘ ลูก มะกรูดมะตูม เม็ดชะพลู ผักแดง หญ้าแพรก ขิง กะทือ ว่านนางคำ ว่านน้ำดีปรี แห้วหมู จันทร์เทศ ทองพันชั่ง สมุลแว้ง จันทร์แดง ระยองอำพันธล เจตมูลเพลิง เอาสิ่งละ ๘ บาท ไพร ๘๐ บาท พริกไทย ๒๐ บาท โกฐทั้งห้าสิ่งละ ๔ บาท เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๔ บาท ลูกคอย ๑ ทนาน น้ำผึ้ง ๑ ทะนาน แช่ยา ๓ วัน แล้วเอาไปหมกข้าวเปลือก ๓ วัน ให้บูชาครู เทียน ๑ บาท ธูป ๗ ดอก ดอกไม้ ๗ กระทง ข้าวตอก ๗ กระทง บูชา ๓ วัน แล้วเอาไปบดให้ว่าอาการ ๓๒ ถอยหลัง กินเท่าเม็ดพุทรา ดีทั้ง ๙ แทรกน้ำสุราเป็นกระสาย

ยานิ่งมดลูก

พริกไทย ๑ ดีปรี ๒ ขิง ๓ หญ้ายางไฟ ๔ กะเทียม ๕ คลอดแล้ว ๗ วันจึงรับประทาน

ยาแก้เหน็บชา เมื่อออกไฟแล้ว

พริกไทย ๑ บาท ขิง ดีปรี กระเทียม ใบหนาด กะทือ เจต-มูลเพลิง มะไฟเดือน ๕ หญ้ายางไฟ เอื้อนเพ็ชร์ม้า เอาสิ่งละ ๔ บาท

กานพลู ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ ลูกผักชี ยี่หร่า เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ โกฐทั้งห้าสิ่งละ กระวาฬ เอาสิ่งละ ๒ สลึง

ยาถ่ายเลือด

เถาวัลย์เปรียง แก่นขี้เหล็ก ฝาง ข่า เปลือกนนทรีย์ หางไหลแดง ลูกสมอ เอาเสมอภาค ยาดำ ๑ บาท ใบมะกา เอาเท่ากับฝาง

ยาตลอดกิ่งใหญ่

เป็นยาดองขับเลือดและขับน้ำคาวปลา ท่านให้เอา แสมสาร หญ้ายางไฟ สิ่งละ ๒๐ บาท เจตมูลเพลิง สมุนละแว้ง พริกไทย สารส้ม เอาสิ่งละ ๑๒ บาท ลูกจันทร์ กระวาฬ ดีปรี เทียนทั้นห้า สิ่งละ โกฐทั้งห้าสิ่งละ ดอกจันทร์สิ่งละ ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๘ บาท เลือดแรด ๒ บาท เอาสุราใส่ให้ท่วมแล้วฝังข้าวเปลือกไว้ ๓ วัน มีลูก ๑ คน เพิ่มเลือดแรด ๑ บาท ต่อ ๑ คน ใช้กินตั้งแต่อยู่ไฟ

ยาบำรุงเลือด

ตะคร้าน ชะพลู เจตมูลเพลิง แห้วหมู ขิง แก่นขี้เหล็ก เถาวัลย์เปรียง ไพร กะทือ เปลือกมะตูม กะดอม จันทร์แดง จันทร์ขาว ฝาง เถามะละ เปลือกมะรุม สน สักขี สมอทั้งสาม คำฝอย ดีปรี ข้ออ้อยแดง สมุนละแว้ง อบเชยเทศ เอาอย่างละ ๔ บาท แก่นขี้เหล็ก ๒๐ บาท พริกไทยนิดหน่อย น้ำมะพร้าวอ่อนครึ่ง น้ำครึ่ง ต้มกิน

ยาต้มแก้เลือดและลมสำหรับผู้หญิง

โกฐทั้งห้า ขอนดอก กานพลู ดอกจันทร์ ลูกจันทร์ จันทร์ทั้งสอง กระวาพ คำฝอย เลือดแรต ฝาง ดอกบุนนาค ดอกพิกุล ดอกสาระภี ดอกกะดังงา ดอกบัวหลวง ดอกชะลูด ดอกจำปา ดอกมะลิ กฤษณา กะลำพัก ชะเอม อบเชย เอาสิ่งละ ๑ บาท

ยาคลอดบุตรง่าย

บักทอง ๒ สลึง ชะเอม ๕ หุน อึ่งงิ้มสลึงเฟื้อง แป๊ะเจียะ ๓ สลึง เกียงอั๊ว ๑ สลึง บั่งกุย ๕ หุน ๙ เจ้งสลึงเฟื้อง โซเลียะสลึงเฟื้องของโพก ๑ สลึง ไถ่โอ๊วสลึงเฟื้อง เอาน้ำใส ๓ เอา ๑ กิน สำหรับคนมีท้องให้กินตั้งแต่ท้อง ๘ เดือน

ยาต้มอยู่ไฟไม่ได้

แก้สันนิบาต แก้โลหิตให้จับ ให้ไอ ให้แหบ และเป็นเม็ดทรายแต่ลำคอลงไปจนถ่ายอุจจาระบั้สสาวะให้ขุ่นระคาย บางทีให้ผูก ให้ฟกให้บวมทั่วทั้งตัว ถึงนอนหอบไอ และสันนิบาต ๗ พวก แก้ลมอุทัศคุมาวาด อะโทคะมาวาด แลสรรพคุลิกาล เป็นยาดับพิษเลือดลม และเสมหะให้ร้อนระส่ำระสาย ข้าวกินมิได้ ท่านให้ต้มยานี้กินเช้าเย็น หีบลมหนังหมูเถื่อน รากเจตมูลเพลิง สมอทั้ง ๓ สิ่งละ ยาเข้าเย็นเหนือ เอาสิ่งละ ๑ บาท ดอกบัวหลวง ดอกบัวขาว ดอกบัวแดง ดอกบัวขม ดอกบัวเผื่อน ดอกพิกุล ดอกบุนนาค สาระพี เอาสิ่งละ ๖ สลึง ต้มด้วยน้ำเถาวัลย์-เปรียง ดีเกลือแทรก

ยาแก้ระดูขัด

ถ้าระดูไม่มา ๑–๒–๓ เดือน ปี ๑–๒ ปีก็ดี ให้ต้มยาหม้อนี้ ระดูมาได้แล ท่านให้เอา โกฏหัวบัว ส่งกะระนี เทียนตาตั๊กกระแตน เทียนขาว เทียนดี เทียนเยาวะภาณี เทียนข้าวเปลือก เลือดแรต เปลือกสะตือ เอาสิ่งละ ๑ บาท ฝางเสน สารส้ม ยาดำ เอาสิ่งละ ๒ สลึง ข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๕ ตำลึง ดอกคำเหล่า ๓ บาท

ยาแก้เลือดลม

ถ้าไม่มีระดู กินแล้วมีระดู เลือดงามดี เป็นยาต้ม ท่านให้เอา ฝางสารส้ม ดินประสิว แกแล ปูร ผักส้มป่อย เถาคัน เถาวัลย์เปรียง โกฏจุลาลำภา บรเพ็ด ใบมะไฟ เอาสิ่งละ ๑ บาท มะกรูด ๓ ลูก ๆ หนึ่งผ่า ๓ ซีก เอา ๒ ลึง ๓ ลูก น้ำกระสาย ใบมะขามต้ม ๆ แล้ว เอาน้ำใส่ในหม้อยา

ยาดองอยู่ไฟไม่ได้

เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ โกฏสอ โกฏหัวบัว กานพลู ลูกจัน ดอกจัน ลูกกระวาน สะค้าน รากชะพลู ว่านน้ำ รากเจตตะมูลเพลิง ขิง ข่า ไพล กระทือ กระชาย ดีปลี พริกไทย กระเทียม เอาสิ่งละ ๑ บาท ยาดำ ๒ บาท มะหาหิง ๑ ตำลึง การะบูน ๑ ตำลึงดองสุราดีนักแล

ยาศิริลมแก้ธาตุทั้ง ๕

ท่านให้เอา โกฏสอ โกฏจุฬาลำภา ลูกจัน เทียนทั้ง ๕ ดอกจัน จันแดง กานพลู สีเสียดทั้ง ๒ ลูกเบญยะกานี สมอทั้ง ๒ ลูกมะตูมอ่อน ลูกมะขามป้อม พริกไทย ขิง ดีปลี ลูกผักชี ลูกมะแว้งทั้ง ๒ ราไคร เครือ ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน ผักเบี้ดแดง ตะค้าน ว่านน้ำ พรมมิ เจตตะพังดี ลูกพิสังกาสา ครั่ง ดอกบุญนาก ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค อังกาบเท่ายา ทั้งหลาย กระสายน้ำผึ้ง น้ำตาล น้ำมะนาว คุลีกานด้วยกัน ละลายกิน แก้จุกอก แก้ลม แก้ลา แก้สอึก แก้ริสสีดวงพวกท้องเดิน แก้ขัดระดู แก้หอบ แก้ผอมเหลือง จะต้มหรือตำผงก็ได้ ถ้าท้องไม่หยุดให้ต้มกิน

ยาแก้ระดูบัด

ยาแก้ขัดระดูไม่มา ท่านให้ต้มยานี้กิน แก่นขี้เหล็ก ๑ กำมือ เถาวัลย์เปรียง ๑ กำมือ แก่นแสมทั้ง ๒ สิ่งละ ๑ กำมือ ใบมะกา ๑ กำมือ ข่า ๔ บาท สารส้ม ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท ผักราชพฤกษ์ ๖ ผัก ดอกคำฝอย ๔ บาท ใบมะนาว ๑๐๘ ใบ เปลือกนนทรีเท่ายาทั้งหลาย

ยาแก้ระดูเสีย

ต้มกินเช้าเย็น แสมสาน แสมทะเล บรเพ็ด โกฏทั้ง ๕ สิ่งละ เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ลูกสมอทั้ง ๘ สิ่งละ มะขามป้อม รากเสนียด ราก มะกล่ำเครือ ลูกกระดอม ดอกพิกุล ดอกบุนนาก เกษรบัวหลวง ดอกมะลิ ดอกกระดังงา ดอกจำปา อบเชย สมุลแว้ง กฤษณา กะลำภัก ยาดำ

หัวตะไคร้ แฝกหอม เอาสิ่งละ ๑ บาท ใบกรรณิกา ๑ กำมือ ใบมะกา ๑ กำมือ ดอกคำฝอย เถาบวกแดง ขมิ้นเครือ เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ฝางเลือดแรต ๑๐ บาท ผักราชพฤกษ์ ๑ ผัก

ยาแก้ระดูขัด

แก้เลือดเสียผอมแห้ง ท่านให้เอา ข่า หัวแห้วหมู สิ่งละ ๕ ตำลึง ใบส้มเซี่ยว ๑ ใบส้มป่อย ๑ ใบมะขาม ๑ ผักเบี้ดแดง ๑ ฝาง ๑ แกแล ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ แสมสาร ๑ แสมทะเล ๑ แก่นลั่นทม ๑ หญ้าไทร ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ ใบมะกา ๑ สารส้มสลึงเฟื้องต้มกินหายแล

ยารุเลือด

ยารุเลือดเน่า เลือดร้าย และโลหิตตกหมกอยู่ และสาระพัดโลหิตร้ายทั้งปวง ท่านให้เอา น้ำประสารทอง ผลจัน ดอกจัน โกฏสอ ผลผักชีทั้ง ๒ พริกล่อน ขิง ผลจิงจ้อใหญ่ เกลือสินเทา ผลสะบ้าเผา กานพลู ยาทั้งนี้เอาสิ่งละบาท สมอ ๑ บาท จึงเอาผลสลอดเท่ายาทั้งหลายปอกปลือกเอาแต่ไส้ในแล้วใส่ในผลมะพร้าวนาฬิเก หมกไฟแกลบไว้คืนหนึ่งยังรุ่ง ผึ่งแดดให้แห้งแล้วจึงบดด้วยทั้งนี้ เมื่อจะกินละลายน้ำร้อน น้ำผึ้งน้ำส้มก็ได้ แซกเกลือนิดหนึ่ง ธาตุเบากิน ๒ ไพ ธาตุหนัก ๑ เฟื้องลงจนถึงเสมหะ ขับโลหิตร้ายสิ้นแล ถ้าเป็นละจุกเสียด และโลหิตตีขึ้นปะอก หรือตกช้างม้าโคกระบือ ตกต้นไม้ก็ใช้ได้ คลอดบุตรรกมิออกก็ดีกินยานี้หาย แก้สารพัดโรคทั้งปวง

ยาฤทธาจร

มะหาหิง ขิงแห้ง รากเจตตุมูลเพลิง สะค้าน ดอกช้าพลู หัวแห้วหมู ผลพิลังกาสา เทียนดำ เทียนขาว เกลือเทศ เอาเสมอภาค ทำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน แก้ลมขึ้นทั้งตัว ลมเป็นก้อน และโลหิตเป็นก้อนในท้องให้ปวดขัดเจ็บไปทุกเมื่อ

ยาดองขับโลหิต

โลดทนง มะไฟเดือน ๕ เอื้องเพ็ชม้า หางไหลแดง เปลือกตาเสือ เปลือกมะม่วงพร่วน เปลือกกะทุ่มขี้หมู ยาข้าวเย็น แก่นสน สารส้ม ดีปลี เอาสิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ สลึง ผลจน ๓ ดองด้วยสุรา ๓ ทะนานให้พลีจงดี กินทีละช้อนหอยก่อน ถ้าโลหิตมิตกให้ใส่ทางไหลแดง ๒ สลึง กินโลหิตเป็นก้อนเป็นลิ่มอยู่นั้นออกสิ้นแล

ยาขับโลหิต

ตรีกระตุก แก่นแสมทะเล มะไฟเดือน ๕ เปล้าทั้ง ๒ กระเทียม หญ้ายองไฟ โลดทะนง เทียนดำ เอาเสมอภาค ทำผงละลายสุรา

ยาโลหิตแห้ง

ถ้าหญิงคลอดบุตร โลหิตนั้นกลุ้มแห้งไป ท่านให้เอาแก่นแสมทั้ง ๒ หญ้าพันงูแดง หญ้าพันงูขาว รากผักโหมหิน รากสะแก หัวบุก เบี้ยผู้เผา ๑๒ เบี้ย แช่สุรากินให้มดลูกแห้ง

ยาแก้ระดูไม่สะดวก

เอาหญ้าไทร ๑ กำมือ พริก ๓๓ เม็ด กะเทียม ๓ หัว ขิง ดีปลี บดละลายสุรา แก้โลหิต ริดสีดวง

ยาอินทจรสุรามฤตย์

เป็นยารุโลหิตเน่าร้ายทั้งปวง ท่านให้เอา น้ำประสารทอง ผลจันดอกจัน โกฏสอ โกฏเขมา ผลผักชีลา พริกล่อน ขิงแห้ง ผลจิงจ้อ เกลือสินเทา ผลสะบ้าเผา กานพลู เอาสิ่งละ ๑ สลึง ผลสมอเทศ ๑ บาท เอาสลอดปอกเปลือก เอาไส้ออกเสียแล้ว ใส่ใบผลมะพร้าวนาฬิเกอ่อน สุมไฟแกลบไว้ยังรุ่ง เอาออกทับให้หมดน้ำ แล้วจึงบดเข้ากันกับยานั้น ทำผงไว้ ละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อนก็ได้ ถ้าธาตุหนักกินแต่เฟื้องลงจนเสมหะขับโลหิตร้ายสิ้นเชิง ทั้งแก้ลมจุกเสียด แก้โลหิตดีขึ้น รกมิออกอย่าสนเท่ห์เลย

ยาแก้หญิงมีระดูไม่สะดวก

เอาเบี้ยตัวผู้ ๓ เบี้ย หอยขม ๓ หอย เผาให้โชนเอาสมอร่องแร่งเทียนดำ สารส้ม รากพั่กข้าว รากอ้อยช้าง เอาเสมอภาคทำผง กินหนัก ๑ สลึง ละลายน้ำมะนาวให้กิน เดือนละ ๑ มีระดูมาแล

ยาปลูกไฟธาตุ

เป็นยาอายุวัฒนะด้วย ท่านให้เอา ดีปลี รากชะพลู ผักแพวแดง สค้าน ขิงแห้ง ผลผักชีล้อม ว่านน้ำ หัวแห้วหมู ผลพิลังกาสา ผิวมะกรูด เอาเสมอภาค พริกร่อน เท่ายาทั้งหมด ทำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำร้อน สุรา ปลูกไฟธาตุให้โลหิตงาม ถ้าไม่มีระดู ให้ระดูมีมา ถ้าแม่ลูกอ่อนกินมีน้ำนมมาก ทั้งหาโทษมิได้เลย

ยาแก้ระดูขัด

ถ้าขัดระดูไปปี ๑ หรือ ๒ ปี และโลหิตรั้งอยู่นั้น มันจะกลายเป็นมารโลหิต มารหิน มารน้ำ เป็นริดสีดวง ท่านให้เอา หัวดองดึง ๘ บาท รากเจตตะมูลเพลิง ๒ บาท ดีปลี ๑ บาท เทียนขาว ๑ บาท ตำผงละลายสุรา

ยาบำรุงโลหิต

เอาแก่นแสมทะเล เปลือกมะทราง กานพลู สารส้ม ดินปราสิวขาว เทียนดำ เอาเสมอภาค ทำผงละลายสุรากิน ได้ทำมามากแล้ว โลหิตตกสิ้นดีนักแล

อนึ่ง เอาสหัศคุณเทศ แก่นแสมทะเล หญ้ายองไฟ ขมิ้นอ้อย บดละลายสุรากินให้ขับโลหิตดีนักแล

ยากินแก้อยู่ไฟไม่ได้

เอาสารส้ม เกลือ เทียนดำ เอาสิ่งละ ๑ บาท ทำผงละลายสุรากินก็ได้ ละลายน้ำร้อนกินก็ได้ ถ้าจะทำเป็นก้อน เอามะนาว ๑๐ ผล เอาแต่น้ำใส่กะทะตั้งไฟขึ้น เอายานั้นใส่ลงกวนไปให้เป็นลูกกลอน กินแก้อยู่ไฟไม่ได้ดีนักแล

ยาจำเพาะโลหิตให้สะดวก

เอารากผักไห่ รากขี้กาแดง ขมิ้นอ้อย ผลคัดเค้า ต้ม ๓ เอา ๑ กินให้ผายโลหิตร้าย ครอบผีภายในด้วยดีนักแล

ยาแก้บิดลูก

เมื่อมีครรภ์ เอาดีบกิน เปลือกมะขามป้อม กระเทียม น้ำตาลหม้อ ดีปลี เอาเสมอภาค บดให้เป็นลูกลอน กินแก้บิดดีนักแล

ยาต้มรุโลหิต

ยารุโลหิตเน่าร้ายทั้งปวง เอาเปลือกต้นเงาะ เอาเปลือกต้นมะยมตัวผู้ เปลือกต้นมะทราง เปลือกประยงบ่ำ เอาเสมอภาค ต้ม ๓ เอา ๑ กินแต่พอกำลัง หายจับไข้ต่าง ๆ ดีนักแล

ยามุตกิต ๔ ประการ

คือ น้ำปั้สสาวะเป็นโลหิตช้ำดังปลาเน่า ลางทีเป็นบุพโพจางดังน้ำซาวข้าว น้ำมูตขัดหยดย้อยให้ปวดหัวเหน่าให้หนักตะโพก ให้แสบอก บริโภคอาหารไม่รู้รสชาด เกิดเพราะโลหิตช้ำ ถ้าจะแก้เอาหัวแห้วหมู ๑ เทียนดำ ๑ ผลมะตูม ๑ อำพัน ๑ ว่านเปราะ ๑ รากอังกาบ ๑ โกฏพุงปลา ๑ ว่านนางคำ ๑ ว่านสากเหล็ก ๑ ยางงิ้ว ๑ การะบูน ๑ ผลเอ็น ๑ สารส้ม ๑ ดีปลี ๑ เอาเสมอภาค ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินหายแล ฯ

ยาแก้โลหิตสำหรับสตรี

ถ้าสตรีที่ยังมิมีสามีหรือมีสามีแล้วก็ดี เมื่อระดูจะมานั้น กระทำให้ตึงไปทั่วทั้งตัวให้ร้อนช่องครรภ์ดังถูกพริก โลหิตออกมาเป็นฟอง มีสีดุจดังน้ำฝางอันบุคคล เอาน้ำส้มมะนาวบีบลงสีนั้นก็เหลือง กระทำให้ร้อนผิว

เนื้อ ผิวหนัง ให้อาเจียนบริโภคอาหารมิได้ สบัดร้อนสะท้านหนาวให้จุกแดกเป็นกำลัง

ถ้าจะแก้ให้เอาโกฏสอ ๑ โกฏกระดูก ๑ โกฏหัวบัว ๑ จันทร์ทั้ง ๒ กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ เทียน ๑ ผลผักชี ๑ เมล็ดในมะนาว ๑ รากมะกรูด ทั้ง ๒ ใบหนาด ๑ ผิวมะกรูด ๑ ว่านน้ำ ๑ สารส้ม ๑ เกลือมูตร์ ๑ หนักสิ่งละ ๑ บาท สะค้าน ๑ สมอไทย ๑ หนักสิ่งละ ๔ บาท รากชะพลู ๑ มะขามป้อม ๑ หนักสิ่งละ ๘ บาท เจตมูลเพลิง ๑ สมอพิเภก ๑ หนักสิ่งละ ๑๒ บาท ทำผงละลายน้ำร้อนพิมเสน แก้โลหิตอันเกิดแต่กองเตโชธาตุหายแล ฯ

ขนานที่ ๒

ถ้าสตรีผู้ใดที่ยังมิมีสามีหรือมีสามีแล้วก็ดี เมื่อระดูจะมานั้น กระทำให้ท้องขึ้นท้องพองจุกเสียดเป็นกำลัง ให้ตัวร้อนคลื่นเหียนอาเจียนมีแต่ลมเปล่า ระดูที่มาไม่สะดวก มีสีดุจดังน้ำดอกคำอันจากใส

ถ้าจะแก้ให้เอาเทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ เทียนข้าวเปลือก ๑ เทียนสัตบุต ๑ เทียนเยาวภานี ๑ แก่นสน ๑ หัวแห้วหมู ๑ หนักสิ่งละ ๒ บาท มหาหิงค์หนัก ๓ บาท ขิงแห้งหนัก ๘ บาท ผลจันทร์ ๑ ดอกจันทร์ ๑ กานพลู ๑ หัศคุณเทศ ๑ เปล้าน้อย ๑ หนักสิ่งละ ๑ บาท ดีปลีหนัก ๔ บาท พริกไทยหนัก ๑๒ ส่วน เกลือสินเธาว์หนัก ๑๖ บาท ทำเป็นผงละลายน้ำส้มซ่า ภิมเสน ยานี้แก้โลหิตอันเกิดแต่กองวาโยธาตุหายแล ฯ

ขนานที่ ๓

ถ้าสตรีผู้ใดที่ยังมิได้มีสามีหรือมีสามีแล้วก็ดี เมื่อระดูจะมานั้น กระทำให้เมื่อยทุกข้อทุกกระดูก ระดูมาหยดย้อยมิสะดวก บางทีเป็นเมือกเป็นมัน บางทีเป็นประดุจเสมหะระรนออกมากับโลหิต เหนียวดุจดังยางมะตูม กระทำให้แสบร้อนจุกเสียดขึ้นเป็นกำลัง ระดูมามีสีดำสีแดง สีขาว สีเหลือง ระคนกันออกมามีกลิ่นเหม็นคาวยิ่งนัก ให้ปวดท้องเป็นกำลัง

ถ้าจะแก้ให้เอา สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ ผลจันทน์เทศ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ หอยสังข์เผา ๑ เกลือสมุทร ๑ แห้วหมู ๑ กระเทียม ๑ หนักสิ่งละ ๒ บาท พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ หนักสิ่งละ ๔ บาท เจตมูลเพลิง ๑ สะค้าน ๑ ชะพลู ๑ หนักสิ่งละ ๘ บาท สมอไทย ๑ สมอพิเภก ๑ มะขามป้อม ๑ หนักสิ่งละ ๑๒ บาท สมอเทศหนัก ๑๖ บาท ทำผงละลายน้ำร้อนพิมเสน ยานี้แก้โลหิตเกิดแต่กองปถวีธาตุ หายแล ฯ

ยาแก้อาเจียรเวลาตั้งครรภ์

แก่นสน ๑ จันทน์เทศ ๑ เทพทาโร ๑ ขิงแห้ง ๑ แห้วหมู ๑ ลูกผักชี ๑ มะตูมอ่อน ๑ รากชะพลู ๑ หญ้าตีนนก ๑ รากแฝกหอม ๑ หัวหอม ๑ ต้นตะไคร้ ๑ ลูกยอเผาไฟพอสุก ๑ สรรพยา ๑๓ สิ่งนี้ ทำสิ่งละเท่า ๆ กัน เป็นยารับประทานแก้คลื่นเหียร อาเจียร ใช้ได้ทุกโรค เช่นหญิงแพ้ท้องใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ยาครรภ์รักษา

โกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ บัวน้ำทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ชะลูด ๑ แก่นสน ๑ รากสามสิบ ๑ เทพ-ดาโร ๑ อบเชย ๑ เปลือกสมุลแว้ง ๑ สรรพยา ๒๖ สิ่งนี้ ทำสิ่งละเท่า ๆ กัน เป็นยาต้มรับประทานเช้าเย็น เป็นยาแก้ครรภ์วิปลาศ รักษากุมารในครรภ์ให้แข็งแรงปกติ

ยาแก้บิดหัวลูก

ฝาง ๑ แก่นขนุนละมุด ๑ แก่นแสมทะเล ๑ เปลือกสมุลแว้ง ๑ รากแฝกหอม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขมิ้นชัน ๑ กานพลู ๑ ปูนกินกับหมาก (ก้อนเท่าศีรษะแม่มือ) ใบมะมาว ๑ ผลมะกรูด ๑ ข่า ๑ ขิงแห้ง ๑ เปลือกโมกมัน ๑ มะตูมอ่อน ๑ อบเชย ๑ บรเพ็ด ๑ สารส้ม ๑ สักขี ๑ สลัดได ๓ แว่น รากเจ็ดพังคี ๑ สรรพยา ๑๘ สิ่งนี้ทำเป็นยาต้มรับประทาน แก้บิดหัวลูก และแก้ลงท้องเป็นมูกเลือด

ยาแก้หญิงคลอดบุตรเลือดตีขึ้น

รังมดแดง ๑ ยาดำ ๑ เสมอภาค ตำละลายน้ำสุรา คั้นเอาน้ำรับประทานวิเศษนักแล ฯ

ยาถ่ายน้ำคาวปลา

เบ็ญกูล ๑ รากปลาไหลเผือก ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ แก่นแสมทะเล ๑ ไพล ๑ รากตองแตก ๑ หัสคูณเทศ ๑ หาง

ไหลแดง ๑ ผลสมอทั้ง ๓ เปล้าน้อย ๑ กะลำพักตาตุ่ม ๑ แก่นลั่นทม ๑ ข่า ๑ กะเทียม ๑ พริกไทย ๑ รากส้มกุ้ง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบมะขาม ๑ ใบส้มป่อย ๑ ใบส้มเสี้ยว ๑ ใบมะกา ๑ ผักส้มป่อย ๑ มะขามเปียก ๑ ยาดำ ๑ เกลือสินเธาว์ ๒ เนื้อฝักราชพฤกษ์ ๓ ผักสารส้ม ๑ สรรพยา ๓๔ สิ่งนี้ทำสิ่งละเท่า ๆ กัน เป็นยาต้มรับประทานเวลาเช้า ชำระโลหิตเน่าร้ายและขับน้ำคาวปลา

ยาขับโลหิต

เอาแก่นมะทราง ๑ แก่นมะหาด ๑ ผักส้มป่อย ๑ ทองเครือ ๑ หัวมหากาฬ ๑ จันทน์แดง ๑ เอาเสมอภาค แช่สุราผึ่งข้าวเปลือกไว้ ๓ วัน เอาเงินผูกคอหม้อไว้หนัก ๑ บาท จึงรับประทานยานี้วิเศษนักแล ฯ

ยาขับเลือด

เกลือสินเธาว์ กระเทียม พริกไทย สารส้ม กระวาน กานพลู เกลือ (สรรพยา ๗ สิ่งนี้ สิ่งละเท่า ๆ กัน) ดีปลี ๒ ไพล ๒ เทียนดำ ๔ รวมสรรพยา ๑๑ สิ่งนี้ โขลกให้ละเอียดดี กินสด ๆ ละลายสุราใช้เป็นยาขับเลือดเน่าร้ายในการคลอดบุตร และแก้ปวดมดลูก

ยาอินทจักร์

โกฏทั้ง ๙ โกฏกักกรา โกฏก้กกลิ้ง เทียนทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ อบเชย ชลูด กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก เปลือกสมุลแว้ง ลกกระ-

คอม ตะไคร้เครือ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กำยาน กระวาน กานพลู ลูกผักชี ตรีกระตุก สะค้าน ชะพลู เจตมูลเพลิง ฝางเสน เลือดแรด ดอกคำไทย อำพันแดง ดอกพิกุล ดอกบุญนาค ดอกสาระพี ดอกจำ-ปา ดอกกระดังงา ดอกมะลิ อำพันทอง ชะมด พิมเสน หญ้าฝรั่น (สรรพยา ๕๔ สิ่งนี้เสมอภาค) ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้ ละลายดีต่าง ๆ คือดีงู ดีหมี ดีตะพาบน้ำ ดีจรเข้ ดีหมูบ่า ดีวัวบ่า ดีเหี้ย ปั้นเม็ดผึ่งลมให้แห้ง แก้ไขเพื่อลม แก้ลมบาทจิตร ให้กลุ้ม ให้เพ้อ แก้ลมแน่นแน่นหน้าอก หอบ ไอ เบื่ออาหาร แก้หิวระโหยอ่อนเพลียนอนมิหลับ แก้โลหิตทำพิษให้เพ้อคลั่ง จงยักกษัยตามอาการโรค ใช้ได้ทั้งชายและหญิง

ยาแก้เลือดแห้ง

ผิวมะกรูด ๖ บาท ดีปลี ๑ บาท พริกไทย ๖ สลึง สรรพยาสามสิ่งนี้บดพอแหลก ห่อผ้าขาวดองสุราพอท่วมยา ฝังไว้ในยุ้งข้าว ๓ คืนแล้ว เอากากยามาทำผงคลุกน้ำผึ้ง รับประทานทุกวันจนหมดกากยา

ยาบำรุงน้ำนม

ผลเร่ว ใบกระวาน กานพลู พริกไทย ขิงแห้ง ดีปลี อบเชย ดอกบุญนาค (สรรพยา ๘ สิ่งนี้เสมอภาค) ระย่อมเท่ายาทั้งหลาย ทำผงหรือปั้นเม็ดก็ได้ ละลายกับน้ำสุรา รับประทานหนักครั้งละ ๑ เฟื้อง วันละ ๑ ครั้ง ทำให้น้ำนมข้น และบำรุงน้ำนมให้ออกมาก

ยาหม้อประสระน้ำนม

จันทน์เทศ ๑ บาท ชะเอมเทศ ๑ บาท น้ำตาลทราย ๑ บาท กานพลู ๒ บาท ผลมะแว้งต้น ๒ บาท โกฏสอ ๒ บาท โกฏก้านพร้าว ๒ บาท โกฏพุงปลา ๒ บาท โกฏจะพาลำพา ๒ บาท สรรพยา ๑๐ สิ่งนี้ทำเป็นยาหม้อ ต้มรับประทานเช้า เย็นชำระน้ำนมที่ร้ายกลายเป็นดี

ยาดองแก้ริดสีดวง

ผักเป็ดแดง ๑ กำมือ ดินประสิวขาว ๒๐ บาท เกลือ ๔๐ บาท ผลมะกรูด ๓๓ ผล สรรพยา ๔ สิ่งนี้หมักไว้กลางแจ้ง จนผลมะกรูดน่าย รับประทานแก้ไอ แก้เสมหะเหนียว แก้ริดสีดวงลงท้อง แก้คนอยู่ไฟไม่ได้

ยาดองถ่ายน้ำเหลือง

จันทน์ทั้ง ๒ ฝาง ๑ แกแร ๑ สน ๑ สักขี ๑ แสมทั้ง ๒ เปล้าทั้ง ๒ กำจัด ๑ กำจาย ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ พญามือเหล็ก ๑ พญายา ๑ แก่นลั่นทม ๑ กะลำพักตาตุ่ม ๑ เถาคันแดง ๑ พาชไฉน ๑ อีลุ้ม ๑ รากปลาไหลเผือก ๑ หัศคุณทั้ง ๒ ว่านหางช้าง ๑ รากสลอด ๑ รากตองแตก ๑ รากส้มกุ้งทั้ง ๒ สะแกแสง ๑ หางไหลทั้ง ๒ เพชรหึง ๑ เทพทาโร ๑ รากมะแว้งทั้ง ๒ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ ว่านน้ำ ๑ แก่นราชพฤกษ์ ๑ บรเพ็ด ๑ แห้วหมู ๑ มะตูมอ่อน ๑ ยาข้าวเย็นทั้ง ๒ โคกลาน ๑ แสลงใจ ๑ รากมะหุ่งแดง ๑ เง่า

สับปะรส ๑ รากบานไม่รู้โรย ๑ รากไม้รวก ๑ รากมะดวก ๑ รากเชยตาย ๑ กำแพงเจ็ดชั้น ๑ รวกหญ้าคา ๑ หัวหญ้าชันกาด ๑ รากถอบแถบ ๑ หัวบุกรอ ๑ หัวกระดาษทั้ง ๒ หัวอุตพิษ ๑ หัวกลอย ๑ หัวเข้าข้า ๑ โหราเท้าสุนัข ๑ หัวเปราะ ๑ ผลคัดเค้า ๑ ลูกราชคัด ๑ ลูกพิรังกะสา ๑ เมล็ดพรรณผักกาด ๑ ลูกผักชี ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ ชะพลู ๑ เจตมูลเพลิง ๑ พริกไทย ๑ ข่า ๑ กระทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขมิ้นชัน ๑ ว่านนางคำ ๑ ขมิ้นเครือ ๑ โกฏทั้ง ๙ เทียนทั้ง ๙ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ ดำฝอย ๑ รากเจตพังคี ๑ (สรรพยา ๑๑๐ สิ่งนี้หนักสิ่งละ ๑ บาท) ผักส้มบ่อย ๑ กำ มะขามเปียก ๑ ปั้น สารส้ม ๖ บาท ดินประสิว ๔ บาท ดีเกลือไทย ๖ ชั่ง สลัดได ๓ ชั่ง รวมสรรพยา ๑๑๖ สิ่งนี้ หมักไว้ในโอ่งมังกร ๑๕ วัน คั้นเอากากออก ใช้สำหรับถ่ายล้างท้องหญิงคลอดบุตร รับประทานได้ทุกวัน ถ่ายเสมหะ ถ่ายลม แก้มุตกิจและกระษัย ใช้ได้ทั้งหญิงและชาย แก้เบาขุ่นเบาแดง ล้างโทษโรคทั้งปวง

ยาดองคนอยู่ไฟ

ขิง ๖ ดีปลี ๑ บาท หญ้าโยงไฟ ๔ บาท สารส้ม ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท เกลือหยิบมือ ๑ สรรพยา ๘ สิ่งนี้ ตำพอให้ช้ำ ห่อผ้าขาวแช่สุรา รับประทานได้ทุกเวลา เป็นยารัดมดลูกให้แห้งสนิท ใช้เมื่อคลอดบุตร ๑๐ วัน ล่วงแล้ว

ยาดองเหล้าทำให้มดลูกแห้ง

ขิง ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ กระเทียม ๑ พริกไทยให้มาก กำจัด ๑ กำจาย ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ หางไหลแดง ๑ หัศคุณเทศ ๑ เทียนดำ ๑ สรรพยา ๑๖ สิ่งนี้เสมอภาค ตำพอช้ำ ดองสุรารับประทานใช้เมื่อคลอดบุตรแล้ว ๑๐ วัน ต่อไป เป็นยาขับเลือดขับลมและน้ำคาวปลา ทำให้มดลูกแห้งสนิท ใช้แก้ลมซึ่งมีอาการให้ตาเหล่ปากเบี้ยวบิด แก้โรคลมได้ทุกอย่าง คนที่อยู่ไฟไม่ได้มีอาการซูบผอม รับประทานยานี้แล้วทำให้ปกติผิวงาม

ยาดองแก้เลือดแก้ลม

ผลยอ ๓๐ ผล พริกไทย ๒ บาท (ยา ๒ สิ่งตำให้ละเอียด) เกลือ ๑ ถ้วยตาไล น้ำผึ้ง ๓ ถ้วยตาไล สรรพยา ๔ สิ่งนี้ ขยำให้เข้ากันดี ใส่โถผึ้งไว้ในยุ้งข้าวเปลือก ๓ คืน แล้วเอามาไว้รับประทานน้ำ ครั้งละ ๑ ช้อนเล็กเช้าเย็น สำหรับผู้หญิงดีแล.

ยามหาสาตรา

มหาหิง ๑ ว่านน้ำ ๑ เนื้อผลสมอเทศ ๑ ดีปลี ๑ ผลพิรังกะสา ๑ ผลกระวาน ๑ ผักแพวแดง ๑ เปลือกสมุลแว้ง ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ สรรพยา ๙ สิ่งนี้ทำเสมอภาค พริกไทยร้อนเท่ายาทั้งหลาย ทำผงบดปั้นเม็ด ใช้แก้ริดสีดวง แก้บวม แก้หืด ไอหิว หอบ แก้ลมอัมพฤกแก้เสมหะดีขึ้น และสอึกลม ถ้าใช้แก้หืดไอ น้ำมะงั่ว น้ำมะนาว หรือน้ำส้มซ่าก็ได้ แก้เสมหะดีขึ้น สุราแทรกดีจรเข้ แก้จุกเสียดน้ำร้อนแทรกขิงกับพิมเสน ถ้าคลอดบุตรใช้สุราแทรกดีงู ดีจรเข้ แก้ปวดท้องปวดมดลูก ทำให้ท้องร้อน ขับโลหิต ขับน้ำคาวปลา.

ยาสำหรับบุรุษ

ยาแก้กระสาย

ยานี้ขอมาจากแพทย์หลวง แก้กองกระสายหลายประการทั้งชายทั้งหญิงกินได้ แก้ริดสีดวง แก้โรคผอมแห้ง ยานี้ ๑๙ สิ่งได้ใช้มามากแล้ว เป็นยาต้ม ท่านให้เอา สมอไทย ข่าต้น มะคำไก่ สุรามะฤทธิ เถาวัลย์เปรียง แสมสาร เอาสิ่งละ ๒ บาท สมอเทศ ลูกกระวาน อบเชย สมูลแว้ง เอาสิ่งละ ๑ บาท สมอดีงู ดีปลี ผักเสี้ยนผี รากแดง ฝาง เอาสิ่งละ ๔ บาท ขาตาแดง ๘ บาท แก่นขี้เหล็กเลือด ๖ บาท

ยากระสาย

จะกล่าวกระสายกล่อน ๕ ประการ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ จะว่าปริยายออกไป คือกระสายดิน นั้นมันเกิดทั่วปถวีธาตุ คือเส้นกล่อนนั้นมันตั้งเป็นก้อนอยู่ตามหัวเหน่า ซ้ายขวา ก็ดี มันก็เลื่อนลงไปลูกคันฑะให้กำเริบฟกขึ้นจับต้องเข้ามิได้ ให้เจ็บเสียวตลอดถึงหัวใจ เมื่อกินยาถูกมันก็ชักหดขึ้นไป ตั้งเป็นก้อนเป็นเถาขึ้นมา หัวเหน่ามันให้เสียดสีข้างถึงยอดอก แล้วมันให้เจ็บทั่วสรรพางค์กาย มันให้เจ็บสะเอวมันให้มือตายเท้าตาย ให้เมื่อยขบขัดหัวเหน่าตะโพกให้ท้องตึง ๆ ลง ไปสองราวข้าง และทวารเบา มักให้เจ็บศีรษะ ให้วิงให้เวียนหน้าตา ให้ตาฟางหูตึง ให้ขัดสีข้าง ให้ท้องขึ้นท้องพองบริโภคอาหารไม่มีรส โรคทั้งนี้เกิดเพราะเสมหะแห้งอยู่นอกไส้ มักเกิดพรรดึก เมื่อจะเป็นนั้นมันให้ขึ้นเนื้อขึ้นตัว ให้ถอยอาหารบางทีมันให้จับร้อนจับหนาว มักอยาก

เปรี้ยวหวาน บุรุษสตรีเหมือนกัน อันว่ากระสายกล่อนเหล่านี้มัน เกิดเพื่อเส้นและอุจจาระผูกพรรดึกอยู่ในปถวีธาตุ ถ้าจะแก้ท่านให้เอา สะค้าน ว่านน้ำ ผักแพรแดง ยาดำ มหาหิง โกฎสอ โกฎพุงปลา กัญชา โกฎจุลาลำภา ชะเอมเทศ ดีปลี หัวอุตพิต แก่นแสมทะเล ราก เจตตะมูลเพลิง หัวดองดึง ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค เอาพริกไทยเท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกิน หนัก ๑ สลึง

ยาแก้กระสายดาน

เอาตรีกระตุก มหาหิง เจตตะพังคี เอาสิ่งละ ๑ ส่วน สมอเทศ สมอไทย สิ่งละ ๓ ส่วน เทียนดำ ๔ ส่วน โกฎน้ำเต้า ๖ ส่วน ตำเป็น ผงบดละลายน้ำมะขามเปียกกิน หนัก ๑ สลึง

ยานารายน์พังค่าย

มหาหิง ๑ อำพัน ๒ เจตตะมูลเพลิง ๓ ผักชีล้อม ๔ โกฎสอ๕ พริกไทย ๖ มะตูมอ่อน ๗ ลูกช้าพลู ๘ ขิงแห้ง ๙ สมอ ๑๐ เทียน-ดำ ๑๑ แก่นบุนนาก ๑๒ เปล้าน้อย ๑๓ รากทนดี ๑๔ ตำเป็นผงบด ละลายน้ำร้อนกิน หนัก ๑ สลึง แก้กระสายดาน ซึ่งกล่าวมานั้น และ กระสายทั้งปวง

ยาแก้มตกิตหนองใน

ท่านให้เอา ขี้เหล็ก ๗ ยอด ดีปลี ๗ ดอก พริกไทย ๗ เม็ด กระเทียม ๗ กลีบ ไพล ๗ แว่น หรือพอประมาณ น้ำกระสายเอาเหล้า อาหนี

ยาแก้หนองใน

ท่านให้เอา รากกะดังใบ ๕ ตำลึง ข้าวเย็นเหนือทั้ง ๒ สิ่งละ ๑๐ บาท ปูนขาว ๑ สลึง สารส้ม ๑ บาท ดีนักแล

ยาดองแก้กระสายกร่อน

ท่านให้เอา แก่นคูน แก่นขี้เหล็ก แก่นมหาด แก่นสน เถาหญ้านาง เอาเท่า ๆ กันแช่เหล้า ๗ วัน

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ

ไพล ๑๑ บาท แสมสาร เชือกหัวด้วน ขิง ข่า พริกไทย กลอย เอาสิ่งละ ๑๐ บาท กระดูกควายเผือก ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ สะคร้าน ขมิ้นอ้อย เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ดินประสิว ๕ บาท ใบมะกา หนัก ๕ บาท ถึง ๑๐ บาท แล้วแต่ธาตุหนักหรือเบา เกลือ ๓ ถ้วยชาต้มกินเช้าเย็น

ยาแก้โรคบุรุษ

มะคำไก่ทั้ง ๕ ขี้เหล็กทั้ง ๕ ใบมะกาทั้ง ๕ ใบมะขาม กระดูกควายเผือก ใบส้มบ่อย เถาคันแดง เถาวัลย์เปรียง ไพล กระดูกเลียงผา ข่า แสมทะเล แสมสาร โกฏกระดูก เอาสิ่งละ ๒๐ บาท ชามเบ็ญจรงค์ เกลือ ๓ ชามโคม

ยากระสาย เก่า

ขี้เหล็กเลือดทั้ง ๕ เถาวัลย์เปรียง ใบมะกา ใบปะคำไก่ทั้งห้า ข่า

พญามูลเหล็ก เอาสิ่งละ ๑๐ บาท พริกไทยล่อน ๓ บาท ถ้าไม่เดินเอาเกลือใส่ ๔ บาท

ยากระษัยของสมเด็จ

ยาของสมเด็จพระมหาสมณะนิปาติหารย์ เก่งมากนัก แก้กระสายเส้นกระสายลมวิงเวียน โรคตาลขะโมย ทั้งชายหญิงเป็นยาสด ๑๓ สิ่ง เมื่อทำยานี้เสร็จแล้ว ท่านให้เสกอาการ ๓๒ จบ แล้วเสกมงคลจักรวาฬจนจบ ท่านให้เอาสมอไทย ๑๐๘ ผลปอกผิวเขียว เอาเม็ดในออกให้หมด ไพลสด ขิงสด ว่านน้ำสด หัวกระชาย กะทือสด สิ่งละ ๑๐ บาท ข่าสด กระเทียมสด สิ่งละ ๔ บาท มะกรูดสด ๑๑ ผล หั่นทั้งเปลือก เยื่อเม็ด และน้ำมะกรูดโขลก ส้มซ่าสด ๑๑ ผล มะนาวสด ๑๑ ผล ทำเหมือนมะกรูด พริกไทยอ่อน ๘ บาท เกลือ ๘๐ บาท ปั้นลูกกลอนกินกินเท่าผลพุทรา วิเศษนักแล เชิญรับประทานลองด ผิวพรรณจะสดขึ้นอีกมาก

ยาฝีมะม่วงเจ้าคุณ

ต้นมะแว้งทั้งห้า สับตากแดดสักครั้งหนึ่งแล้วเอามาผึ่งเอาเหล้าพรมพอเหล้าเดือดเอามาดองกับสุราโรงกินเช้ากินเย็นมื้อละ ๑ ถ้วยตะไล

ยาเข้าข้อออกดอกเจ้าคุณ

ยาขนานนี้แก้ได้ถึงลมขึ้นสูงทำให้ปวดหัว ข้าวเย็นเหนือ ๒ บาท ข้าวเย็นใต้ ๒ บาท ตะค้าน ชะพลู เจตตะมูลเพลิง กระดูกเสือ กระดอง

ตะพาบน้ำ รากมะเขือขาว ต้นใต้ใบ หัวแห้วหมู พริกไทยล่อน กระดูกลิง กระดูกค่าง กระดูกควายเผือก กระดูกอกเต่า รากมะยมตัวผู้ ต้นบานไม่รู้โรย เอาสิ่งละ ๑ บาท โขลกให้แหลกดองกับสุราโรงกินเช้าเย็น เมื่อรับประทานแล้วต้องอดของแสลง คือสาเก กู่ใช่ หัวผักกาด ข้าวเหนียว ไก่ เป็ด ไข่ กระเบน ฉลาม กุ้งทะเล หัวหมู ห่าน และต้องอาบน้ำวันละหลายหลายครั้ง

ยาแก้บั้สสาวะเหลืองดังขมิ้นสด

ให้เอาสมอไทย ๑ มหาหิงค์ ๑ เจตตะมูลแดง ๑ สารส้ม ๑ กำมะถันแดง๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง เทียนดำ ๑ บาท ดอกคำไทย ๒ บาท ทำผงละลายน้ำมะนาวกินหายแล ฯ

ยาแก้บั้สสาวะแดงดังน้ำฝางต้ม

ให้เอาหัวแห้วหมู ๑ รากมะตูม ๑ เทียนดำ ๑ รากเสนียด ๑ ใบสะเดา ๑ รากอังกาบ ๑ ผลเอ็น ๑ โกฏสอ ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ ทำผงละลายน้ำอ้อยแดง หายแล ฯ

ยาแก้บั้สสาวะดำดังน้ำคราม

เอารากหญ้านาง ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ รากกะทุงหมาบ้า ๑ ฝาง ๑ แห้วหมู ๑ หัวหญ้าชันกาด ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ รากตะไคร้

หางนาค ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากหนามรอบตัว ๑ รากหวายขม ๑ เอาสิ่งละเสมอภาคต้ม ๓ เอา ๑ กินหายแล ฯ

ยาองคสูตร ๔ ประการ

เกิดในฤดูวะสันตฤดู ให้เจ็บหัวเหน่า ลงมาจนถึงองคชาต ลูกอัณฑะฟกบวมขึ้นข้าง ๑ ให้เจ็บจักษุข้าง ๑ ให้ปวดศีรษะข้าง ๑ บังเกิดด้วยโลหิตสันนิบาต ถ้าจะแก้ให้เอารากประทุมราชา ๑ รากพยายา ๑ ยาข้าวเย็น ๑ พริกไทยจอก ๑ เมล็ดผักกาดจอก ๑ สิ่งละจอก ดองด้วยสุรา ๕ ทนาน ฝั่งข้าวเปลือกไว้ ๔ วัน กินวันละจอกเวลาเช้าหายแล ฯ

ยากษัยล้น

ลักษณะกษัยล้นนั้น เกิดเพื่อน้ำเหลือง กระทำให้ท้องขึ้นท้องพอง ถ้าข้างขึ้นให้แดกอก ถ้าข้างแรมให้ถ่วงหัวเหน่าดังจะขาดใจตายดังนี้

ถ้าจะแก้เอาหอยโข่งเผา ๑ หอยขมเผา ๑ หอยกาบเผา ๑ รากผักโหม ๑ ลูกสวาด ๑ ตรีกะตุกเอาส่วนเท่า ๆ กัน ตำเป็นผงละลายน้ำมันยางหรือน้ำสุราโรงก็ได้ รับประทานแก้กษัยล้นดีนักแล ฯ

ยากษัยราก

ลักษณะกษัยรากนั้น บังเกิดเพื่อลม ทำให้อาเจียนท้องขึ้นท้องพองแน่นเพื่อให้ตึงไปทั่วทั้งกายประดุจดังใครเขาเอาเชือกมัด

ถ้าจะแก้ เอาเปลือกมะตูม ๑ ลูกกะเบา ๑ เม็ดในลูกพักข้าว ๑ ขี้โคที่เขาทาข้างพ้อม ๑ ขี้ใต้เสม็ด ๑ เอาส่วนเท่า ๆ กันตำเป็นผง ละลายน้ำปูนใส แก้กษัยราก หายแล ฯ

ยากษัยเหล็ก

ลักษณะกษัยเหล็กนั้น จะทำให้ท้องแข็งดุจดังหิน ให้แน่นเสียด จุกแดกน่าอกดังจะขาดใจตาย

ถ้าจะแก้ เอาขมิ้นอ้อย ๑ เปลือกไข่เน่า ๑ เบี้ยตัวผู้ ๑ เขม่าเหล็ก ๑ เอาส่วนเท่า ๆ กันบดละลายน้ำมะนาวรับประทาน หายแล ฯ

ยากษัยปู

ลักษณะกษัยปูนั้น เกิดเพื่อโลหิตคุมกันเข้า มีสัณฐานดังปูทะเล กินอยู่ในกะเพาะข้าว กระทำให้ปวดขบท้องน้อย บริโภคอาหารมิได้ ให้เสียดท้องเจ็บลำไส้ ดังจะขาดใจตาย

ถ้าจะแก้ เอาผักเสี้ยนผี ๑ ขอบชะนางแดง ๑ เอื้องเพ็ดม้า ๑ กุ่มทั้ง ๒ หัวหอม ๑ หัวกระเทียม ๑ ใบคนทีสอ ๑ เปลือกมะรุม ๑ เปลือกทองหลาง ๑ หญ้าไทร ๑ กะพังโหมทั้ง ๒ เบี้ยตัวผู้เผา ๑ หอยโข่งเผา ๑ หอยกาบเผา ๑ หอยสังข์เผา ๑ เอาสิ่งละ ๑ ส่วน พริกไทย ๑๙ ส่วน ตำผงละลายน้ำสุราโรงหรือน้ำผึ้ง แก้กษัยปู หายแล ฯ

ยากษัยจุก

ลักษณะกษัยจุกนั้น คือลมเดินเข้าไปในเส้นเอ็นภายในทำให้เส้นพองขึ้นในท้องให้จุกแดกดังจะขาดใจ ให้ร้องกะวนกะวาย

ถ้าจะแก้ เอากระดูกเสือ ๑ กระดูกโค ๑ กระดูกแพะ ๑ กระดูกงูเหลือม ๑ สิ่งละส่วน หอยขม ๑ หอยแคลง ๑ หอยตาวัว ๑ หอยพิการังสา ๑ หอยอีลม ๑ หอยกาบ ๑ หอยจุ๊บแจง ๑ หอยมุกข์ ๑ หอยสังข์ ๑ สิ่งละ ๒ ส่วน ยา ๑๓ สิ่งนี้เอาเผาหรือสุมเสียก่อน รากทนดี ๓ ส่วน เจตตะมูลเพลิง ๑ สหัศคุณเทศ ๑ สิ่งละ ๔ ส่วน พริกไทย ๓๒ ส่วน ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรับประทาน หนัก ๑ สลึง แก้กษัยจุกหายแล ฯ

ยากษัยปลาหมอ

ลักษณะกษัยปลาหมอนั้น เกิดขึ้นในลำไส้ กระทำให้จุกแดก ให้ขัดอุจจาระ ปัสสาวะ ให้เจ็บปวดดังจะขาดใจ

ถ้าจะแก้เอาปลาหมอ ๓ ตัว เอาทั้งเกล็ด เอายางสลัดไดทาตัวให้ทั่วทั้งตัว ปิ้งไฟให้เกรียม แล้วเอามาทาอีก ทำให้ได้ ๓ หน ปิ้งไฟให้เกรียม จึงแต่งยา พริก ขิง เหมือนกับแกงยากษัยปลาไหลแล้วจึงเอาปลาหมอ ๓ ตัวตำลงทั้งเกล็ด ทำเป็นแกงยาแล้วจึงเอาใบเหงือกปลาหมอใส่ลงเป็นผัก กินแก้กษัยปลาหมอ หายแล ฯ

ยากษัยปลาไหล

ลักษณะกษัยปลาไหล กระทำให้เสียดแทงแน่นเฟ้อ ให้ขัดอุจจาระ

บัสสาวะ ให้อุจจาระเหลืองดังขมิ้น บางทีสีแดงดังน้ำฝางต้ม ให้เมื่อยขบไปทุกข้อทุกกระดูก ให้หนาวดังจับไข้ให้เสียดแทงดังจะขาดใจ

ถ้าจะแก้ ให้เอาหัวข้าวข้าสด ๑ ตำลึง ใบว่านหางช้าง ๑ พริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ ชิ้น ข่า ๗ ชิ้น กะทือ ๗ ชิ้น ไพล ๗ ชิ้น ขมิ้นอ้อย ๗ ชิ้น หอม ๗ หัว กระเทียม ๗ กลีบ ปลาไหล ๑ ตัว เอามาแกงใส่กะบี่-ปลาร้า ผิวมะกรูดใส่รับประทานถ้วยแกง ๑ แก้กษัยปลาไหล หายแล ฯ

ยากษัยปลาดุก

ลักษณะกษัยปลาดุกนั้น เกิดเพื่อโลหิตแลน้ำเหลืองระคนกัน เกิดขึ้นในกะเพาะข้าว ถ้าสตรีเกิดที่มดลูก กระทำให้ท้องขึ้นอืดโตดังสตรีมีครรภ์ได้ตั้ง ๗–๘ เดือน ให้เสียดแทงแน่นยอดอก บางทีให้หอบสะอึก ให้เจ็บหัวเหน่า เจ็บกระดูกสันหลัง

ถ้าจะแก้ เอาเปลือกราชพฤกษ์ ๑ เปลือกตาเสือ ๑ รากตองแตก๑ พาดไฉนนุ่น ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ กระเทียม ๑ ผลจันทร์ ๑ ดอกจันทร์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ข่า ๑ กะชาย ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ หอม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กะบี่ ๑ ปลาดุกย่าง ๑ ตัว ปลาร้า ๕ ตัว ใบมะกาที่เพฉลาดหั่นลงใส่ต่างผักรับประทานแก้กษัยปลาดุก หายแลฯ

ยากษัยปลวก

ลักษณะกษัยปลวกนั้น เกิดเมื่อสันฑะคาฏ กระทำให้ปวดขัดในทรวงอก ให้ผอมแห้ง ซีดผิวกายเหลืองแห้ง ให้จุกแดกเป็นกำลัง

ถ้าจะแก้ เอาใบส้มซ่า ๑ ใบมะขาม ๑ ใบส้มป่อย ๑ ใบส้มเสี้ยว ๑ ใบส้มมะดัน ๑ ใบส้มกุ้ง ๑ ใบมะตาดเครือ ๑ สิ่งละกำมือ ๑ ใบมะกา ๓ กำมือ รังมดรี่ ๑ แท่นปลวก ๑ แท่น สมอทั้ง ๓ หัวหอมสิ่งละเท่าอายุคนไข้ เทียนดำหนัก ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ รากตองแตก ๑ หนักสิ่งละ ๓ ตำลึง ต้มรับประทานแก้กษัยปลวก หายแล ฯ

ยากษัยลิ้นกระบือ

ลักษณะกษัยลิ้นกระบือ ยังเกิดเพื่อโลหิตเป็นลิ่มติดอยู่ที่ชายตับและชายโครงข้างขวา กระทำให้สะบัดร้อนสะท้านหนาว ให้ตัวร้อนจับเป็นเวลา ให้จุกแน่นน่าอกบริโภคอาหารมิได้ให้ผอมแห้งผิวเกรียม ถ้าเป็นแก่เข้ากษัยแตกเป็นโลหิตแลน้ำเหลืองซึมเข้าไปในไส้ใหญ่ ไส้น้อย ทำให้ไส้พองท้องโตแน่นเพื่อรักษายาก จะแก้ได้ก็ยังอ่อน ๆ ถ้าจะแก้ เอายาเนาวหอย ใช้น้ำกระสายด่างสำโรง ๑ ด่างงวงตาล ๑ ด่างไม้ขี้หนอก ๑ ด่างไม้ขี้เหล็กทั้ง ๕ ด่างหญ้าพันงูแดง ๑ ด่างไม้ตาตุ่ม ๑ ละลายยารับประทาน แก้กษัยลิ้นกระบือ หายแล ฯ

ยากษัยเต่า

ลักษณะกษัยเต่า เกิดเพื่อดานเสมหะที่ชายโครงซ้าย ขวา เท่าฟองเป็ด กระทำให้จุกเสียดแน่นหน้าอก จับทุกเวลาน้ำขึ้นร่างกายซูบผอมผิวเนื้อเหลืองดังทาขมิ้น ครั้นแก่เข้าให้โลหิตตกทวารหนักทวารเบา

ถ้าจะแก้ เอาพริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ กระเทียม ๑

แก่นปะดู่ ๑ สิ่งละ ๑ ส่วน กระดูกแพะเผา ๕ ส่วน ตำเป็นผงละลายน้ำผักเป็ดแดงรับประทานแก้กษัยเต่า หายแล ฯ

ยากษัยดาน

รักษณะกษัยดานนั้นแข็งดังแผ่นหินอยู่ที่ยอดอก บริโภคอาหารมิได้กระทำให้จุกแดกแน่นทั้งกลางวันและกลางคืน ถ้าลามถึงท้องน้อยรักษายาก

ถ้าจะแก้เอา เทียนดำหนึ่ง เทียนขาว ๑ มดย่อม ๑ แก่นปดู่ ๑ แก่นมะหาด ๑ กะพังอาด ๑ ขมิ้นเครือ ๑ หัวเบญจขั้ตร ๑ สิ่งละ ๒ ส่วน ส้มเสี้ยว ๑ ว้มสันดาน ๑ ส้มเช้า ๑ สลัดได ๑ มะตาดเครือ ๑ มหาละลาย ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ขิงแห้ง ๑ สิ่งละ ๔ ส่วน พริกไทยอ่อน ๑๐ ส่วน สหัสคุณเทศ ๑๒ ส่วน ตำเป็นผงห่อผ้าขาว ดองสุราโรงรับประทานแก้กษัยดานหายแล ฯ

ยากษัยท้น

ลักษณะกษัยท้นนั้น กระทำจุกเสียดแน่นหน้าอกบริโภคอาหารมิได้ให้เจ็บท้องน้อย

ถ้าจะแก้เอา ดีปลี ๑๐ บาท ขิงแห้ง ๑ ตำลึง ยาดำ ๓ บาท การะบูน ๖ สลึง พริกไทย ๒ บาท กานพลู ๓ สลึง กะวาน ๒ สลึง ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรับประทานแก้กษัยท้น หายแล

ยากษัยเสียด

ลักษณะกษัยเสียด เกิดแต่แม่เท้าตามเส้นให้ปวดขัด ตามตัวให้สะดุ้ง ให้เสียดตามชายโครงแน่นหน้าอกดังจะขาดใจ

ถ้าจะแก้เอางาช้าง ๑ คากรอง ๑ หน่อแรด ๑ เขี้ยวเสือ เขี้ยวจรเข้ ๑ เขี้ยวหมู ๑ เขาแพะ ๑ เขากุย ๑ เขากวาง ๑ เขาควายเผือก ๑ เผาให้ไหม้ เอาโกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ เปล่าทั้ง ๒ ตับเต่าทั้ง ๒ จันทร์ทั้ง ๒ กุ่มทั้ง ๒ ลูกจัน ๑ ดอกจันทร์ ๑ ลูกเบญกานี๑ สะค้าน ๑ พิศนาค ๑ รากไครเครือ ๑ รากชะพลู ๑ รากหมดน้อย ๑ โลดทะนง ๑ ข่าต้น ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบสะเดา ๑ ใบย่างทราย ๑ ตำผงละลายน้ำร้อนแซกดิงู รับประทานแก้กษัยเสียดหายแล ฯ

ยาทั่วไป

ยาเขียวเทพโอสถ

ท่านให้เอา ใบผักหนอก ๑ ตำลึง ใบมะยม ๑ ตำลึง ชุมเสียง ๑ ตำลึง ดอกสะเดา ๑ ตำลึง ว่านน้ำ ๑ ตำลึง ดอกสาระภี ๑ ตำลึง ดอกพิกุล ๑ ตำลึง ดอกกะดังงา ๑ ตำลึง ใบมะระ ๑ ตำลึง ใบผักชี๑ ตำลึง เกสรบัวหลวง ๑ ตำลึง ชะเอม ๑ ตำลึง ขมิ้น ๑ ตำลึง ใบ-สามสิบอ่อน ๑ ตำลึง ตำเป็นผงไว้กิน ถ้าร้อนน้ำซาวข้าวหรือรากพงคอ ใช้แก้สลบสวิงสวาย ทั้งกินทั้งชะโลม ถ้าร้อนในให้กินกับน้ำ ถ้าสวิงสวาย น้ำดอกไม้ ถ้ากลุ้มในใจกินกับน้ำข้าวขั้ว ถ้ามันเย็นเอาน้ำเปลือกมะตูม ทั้งกินทั้งพ่น แก้ไข้ดีนักแล

ยาหอมเหลืองแก้ไข้

ท่านให้เอา ไพล ดอกขมิ้นอ้อย ดอกกะดังงา เกสรบัวหลวง ชะเอมเทศ กะชาย เอาสิ่งละ ๑ ตำลึง ตำเป็นผงแก้ไข้กินกับน้ำร้อน น้ำดอกไม้ น้ำรากพังพวย น้ำมูต ถ้าจะชะโลมน้ำซาวข้าว

ยามหานิลแก้ไข้

ท่านให้เอา ดอกทองหลาง หวายตะคร้า เบี้ยผู้ กระดูกงูเหลือม ลูกมะกอก ลูกฝ้าย หอยแคลง แสมทั้งสอง เอายาทั้งนี้เอาไฟแก้ไข้ต่าง ๆ

ยาหอมพิกุลทองแก้ไข้

เป็นยาแก้ไข้ทั้งปวงดับพิษแก้ลิ้นกระด้าง คางแข็ง แก้เชื่อมซึม แก้ไข้สันนิบาต ท่านให้เอา ต้นระย่อม ๑ บาท ต้นไคร้เครือ ๑ บาท ต้นพิสนาท ๑ บาท ต้นมะหาสะดัม ๑ บาท จันชะมด ๓ บาท จันเทศ ๔ บาท จันแดง ๒ บาท ว่านร่อนทอง ๑ บาท ว่านกลีบแรด ๒ บาท เปราะหอม ๕ บาท แก่นสน ๒ บาท โกฏทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๓ บาท ลูกจัน ๑ บาท ดอกจัน ๑ บาท ใบมะตูม ๑ บาท ใบมะดัน ๑ บาท ใบสมอพิเภก ๑ บาท ใบพิมเสน ๕ บาท ใบสมี ๑ บาท ดอกสาระภี ๒ บาท ดอกพิกุล ๕ บาท ดอกมะลิทั้ง ๒ สิ่งละ ๑ บาท เกสรบัว-หลวง ๓ บาท ชะมดทั้ง ๒ สิ่งละ ๑ สลึง พิมเสน ๒ สลึง บดเป็นแท่งไว้ยักน้ำกะสายเอาเถิด น้ำจัน น้ำดอกไม้ น้ำซาวข้าว แก้ไข้ดีนัก-แล.

ยาหมอชะมด

เป็นยาแก้ไข้ทั้งปวง ท่านให้เอา จันทั้ง ๒ ดอกพิกุล ดอกบุญ-นาค ดอกสาระภี ดอกมะลิทั้ง ๒ ดอกจำปา ดอกกะดังงา เกสรลำเจียก เกสรการะเกตุ ชลูด อบเชย กฤษณา กะลำพัก โกฐหัวบัว โกฐสอ โกฐเชียง โกฐลำพา โกฐจุฬา โกฐก้านพร้าว กำยาน ดอกเนียม ดอกหอม น้ำประสารทอง พิมเสน ชะมด เอาเสมอภาค ตำผงแก้ไข้ทั้งปวง น้ำกะสาย น้ำดอกไม้ น้ำจัน น้ำเปราะ

ยาหอมพิจิตร์แก้ไข้

แก้ไข้ทั้งปวง แก้เพ้อ แก้คลั่ง ท่านให้เอา จันทั้ง ๒ ดอกมะกรูด ดอกส้มโอ ดอกพิกุล ดอกมะระทั้ง ๒ ดอกบุญนาค ดอกสาระภี เกสรทั้ง ๕ เถาหมวกทั้ง ๒ โกฐทั้ง ๕ ดอกจัน กฤษณา กะลำพัก ชลูด อบเชย ขอนดอก แฝดหอม ลูกกะดอน บรเพ็ด เทียนทั้ง ๕ ใบพิมเสน สันพร้าหอม ใบทองพันชั่ง พิมเสน ชะมด ตำเป็นผงไว้ แก้ไข้ทั้งปวง น้ำจัน น้ำเปราะ น้ำดอกไม้ เป็นกะสาย

ยาลอบดับพิษกาล

ถ้าพิษกาลมันแล่นภายในภายนอก ให้ปวดก็ดี ท่านให้เอา จันทั้ง ๒ ไคร้เครือ มหาสดัม ระย่อม พิศนาท ใบผักคาด ใบสมี ใบมะตูม ว่านกลีบแรต ว่านร่อนทอง ว่านเปราะ พิมเสน บดละลายน้ำดอกไม้ ถ้ากาลจับหัวใจ ท่านตีราคาหนึ่งชั่งทอง แก้พิษต่าง ๆ

ยาต้มแก้ไข้

ท่านให้เอา จันทั้ง ๒ สมอทั้ง ๓ เถายายม่อม แห้วหมู รากหญ้าคา รากพั้กข้าว รากชะโอม รากมะเพือง รากมะปราง รากเล็บมือนาง ขมิ้นอ้อย บรเพ็ด เถาหญ้านาง ต้มกินแก้ไข้

ยาแก้ไข้

ยาแก้พิษไข้ทั้งปวง ไข้สันนิบาต ไข้เหนือ ท่านให้เอา จันหอม รากพุงดอ รากเถาหญ้านาบ เถายายม่อม รากครอบ น้ำร้อนเป็นกะสาย

ยาแก้หอบ

ท่านให้เอา ใบพิมเสน ใบสะเดา ใบมะระ หญ้าปากควาย ลูกกะคอม ลูกขี้กา จันทั้ง ๒ น้ำร้อนเป็นกะสาย

ยารุลม

ยารุลมออก แต่อาจไม่ออก ท่านให้เอา ลูกจัน ดอกจัน กระวาน เปลือกกุ่มน้ำ เปลือกกุ่มบก ผิวมะฅูม พริกไทย ขิง การพลู เอาสิ่งละ ๑ บาท การะบูน รากมะรุม ผิวมะกรูด กระเทียม เอาสิ่งรุ ๖ สลึง ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง รุลมดีแล

ยาต้มแก้ตามัว

ท่านให้เอา ตรีกะตุก หัวหญ้าชันอังกาบ รากอังชันขาว กระ-เพาะทั้งต้น กะพังโหม หัวแห้วหมู ไพล ขมิ้นอ้อย บรเพ็ด หญ้า-งวงช้าง ขี้กา ๓ ลูก มะกรูด ๒ ลูก ส้มป่อย เถาถอบแถบทั้งนั้น ต้มกินหายแล

ยาต้มแก้คุธราช

ข้าวเย็นทั้ง ๒ สิ่งละ ๑๐ บาท น้ำประสารทอง ๕ สลึง กำมะถัน ๕ สลึง ยาดำ ๑ บาท ข่า ๑๐ บาท ข้ออ้อยแดง ๑๐ บาท ไพล ๑๐ บาท ขันทองพยาบาท ๑ บาท

ยาทาแก้ขี้กลาก

ท่านให้เอา รากทองพันชั่ง เจตมุนเพลิง กำมะถัน เกลือ บด-ด้วยน้ำมะนาว ทาด้วยน้ำมะกรูด

ยาขิง

เป็นยาแก้ลม ๘ ประการ เช่น ท้องขึ้น เสียดท้อง เสียดอก และแน่น ท่านให้เอา มหาหิง ว่านน้ำ ลูกชะพลู ถ้าลูกไม่มีให้เอาราก ขิง ผักแผ้วแดง เทียน เขาวพาณี โกฐสอ บดละลายน้ำร้อน แก้ลม ๘ ประการ ถ้าเป็นลมเย็นทั้งตัวละลายน้ำขิง ลมอัคคิสาร ให้บิดและลง ละลายน้ำผึ้ง คอแห้งละลายน้ำส้มส่า

ยาแก้ลมออกหูออกตา

ท่านให้เอา เปลือกมังเม่าควาย ผักแผ้วแดง บรเพ็ด ดีปรี ใบมะตูม โกฐเขมา เอาสิ่งละ ๒ สลึง แห้วหมู ลูกพิลังกะสา ใบสลอด เอาสิ่งละ ๒ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินเฉพาะแก้ลมออกหูออกตา

ยาตา

ท่านให้เอา ดอกผักบุ้ง ดอกตำลึง ดอกอังขันขาว สารส้ม ครั้งดิบ

ยานัตถ์ชื่อสังข์ทอง

ท่านให้เอา สังข์ กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก ผิวมะกรูด ส้มกุ้ง ไพล กระเทียม เทียนทั้ง ๕ เกสรสาระภี พิกุล บุญนาค บัวหลวง จันทั้ง ๒ กานพลู เอาสิ่งละเฟื้อง โกฐหัวบัว ๑ สลึง โกฐ-พุงปลา ๑ เฟื้อง โกฐเขมาสลึงเฟื้อง โกฐสอ ๒ บาท ๓ สลึง ชะเอม-เทศ ๔ บาท ๗ เฟื้อง ทองคำเปลว ๕ แผ่น โกฐเชียง ๓ ๑/๒ สลึง โกฐก้านพร้าว ๑ เฟื้อง โกฐจุฬาลำภา ๑๑/๒ สลึง

ยาแก้ลมพันละดึก

เปลือกพระโค ๒ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท จันแดง ๑ สลึง ลูก-พะรังกะสา กระวาน ดีปรี เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๑ สลึง ทำก้อนเท่าเม็ดพริกไทย กินครั้งละ ๗ เม็ด

ยาเทพโอสถใหญ่

ท่านให้เอา ขมิ้นชัน สะระแหน่ ดินประสิวขาว พริกไทย ขิง กระเทียม เอาน้ำมะนาวเป็นกะสาย ปั้นไว้กินกับสุรา หรือน้ำมะนาว แก้-ตกมูตตกเลือด

ยาเทพโอสถน้อย

ท่านให้เอา ขมิ้นชัน ดินประสิวขาว พริกไทย ๑๑ เม็ด ขิง ๑๑ ชิ้น กระเทียม ๑๑ กลีบ เอาน้ำเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้กินกับน้ำมะนาวแซกเกลือ แก้ท้องขึ้น ให้ตีนมือสั่น กำมือกำตีน เจ็บท้อง ตกมูตตกเลือด

ยาทาแก้คางแข็ง

ท่านให้เอา กาบเคด ๑ กาบ ถ้าไม่มีเอากาบกะดูกก็ได้ มาเผาไฟถ่านไม้ซาก ขมิ้นอ้อย ๓ ส่วน บดเป็นแท่งไว้ใช้ฝนทาด้วยน้ำสุราครึ่งหนึ่ง น้ำเยี่ยววัวครึ่งหนึ่ง ทาแก้คางแข็ง ให้ทาลำคอ แก้สลบทารักแร้ และฝ่าเท้าฝ่ามือ

ยาต้มแก้ลงเป็นเลือด

ท่านให้เอา เปลือกมะม่วงพรวน ข้อมะเดื่อชุมพร ๓ ข้อ หัว-หอมโทน ๓ หัว พรินเทศ ๓ เม็ด แก้ริดสีดวงลงเป็นเลือดหรือบิดเลือด

ยาทาเกลื่อนผี

ท่านให้เอา ใบหม่อน ใบมะตูม ใบชาดี เอาสิ่งละ ๒ สลึง โกฐจุฬา ลำพา ๑ บาท ชะมด ๑ เฟื้อง บดด้วยรากอาหนี ฝนทาด้วยเหล้า มะเร็งดอกบุคก์

ยาแดงใหญ่

แก้พิษตาลทรางทั้งปวง ใช้เมื่อเวลาอับจน ท่านให้เอา จันแดง จันขาว เนระพูสี สักกะระณี ว่านกลิบแรต ว่านร่อนทอง ไคร้ต้น ไคร้เครือ ไคร้บก ไคร้หางนาค ลูกราชคัด ลูกสาระพัดพิษ สันพร้า-นางแอ ลูกเบ็ญกานี ลูกปะคำควาย สาระพัดหน่อ สาระพัดเขี้ยว เอาสิ่งละ ๑ บาท สาระพัดดี ๑ สลึง เอาสุราเป็นกะสาย แก้พิษผี แก้-ตาลทราง แก้สาระพัดตะขบตะขาบ ลงมูตลงเลือด ถ้ามิฟั่งเอาฝนละ-ลายน้ำสุรา

ยาผงสำหรับบ้าน

ยาแก้สาระพัดเว้นแต่ไข้ใช้ไม่ได้ ท่านให้เอาใบมะตูม ใบโคนดิน-สอ ใบสะเดา ว่านน้ำ บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย เอาอย่างละ ๑ ตำลึง พริก-ไทย เท่ายาทั้งหลายตำเป็นผง กินน้ำร้อนหรือน้ำสุราเป็นยาอายุวันชะนะ

ยาธาตุ

ตะคร้า ชะพลู แห้วหมู พริกไทย ดีปรี ขิง เจตมุนเพลิง ตำเป็นผงละลายน้ำร้อนเป็นกะสาย

ยาพระกาฬใหญ่ที่ ๑

เมื่อจะปรุงท่านให้ปลูกศาลเพียงตาชุมนุมเทวดาเสร็จแล้วจึงปรุงยานี้ ท่านให้เอามะกรูด ๓ ลูก กรีกะตุก ถ่านไม้สัก กะทือ ไพร กระเทียม สารส้ม เอาสิ่งละ ๑ บาท เปลือกหอยแคลงเผา ๓ บาท หญ้ายางไฟ ๕ ตำลึง ตำผงไว้เมื่ออับจนจึงใช้ น้ำส้มซ่า น้ำสุราเป็นกะสายใช้เฉพาะแต่เลือดทำ เมื่อจะกินให้เสก "คัชชะอะมุงหิ"

ยาแก้ลมจุกเสียด

ขิง สมอไทยเอาแต่เนื้อ รากชะพลู มะมหาหิง พริกไทย กระ-เทียม เอาสิ่งละ ๑ บาท เอารากเปล้าน้อยเท่ายาทั้งหลาย ทำแท่งไว้ น้ำข่า น้ำมะนาว น้ำกระเทียม เป็นกะสาย แก้ลมจุกเสียด และริดสี–ดวงผอมเหลือง

ยาอาโป

โกฐหัวบัว เทียนทั้ง ๕ สิ่งละสองสลึง ลูกจัน รากชะพลู สะ–คร้าน ขิง ลูกผักชี รากส้มกุ้ง แก่นสน สิ่งละ ๑ บาท ลูกมะแว้งทั้งสอง โกฐน้ำเต้า จันทั้ง ๒ มหาหิง สิ่งละ ๒ บาท เจตมุนเพลิง๓บาท ดีปรี ว่านน้ำ กระเทียม ผิวมะกรูด บรเพ็ด ใบโคนดินสอ สิ่งละ ๑

ตำลึง ลูกมะตูมอ่อน เปลือกกันเกราแดง แห้วหมู สิ่งละ ๘ บาท ลูกสมอไทย ๔ ตำลึง

ยาแก้หืด

ปูนหอย ๓๐ บาท ยาฉุนอย่างดี ๓๐ บาท บดเคล้ากับน้ำพอกเวลาหอบ ให้หมอบพอกตั้งแต่สบักจดสะเอว ๒ เกรียวช้าง เว้นกระดูก–สันหลังเวลาอาเจียนให้ลอกออก เอาผ้าชุบน้ำร้อนอุ่น ๆ เช็ด เว้นไป ๓ วัน ให้เอาสับปะรดมาสับทาเกลือเอาแขวนไว้ให้น้ำหยดแล้วเอาน้ำนั้นมากิน

ยาหอมทอง

กะลำพัก เน้อไม้กฤษณา ขอนดอกบ่ำ อำพันทอง ชะมดเชียง หญ้าฝรั่น พิมเสน กระดูกงูทับสมิงครา กระดูกงูเหลือม กระดูกงูเห่า กระดองปูบ่ำ ไคร่โบสถ์ ไคร่เจดีย์ ไคร่เสมา ใบโพธิ์ ๓ วัด ๆ ละ ๓ ใบ ลงด้วย "เนาอะหอระคุณ" ลานหนังสือ

กระดูกงูและลานหนังสือมาเผาไฟ ยาทั้ง ๑๖ อย่างนี้เอาอย่างละเท่า ๆ กัน ตำเป็นผงและปั้นเป็นเม็ด เท่าลูกโยทะกาและเอาทองคำบีดเมื่อปั้นได้ ๗ เม็ด เสกด้วย เวศสับพาลี เมื่อปั้นหมดแล้วให้เสกด้วยเวศสับพาลี ๗ วัน วันละ ๗ ครั้ง แล้วตากลมให้แห้งไม่ให้ถูกแสงแดดเก็บไว้บนที่บูชา ยาแก้ไข้บ่ำ รำเพพัด แก้ครรภ์รักษา แก้ทรางเซื่อมซึมแก้ลมอัขหมูขี แก้โลหิตร้ายดีขึ้น แก้สลบ น้ำสุรากับดีจรเข้ น้ำดอกไม้เทศ น้ำจันท์ แก้หอบ น้ำต้ม ไคร้เครือ แก้เพลียน้ำโสม

ยาแก้คุทธรด (แขก)

เง่าหน่อกล้วยน้ำ ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ ต้นครูทั้ง ๕ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกินหายแล

ยาหอมอินโอสถ

โคโรค ลูกจัน กานพลู อำพันทอง กฤษณา หญ้าฝรั่น ชะ–เอมเทศ ขอนดอก เห็ดมูลเสือ เห็นนมเสือ พิมเสนไม้ไผ่ ชาติหอระ-คุนจีน กำมะถันแดง เถาหมวกแดง จันแดง จันขาวเทศ เอาสิ่งละ–สลึง กะลำพัก ชะมดเชียง เมืองเสฉวน เอาสิ่งละเฟื้อง ทองคำเปรว ไข่มุก กุริก่าข้าง เลือดมะเมี่ยว โสมเกาหลี เอาสิ่งละ ๒ ไพร แฝก–หอม อบเชยเทศ เอาสิ่งละ ๒ สลึง บดด้วยน้ำยาหมู่นั้นเป็นเมล็ดเท่าเมล็ดพุทรักษารับประทาน วันละ ๓ เมล็ด ละลายน้ำสุกแทรกน้ำดอก–ไม้เทศ

ยาน้ำขิง

โกฐทั้ง ๓ สิ่งละ ๑ สลึง เทียนทั้ง ๙ สิ่งละ ๑ สลึง กานพลู ลูกจัน การะบูน ดอกจัน มหาหิง ยาดำ พริกไทยล่อน ดีปรี ขิง สค้าน ชะพลู หัวแห้วหมู หัวอุดตพิศ เจตมุนเพลิงแดง หัวดองดึง มะขามป้อม เม็ดพันละผักกาด เกลือสินเธาว์ บรเพ็ด รากผักเสี้ยนผี ผิวมะตูมอ่อน รากมะนาว รากมะกรูด ไพร กะชาย กะทือ ว่านน้ำ ใบทองหลางใบมน เอาสิ่งละสลึง กระดาษทั้งสอง สิ่งละสลึง ใบหัสกุล

ทั้ง ๒ สิ่งละสลึง ใบโคนดินสอทั้งสองสิ่งละสลึง เปลือกมะรุมทั้งสองสิ่งละสลึง สมอทั้ง ๓ สิ่งละสลึง แก้เสียด กะสายน้ำมะรุม ถ้ามือเท้าอ่อนเย็นน้ำขิงเลือดดีขึ้น น้ำส้มซ่า แก้ลมวิงเวียนมือหน้าตามัว หรือแก้-มารตรุง น้ำขิง

ยาแก้ตะปูตำ

ใช้บวบหอม กับลูกพลับแห้ง ตำพอก

ยาแก้ลูกตีเขียวช้ำ

ใบพลู การะบูน หัวหอม ตำพอก

ยาแก้ตะมอย

หัวกล้วย ด่างผง เกลือ พอกไม่ให้ถูกน้ำ

ยาริดสีดวง (ต้มกิน)

ข้าวเย็นเหนือ ๑๐ บาท ข้าวเย็นใต้ ๑๐ บาท กำมะถัน ๘ บาท

ลูกประคบแก้ริดสีดวง

ใบมะขาม ใบส้มป่อย ไพร ตำหอลูกประคบวางบนอิฐเผาไฟเอาน้ำมันเขียวทา แล้วนั่งทับ

ยาน้ำผึ้ง

ดีปรี ใบสะเดา เอาสิ่งละหกสลึง มหาหิง พริกไทย การะบูนยาดำ รากทนดี ขมิ้นอ้อย หัสคุณเทศ สิ่งละ ๑ บาท ว่านน้ำ เจต–

มุนเพลิง แห้วหมู กะทือ กระวาน น้ำประสารทอง เกลือสินเธาท์ ขิงแห้ง รากชะพลู เอาสิ่งละ ๒ สลึง ลูกกะดอม กานพลู เอาสิ่งละสลึง โกฐพุงปลา โกฐสอ เอาสิ่งละเฟื้อง ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำร้อนหรือน้ำส้มซ่า แก้ลมอำมะพาด ลมปั้ตวาท ลมบ้าหมู แก้โลหิตแห้งโลหิตน้อย แก้หืดไอ แก้ริดสีดวงมองค่อ แก้กร่อนลงผัก แก้ไส้เลื่อนแก้มตกิจมตคาด แก้จุกเสียด

ยาอินทโอสถ (เจ้าคุณ)

จุฬาโคโรค ลูกจัน กะลำพัก กฤษณา หญ้าฝรั่น ขอนดอก อบเชยเทศ เห็ดมูลเสือ ชาติหอระคุนจีน กำมะถันแดง จันขาวเทศ สิ่งละสลึง กานพลู พิมเสนไม้ไผ่ สิ่งละเฟื้อง ทองคำเปรว โสม สิ่งละ ๒ ไพ แฝคหอม อบเชยเทศ สิ่งละสองสลึง แก้ไข้ทุกชนิด แก้อ่อนเพลีย แก้เมื่อย หอบ แก้สลบทุกชนิค แก้หืด แก้ไอ แก้ริคสีควง แก้ผีในท้อง เจริญอาหาร เจริญธาตุ ถ้ากินเสมอเป็นยาอายุวรรณทะนะบำรุงกำลัง

ยานัตถ์แก้ปวดศีรษะ

ขนาดที่ ๑

แก้ปวดศีรษะหรืองอก หรือเกี่ยวแก่โรคตา ก็ใช้ขนานที่ ๑ ล้วนไม่ต้องเจือปน ถ้าเกี่ยวแก่โรคในจมูกเป็นแผล เช่นเป็นริดสีดวง เหม็นคาว ก็ต้องเจือปนกัน คือขนานที่ ๑ ๓ ส่วน ขนานที่ ๒ หนึ่งส่วน

ฉะนั้นจึงต้องทำแยกไว้เป็นขนาน ส่วนขนานที่ ๒ ล้วน ๆ นั้น ใช้เป็นยาเป่าคอได้ดี เช่นเป็นแซงอ้ หรือในคอเป็นแผลเน่าเปื่อยเหม็น

กรีกะตุก เบี้ยแก้ บะลังลิลา โกฐหัวบัว น้ำประสารทอง กา–ระบูน พิมเสนดี ลิ้นทะเล เอาสิ่งละ ๑ บาท ชะมดเช็ดหรือชมดเชียงอย่างแท้ ๑ สลึง เปลือกไข่ไก่ ๒ สลึง

ขนาดที่ ๒

เปราะ น้ำประสารทองจีนสตุ ชันชิต (ยาจีน) สิ่งละ ๑ สลึง ไข่มุกแท้ ๑ หุน พิมเสนดี ๕ หุน

ยาเส้นประสาท

โกฐก้านพร้า หัวเต่าเขียด เจตมุนเพลิง โกฐเชียง เปร้าน้อย เปราะหอม โกฐกระดูก เปร้าใหญ่ มะขามป้อม โกฐเขมา พญารากขาว สมอไทย โกฐพุงปลา พญารากดำ สมุนระแว้ง โกฐหัวบัว ว่านน้ำ ขมิ้นชัน เปลือกว่า ใบกระวาน พริกไทย เปลือกคาง ลูกจัน ผักชีล้อม เปลือกกุ่มบก ชะเอมเทศ เปลือกตีนเป็ด สะคร้าน ข่าแห้ง บรเพ็ด ไคร้เครือ สิ่งละเฟื้อง เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนเยาวภานี เทียนตาตั๊กกะแตน สิ่งละสลึง พิษนาต ๑๐ บาท เกลือ-สินเธาว์ ๑ บาท เจตพังคี ๒๐ บาท เปลือกโมกมัน ๒ บาท ๒ สลึง เปลือกโรค ๑ ตำลึง ระยอม ๒ ตำลึง ยาดำ ๒ สลึง กานพลู ดีปรี ขิงแห้ง อบเชย สิ่งละ ๑ บาท

ยาแก้ตามัวตาแฉะ

ใบมะกา ข่า กะทือ ขิงแห้ง เปลือกคน เถาวัลย์เปรียง พญา–สัตตบัน ขี้เหล็กเลือด แก่นเดือน แสมทั้ง ๕ สิ่งละ ข้าวเย็นทั้ง ๒ สิ่งละ มะคำไก่ เถาคันแดง เอาสิ่งละ ๑๐ สลึง

ยาแก้ท้องเสีย

ผักแผ้วแดง ลูกจัน ดอกจัน ลูกกะวาน พริกไทย สิ่งละ ๕ สลึง กานพลู การะบูน หอยแคลง หอมขม สิ่งละ ๑๐ บาท (หอยทั้ง ๒ อย่างสุมไฟ)

ยาแก้ฝ้าขึ้นหน้า

รากแดง กะชาย แห้วหมู ตะโกนา มะคำไก่ รากแจง สมอไทย

ยาประสารกานพลู

ใบกะวาน ลูกกะวาน แฝดหอม เทียนดำ ว่านน้ำ ลูกผักชี เปราะหอม กะชาย รากแจง ลูกเหล่ว สิ่งละ ๒ สลึง กรุงเขมา ราก–ข้าวสารขม โกฐกระดูก รากไคร้เครือ ขมิ้นชัน ลูกจัน เปลือกลิก ดอกจัน เจตมุนเพลิง สะคร้าน รากชะพลู ดีปรี ขิงแห้ง สิ่งละ ๑ บาท หญ้าฝรั่น ๖ สลึง กานพลู ๑๙ บาท ๒ สลึง เป็นยาแก้ท้องเสีย แก้–แน่น แก้ท้องเสียด

ยาอายุวัฒนะ

มหาหิง ยาดำ ลูกจัน การะบูน เอาสิ่งละ ๘ บาท พริกไทย ๓๒ บาท ลูกมะกรูด ๑๐ ลูก

ยาสว่างอารมณ์

รากบัวหลวง ผลบัวหลวง หัวถั่วพลู แห้วสด กระจับสด ชรูด ขอนดอก กรุงเขมา หญ้านาง เกษรบัวหลวง เกษรบัวเผื่อน สัตบงกต สัตบุตร ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกกันนิการ เกร็ดหอยเทศ เอาเสมอภาค เป็นยาชูกำลัง

ยาแก้ไข้ร่วมเมถุน

ใบจิงโจ้ หรือจิ๊งจ้อ หญ้าตีนกา คั้นกับเหล้าแล้วเอาไปนึ่ง

ยาศุขเกษมใหญ่

อบเชยเทศ ชลูด สมุนละแว้ง โกฏหัวบัว ผลเอ็น ผลชะพลู เทียนทั้ง ๕ ดอกบุนนาค ผลกระวาน ใบกระวาน สมอไทย สมอพิเพก มะขามป้อม โกฐทั้ง ๕ ลูกจัน ดอกจัน จันทั้ง ๒ กฤษณา ขอนดอก กริกะตุก เอาเสมอภาพ แก้พิษไข้

ยาธรณีสันตะคาด

สระคร้าน เจตมูลเพลิง ลูกจัน ดอกจัน การพลู อบเชยเทศ สมุนละแว้ง ว่านน้ำ ดองดึง โหราท้าวสุนัข หัวกระดาษแดง หัวกระดาษขาว หัวบุกรอ หัวกลอบ โกฏน้ำเต้า โกฏสอ โกฏพุงปลา เทียนดำ เทียนขาว ลูกเล่ว เอาสิ่งละ ๑ บาท ชะเอมเทศ เอาสิ่งละ ๓ บาท ขิงแห้ง สมอไทย มะขามป้อม เอาสิ่งละ ๖ บาท รงทอง ๘ บาท การะบูน ๕ บาท ยาดำ ๒๐ บาท พริงไทย ๑๐ บาท

ยาแก้เบาหวาน

เถาสคล้าน แฝกหอม สมอทั้ง ๓ สิ่งละ เม็ดผักชี จันทั้ง ๒ สิ่งละ โคกกระสุน หัวแห้วหมู สิ่งละ ๑ บาท รากชะพลู ๒ บาท เจตตะมูลเพลิง ๓ บาท ดีปลี ๔ บาท มะตูมอ่อน ๓ บาท ยาข้าวเย็นจีน ๑๐ บาท อ้อยแดง ๓ ปล้อง ยาทั้งนี้ใช้เป็นยาต้ม ส่วนอ้อยทุบพอแตกต้มรวมด้วยกัน

ยาไข้มาเลเรีย

มะเดื่อชุมพร หญ้านาง คนทา กินขี้ แสมสาร แสมทะเล ท้าวยายม่อม จันทน์ขาว จันทน์แดง หญ้าแพรก หญ้าปากควาย เอาสิ่งละ ๑ บาท ผักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ยานี้เป็นยาต้มรับประทาน ๒ เวลา เวลาละ ๑ ถ้วยน้ำร้อน

ยาแก้เสียด

พริกไทย กะชาย ใบบัวบก แห้วหมู สิ่งละ ๔ บาท กินกับน้ำผึ้ง

ยาแก้ไอและเหนื่อยหอบ

บรเพ็ด ข่าตาแดง เม็ดพันและผักกาด ลูกกะดอม ลูกมะแว้ง เครือไพล กะชาย แก่นสน จันทน์เทศ จันทน์แดง โมกหลวง รากขัดหม่อม หัวแห้วหมู กะวาน กานพลู กรุงเขมา จุกโหหิณี กะรำพัก กฤษณา แฝกหอม รากตองแตก ลูกสมอทั้ง ๓ สิ่งละ รากอบเชย ดอกพิกุล

ดอกบุนนาค ดอกสาระภี เกษรบัวหลวง เอาสิ่งละ ๑ บาท ดีเกลือไทย ๕ บาท ยานี้เป็นยาต้มรับประทาน ๒ เวลา เวลาละ ๑ ถ้วยน้ำร้อน

ยาแก้ไอ

เกษรบัวหลวง รากมะนาว ชลูด มูกหลวง อบเชย สิ่งละ ๑ บาท ต้มรับประทานต่างน้ำ

ยาแดง

จันทน์แดง จันทน์ชมด กฤษณา กะลำพัก ครั่ง ขอนดอก เปลือกเม็ดมะขาม เปลือกต้นมะไฟ ลูกจันเทศ เอาสิ่งละ ๑ บาท อบเชยญวน ๒ สลึง ฝางเสน ๔ บาท ตำผงชงกับน้ำร้อนทั้งกินทั้งโชลม

ยานิลยะรัตน

กระดูกงูเหลือม ๑ ตำลึง ๑ บาท ใบสะเดา ๑ บาท รากผักชี ๒ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ บาท ถ่านไม้ซาก ๕ ตำลึง บรเพ็ด ๕ สลึง หมึกหอม ๖ สลึง ขี้ยา ๑ เฟื้อง เอายามาขั้ว แล้วจึงตำทาแก้หัวระลอดด้วยน้ำฝางและน้ำปูนใส

ยาประทังพิษ

จันทน์แดง จันทร์ชมด จันทน์ขาว แก่นมะหาด แก่นมะทราง ชลูด โกฏ หัวบัว เปลือกสันพร้านางแอ เกษรพิกุล เกษรสาระภี เกษรบัวหลวง เอาสิ่งละ ๑ บาท รากเถาวัลย์หญ้านาง ๖ สลึง ข่าอ่อน ๒ สลึง ไพลอ่อน ๒ สลึง เป็นยาแก้พิษไข้

ยาดำ

นิลยะรัตนแปด ยาแดงเก้า ปะทังพิษสิบ คีนิน ๒๐ ขี้ยาเท่าเมล็ดข้าวโพด หมึกหอม ๖ สลึง เป็นยาแก้ไข้ แก้รักบีดรักเบิด เอาน้ำดินเหนียวอม แก้ผิดสำแดง แก้เด็กชัก ทาสันหลังกับน้ำสุรา

ยาเนาวโกฐ

แห้วหมู ลูกจันทร์ รากชะพลู ดอกจันทร์ กระวาพ สันพร้านางแอ กานพลู ระยอม ไคร้เครือ ขิง พริกสนาท เนรพูสี แฝหอม เพราะหอม สน ดีปลี เกสรบัวหลวง เกษรสาระภี เกษรพิกุล เกษรบุนนาค สักขี จันทร์เทศ จันทร์แดง สมอเทศ สมอไทย ชลูด สมอพิเภก เทียนทั้งเก้า โกฏทั้งเก้า อบเชยเทศ หว้านกลีบแรต หว้านร่อนทอง ผักแผ้วแดง ขอนดอก เอาสิ่ง ๑ บาท สะคร้าน ๖ สลึง เจตตะมูลเพลิง ๒ บาท กฤษณาหนึ่งสลึง กลำพัก ๑ สลึง ชมดเชียง ๑ เฟื้อง อำพันธุ์ทอง ๑ เฟื้อง พิมเสนสลึงเฟื้อง หญ้าฝรั่นสลึงเฟื้อง แก้ลมปวดเสียด

ยาแก้ผีในท้องไอเป็นเลือดหอบ

รากมะหวด ปะคำไก่ทั้งห้า เถาคันแดง ใบมะกา ใบเหงือกปลาหมอ ไพล ข่า เอาสิ่งละเท่า ๆ กัน บรเพ็ด ๗ องคุลี เกลือ ๑ ถ้วยชา

ยาสะแก้ตามัว

ใบมะกรูด ใบมะขาม ใบส้มป่อย หัวหอมแดงไพร ใบทง หมาบ้า มะกรูด ๓ ใบ ต้มแล้วเอามะกรูด ๓ ใบถู เอาน้ำที่ต้มไว้สะ ถ้าหัวหอมแดงไม่มีเอาหัวหอมธรรมดาก็ได้

ยาอินทจักร์

โกฏสอ โกฏก้านพร้าว โกฏพุงปลา โกฏเชียง โกฏจุฬาอำพา โกฏน้ำเต้า โกฏกัดตา โกฏกระดูก โกฏเขมา เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนเยาวพาณี จันทร์ขาว จันทร์แดง เถาหมวกทั้งสอง เถาหญ้านาง ชลูด อบเชย สมุนละแว้ง กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก รากไคร้เครือ กระดอม กำยาน ลูกจันทร์ เปราะหอม ดอกจันทร์ กระวาพ กานพลู อำพันธ์หางหมู ลูกผักชี ตะค้าน ชะพลู ขิง ดีปลี เจตทะมูลเพลิง เกษรสาระภี เกษรพิกุล เกษรบุนนาค คำฝอย ดอกจำปา ดอกมะลิ ดอกกะดังงา ฝางเสน เลือดแรด ดีงูเหลือม ดีวัวเถื่อน ดีหมูเถื่อน อำพันธ์ทอง ชะมดเชียง พิมเสน หญ้าฝรั่น เอาสิ่งละ ๑ บาท แก้ลม แก้ท้องร่วงกินกับน้ำไพล แก้อ่อนเพลียกินกับน้ำร้อน

ยาธาตุบรรจบ

ขิงแห้ง โกฏสอ โกฏเขมา โกฏพุงปลา โกฏเชียง เทียนดำ เทียนขาว เทียนสัตตบุษ เทียนเยาวพาณี เทียนแดง ลูกจันทร์ สมุนละแว้ง ลูกกระวาน กานพลู ลูกผักชี น้ำประสารทอง ใบพิมเสน ไคร้เครือ ดีปลี เปราะหอม ชมดเช็ด สิ่งละ ๑ สลึง โกฏก้านพร้าว ๒ สลึง สมอไทยเอาแต่เนื้อหนัก ๑ บาท

ยาแก้ปากเปื่อย

เม็ดมะกอก ๗ เม็ด ลูกยอ ๗ ลูก ขั้วให้เป็นถ่าน กระเทียม ๘ กลีบ เนรคุนสี ๒ สลึง น้ำประสารทอง ๑ สลึง ลูกเบ็ญกานี ๗ ลูก น้ำตาลปากหม้อ เท่าผลพุทรา แก้ปากเปื่อย แก้ทรางขุม ทาด้วยน้ำลูกเบ็ญกานีแลสีเสียดเทศ แก้เซื่อมซึม น้ำครำเป็นกระสาย แก้ลงท้อง เถาหมวกแดง เปลือกแค เป็นกระสาย

ยาขาวแก้ลม

ผิวมะกรูด เปราะ แก้วแกลบ ลิ้นทะเล โกฏหัวบัว โกฏสอหนัก สิ่งละ ๒ บาท เบี้ยจั่น ๓ เบี้ย พริกไทย ๗ เม็ด ดีปลี ๗ ดอก แก้ลมวิงเวียน ใช้น้ำร้อนหรือน้ำขิงแก้ลมจับนิ่งแน่ไป น้ำร้อนขิงกับผิวมะกรูดสด และเป่าจมูกด้วย แก้ลมเสียดแทงน้ำ เปลือกหอยแครงเผา แก้ลมขึ้นในหู ใช้เป่าหรือยอนด้วยขนไก่แก้เหงื่อใช้ทา คลอดบุตร เมื่อลูกตกฟากใช้น้ำส้มสายชูแทรกดีจรเข้

ยาเขียวใหญ่

ใบพังพวย ใบขี้หนอน ใบถั่วแระ ใบพริกไทย ใบทองหลางใบมน ใบพี้กข้าว ใบผักเคล็ด ใบชิงช้าชาลี ใบน้ำเต้า ใบขี้เหล็ก ใบผักขม ใบมะระ ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบพิมเสน ขมิ้นอ้อย เถาหัวด้วน ใบสมีใบบรเพ็ด รากมะนาว รากมะปราง

ยาอุดมนพรัตน์

โสม พิมเสนเกล็ด กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก กำยาน เปลือกสมุนละแว้ง จันทร์ขาว จันทร์แดง กานพลู ชะเอมเทศ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกมะลิ ดอกกระดังงา เกษรบัวหลวง สิ่งละ ๒ บาท ชะมดเชียง หญ้าฝรั่น อำพันธ์ทอง การะบูน อบเชยญวน กระแจะตะนาว กระแจะธรรมดา สิ่งละ ๑ บาท ตำผง บดด้วยน้ำดอกไม้หรือน้ำร้อน กินแก้ลมสวิงสวายอ่อนเพลีย เป็นยาชูกำลัง

ยาสุขเกษมใหญ่

ชะลูด อบเชยเทศ สมุนละแว้ง โกฏหัวบัว ผลเอ็น ผลชะพลูเทียนทั้งห้า ดอกบุนนาค ผลกระวาน ใบกระวาน สมอไทย มะขามป้อม สมอภิเภก โกฏทั้งห้า ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ จันทร์ทั้งสอง กฤษณา ขอนดอก กรีกะตุก ชะมด แก้ไข้เชื่อมซึม กระสับกระส่าย แก้กระหายน้ำ นอนมิหลับ แก้พิษไข้ทั้งปวง น้ำดอกไม้แทรกพิมเสนเป็นกระสาย

ยาแก้มะเร็ง

ทองพันชั่ง รากตะโกนา ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ รากมะขามป้อม กระบือ ๗ ตัว ตะไคร้หางนาค รากกระดังใบ กระดูกควายเผือก อกตะพาบน้ำ รากรักขาว สิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกิน

ยาทาแก้ลม ลมดูดแลบวม

ไพล ว่านนางคำ เอาน้อยกว่าไพล ๑ ใน ๓ ปอฮอเผื่อน เหล้ากอฮอล์ ๑ ขวดวิสกี้ การะบูนฝรั่ง ซื้อราว ๓ บาท

วิธีทำ เอาการะบูนปอฮอเผื่อนแช่จนละลายหมดแล้วจึงไพลกับว่านนางคำคั้น แล้วเอาไปใส่กับกอฮอล์ จนกอฮอล์กัดจนนอนก้นใช้ได้ทั้งกากและน้ำ

ยาทาแก้เหน็บชา

ไพล กระทือ กระเทียม หัวหอม แห้วหมู หญ้าไทร เถาวัลย์เปรียง ผักเบี้ดแดง ใบละหุ่งแดง ใบมะคำไก่ ต้นผักเสี้ยนผี ตำเอาน้ำอย่างละถ้วยชา ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู เทียนดำ เทียนขาว เทียนเยาวพาณี เอาสิ่งละ ๑ สลึง การะบูน ๒ สลึง ตำให้เป็นผงเอาน้ำมันงา ๑ ขวดเบียร์ ใส่ในกะทะทองเหลือง ตั้งไฟแล้วเอายาที่ตำอย่างละ ๑ ถ้วยน้ำชาใส่ลงเคี่ยวให้น้ำหมดเหลือแต่น้ำมัน จึงเอายาที่ตำเป็นผงใส่ลงไป ยกขึ้นไว้ทา

ยามหากำลังราชสีห์ใหญ่

ฝางเสน สักขี ดอกอำฝอย แฝกหอม เอาสิ่งละ ๔ บาท สารส้ม ๖ สลึง เลือดแรด น้ำประสารทอง แก่นขี้เหล็กเลือด ลูกกระวาน ดีปลี รากชะพลู หญ้ายางไฟ กัญชา ชะเอมเทศ สิ่งละ ๑ บาท ครั่งดอกจันทน์ โกฏพุงปลา โกฏก้านพร้าว โกฏเชียง โกฏสอ โกฏเขมาเทียนทั้ง ๕ สิ่งละ กานพลู ลูกจันทน์ เมล็ดพันธุ์ผักกาด สิ่งละ ๒ สลึงขิงสด ๒ บาท ตำเป็นผง (หญิงอยู่ไฟไม่ได้ละลายน้ำสุรา น้ำมะตูม น้ำรากละหุ่งแดง เป็นบิดน้ำไพร น้ำกะทือ น้ำขมิ้นชัน มีครรภ์ให้ท้องขึ้น

ปวดท้อง น้ำเทียนดำ น้ำขิง น้ำกะทือ น้ำไพร น้ำมะพร้าวอ่อน น้ำดอกมะลิสด แทรกพิมเสน ถ้าถ่ายในไฟลูกสมอต้มเป็นกระสาย ถ้านอนไม่หลับ น้ำกัญชา ถ้ากินประท้องน้ำผึ้ง ถ้าพิษโลหิตทำให้กลุ้ม น้ำดอกไม้สดแทรกพิมเสนหญ้าฝรั่น

ยาต้มแก้เหน็บชา

ข่า ๒๐ บาท ข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๒๐ บาท เถาวัลย์เปรียง ขี้เหล็กทั้งห้าสิ่งละ ใบมะกา ดีเกลือสิ่งละ ๒๐ บาท ต้มกินเช้าเย็นครบ ๗ วัน เติมเถาสะคร้าน ๕ บาท

ยาต้มแก้ไข้

ผักราชพฤกษ์ ๗ ผัก ใบสันพร้าหอม คนทา รากขิงขี้ เท้ายายม่อม รากมะเดื่อชุมพร รากหญ้านาง ใบพิมเสน สิ่งละ ๒ บาท สมอพิเภก ๗ เม็ด สมอไทย ๒๗ เม็ด ใบมะกา ๓ บาท สมอเทศ ๕ ผล มะขามป้อม ๒๕ ผล จันทน์แดง ๑ บาท จันทน์ขาว ๑ บาท บรเพ็ด ๗ องคุลี

ยาธาตุ

ข่า ไพร ขมิ้นอ้อย สมอไทย สิ่งละ ๕ บาท ใบมะกา ๑๐ บาท ต้มกินเช้าเย็น

ยาพอกแก้ตะมอย

หมากขี้ไก่ ๑ ใบ กานพลู ๑ หยิบมือ พลูป้ายปูน ๓ ใบ หัวบอน ๑ องคุลี ตำพอก

ยาหัวดาวหัวเดือน

ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อย ใบเถาวัลย์ปูน ตำพอก

ยาพอกฝีหนม

ใบภู่ระหง ตำพอก ๑ ครั้ง เอาแบ้งข้าวหมาก ๑ ลูก พอกให้เต็มฐาน

ยาแก้รากเลือด

รากหญ้าคา ๑ กำมือ กลั้นใจหยิบเกลือ ๓ หยิบ คั้นเอาน้ำกิน

ยาพอกแก้ลมดูดกลางใจตีน

กุ่มน้ำ กุ่มบก ว่านน้ำ การะบูน ผักเสี้ยนผี สิ่งละ ๑ กำมือ พริกไทย ๙ เม็ด ตำพอกกลางใจตีน

ยาแก้ไส้เลื่อน

เปลือกส้มโอ ดอกจอก ต้มแล้วรม

ยาแก้ฝีสบาย

เอาใบฮ้วยเซี่ยวแชเช้า ต้มรับประทานแล้วเอา ใบนี่โฮ้ว (ไทยเรียกต้นหมากน้ำค้าง) ตำพอก

ยาลม

แก้จุกเสียด ปวดท้อง ท้องขึ้น แก้ลมจุกหน้าอก แก้ลมขึ้นเบื้องบน ถ้าจะกินให้ชูกำลังกินกับนมวัวสด กินแก้ลม น้ำกระสาย น้ำอ้อยแดงเอามาหีบ เอาน้ำมาต้มให้เดือดนาน ๆ สักหน่อย มาคลุกยากิน แก้ลมหลายประการ ท่านให้เอา มะตูมอ่อน ว่านน้ำ ใบโคนดินสอ ใบสะเดา บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย เอาสิ่งละ ๒ บาท พริกไทย ๓ บาท

ยารมมือด่างเท้าด่าง

เอาไม้ประดู่ หัวกะโหลก ๑ หัว เผาไฟรม ขุดหลุมลึกศอกหนึ่ง เผาไม้ประดู่หัวหมาเอาควันรม เมื่อจะรมนั้นให้ทาน้ำมันยางเสียก่อนมือหรือตีน

ยาแก้มะเร็งดอกบุก

มะเร็งที่มันจะเป็นนั้น ขึ้นหัวบานคล้ายคุทธะราด บางทีขึ้นที่เหงือก บางทีขึ้นริมฝีปาก หรือแห่งใด ๆ ก็ดี ถ้าจะแก้ ท่านให้เอาไม้สักเผาไฟให้ไหม้โชน เอามาบดให้ละเอียด เอาน้ำข้าวที่เช็ดมาละลายกับยาแทรกพิมเสน

น้ำมันใส่แผล

เป็นยากัดพ่ำและเรียกเนื้อ ใส่ผีดาษ พุพอง รำมะตุ ก็ได้ เอามะพร้าวขูดเข้า ๑ ลูก ใบมะลิสด ใบสะเดาสด ดินหัวปลวก ๓ ก้อนเล็ก ๆ ขมิ้นอ้อย มะพร้าวที่ขูดแล้วเอามาตากให้หมาด ๆ แล้วประสมกันเข้าบิดเอาแต่น้ำไม่ให้ใส่น้ำบิดแห้ง ๆ

ยาแก้ผีในท้อง

เกลือ ข่า ใบมะกา ฝาง รั้นทม เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง

ยาศิริลมแก้ธาตุทั้ง ๕

ท่านให้เอา โกฏสอ โกฏจุฬาลำภา ลูกจัน เทียนทั้ง ๕ ดอกจันจันแดง กานพลู สีเสียดทั้ง ๒ ลูกเบญยะกานี สมอทั้ง ๒ ลูกมะตูมอ่อนลูกมะขามป้อม พริกไทย ขิง ดีปลี ลูกผักชี ลูกมะแว้งทั้ง ๒ ราก

ไคร่เครือ ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน ผักเบี้ยแดง ตะค้าน ว่านน้ำ พรมมิ เจตตะพังคี ลูกพิลังกาสา ครั่ง ดอกบุญนาก ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค อังกาบเท่ายาทั้งหลาย กระสายน้ำผึ้ง น้ำตาล น้ำมะนาว คุลีกานด้วยกัน ละลายกินแก้จุกอก แก้ลม แก้ลาก แก้สอึก แก้ริดสีดวงพรวก ท้องเดิน แก้ขัดฤดู แก้หอบ แก้ผอมเหลือง จะต้มหรือตำผงก็ได้ ถ้าท้องไม่หยุด ให้ต้มกิน

ยาชื่อแก้อะติสาร (แก้บิด)

เอากะเทาะมะขาม ลูกกะบูนเอาเม็ดใน ลูกยาง เปลือกทับทิม เปลือกลูกแมงคุด สีเสียดทั้ง ๒ ดอกบุนนาก ดอกพิกุล ดอกสาระพี ขมิ้นชัน เอาเสมอภาค ขี้ยาฝิ่น ๑ เฟื้อง เอาละลายน้ำพรมเมื่อจะบดยา น้ำกระสาย ขมิ้นชันสด หรือแห้งก็ได้ ฝนใส่ให้มาก ๆ จึงดี

ยาตาเมือง

การะบูน ๒ สลึง ยาดำ ลูกเหลว เทียนทั้ง ๕ โกฏทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ เลือดแรต เอาสิ่งละ ๑ บาท มะหาหิง ๓ บาท เอาสุรา พรมบด แก้ไอ แก้ผีในท้อง ผีเม็ดเล็ก กินกับสุราหรือน้ำร้อน

ยาสว่างอารมณ์

อบเชย ชะเอม ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู ดีปลี ลิ้นทะเล เทียนทั้ง ๕ การะบูน กัญชา ว่านกลีบแรต ว่านร่อนทอง จันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา เกษรบุนนาก ดอกมะลิ ดอกพิกุน เอาสิ่งละ ๑ สลึง เมื่อจะบดเอาฝิ่น ๑ สลึง แช่น้ำเป็นกระสาย บดเป็นแท่งไว้ แก้เด็ก เชื่อมซึม ระหายน้ำ ตกมูก ตกเลือด ลงแดง แก้ทราง ตัวร้อน สลบ ให้ละลายน้ำร้อน

ยาดองน้ำขาว

แก้ริดสีดวงลำไส้แลปากเปื่อย แก้ริดสีดวงลำคอให้เหม็นคาว ให้เอากระชาย การะบูน กานพลู แห้วหมู สิ่งละ ๔ บาท ยาสี่สิ่งนี้ตำพอช้ำ ห่อผ้าขาวบาง ต้มน้ำร้อนไว้ให้เย็นแล้วเทใส่พอท่วมยา

ยาบาดทะยัก

ว่านน้ำ กัญชา เอาสิ่งละ ๒ สลึง โกฏสอ ๓ สลึง โกฏหัวบัว โกฏพุงปลา ขิง เอาสิ่งละ ๑ บาท เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตั๊กกระ-แตน เอาสิ่งละ ๖ สลึง เทียนดำ ๒ บาท หัสคูณ สลึงเฟื้อง ดีปลี ๕ สลึง พริกไทยเท่ายาทั้งหลายต้มกิน เอาใบกระทุง หมาบ้า พอกปากแผล

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

แก้ริดสีดวงจมูก ริดสีดวงงอก ขึ้นในลำคอก็ดี ท่านให้เอา ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ สิ่งละ ๕ ตำลึง กำมะถันคะเณ เอาหนึ่งก้อนให้สมกับยาทั้งนี้

ยาแก้ลม ๗ จำพวก

เอามะกรูดมาตัดหัวเอาเนื้อออก เกลือยัดใส่ให้เต็ม ๑ ลูก กระ-เทียม ๑ ลูก ไพลตำใส่ ๑ ลูก พริกไทย ๑ ลูก การะบูน ๑ ลูก ดีปลี ๑ ลูก เจตมูลเพลิง ๑ ลูก รวมเป็น ๗ ลูก เอาใส่กะทะนึ่งเสียก่อนแล้วมาตำให้ละเอียด กินเท่าเม็ดพุทรา เช้าเย็น

ยาต้มแปรไข้

เอาคนทา หญ้านาง ท้าวยายม่อม ชุมเลียงไทย เปลือกมะเดื่อ ขิงขี้ หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบมะกา ลูกสมอไทย บรเพ็ด ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค

ยาเบ็ญจธาตุ

เอาสะค้าน ช้าพลู เจตมูลเพลิง ขิง พริกไทย ดีปลี บรเพ็ด ข่า ตะไคร้ ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเครือ แห้วหมู เอาเสมอภาค ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำขิง น้ำข่า น้ำกระเทียม น้ำไพล แก้ธาตุทั้งสี่ แก้ลม แก้โลหิต แก้เส้น จำเริญอาหารดีแล

ยาสมุทจร

เอาขิง พริก ดีปลี พักแพงแดง ผลช้าพลู ผลพิลังกาสา เทียนดี เทียนขาว มะหาหิง เกลือเทศ เอาเสมอภาคบดละลายน้ำร้อนหรือน้ำผึ้ง ลมเป็นก้อนในท้องกินหายแล

ยาพรหมภักตร์

ผลจันทน์ ดอกจันทน์ สิ่งละ ๑ ส่วน การะบูน มะหาหิง ยาดำ สิ่งละ ๔ ส่วน ยางสลัดใด ๑๒ ส่วน ทำเป็นผงเอาเปลือกมะรุมเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้เท่าเม็ดพริกไทย กิน ๑ เม็ดลงหนึ่งครั้ง ถ้าจะให้ลงมากครั้งก็กินมากเม็ดตามแต่ธาตุหนักเบา แก้กระสาย ๖ จำพวก แก้ท้องรุ้งพุงมาร ริดสีดวงมองคร่อ แก้โลหิตสตรี ฤดูแห้งผอมเหลือง

บริโภคอาหารมักค้างอยู่ในทรวงอก แก้ลมแก้หอบ รุเสมหะให้ตกทวารหนักแล รุลมทั้งปวงอันมีพิษ

ยาสูบแก้เสียงแหบ

เสียงเจรจากระส่าว ๆ ดังเป็ดดังแตร เสียงไม่ออกเลยก็ดี ให้ทำยานี้สุมใบด้อนกลอง ไพลสด เทียนดำ รากเจตตะมูลเพลิง เทียนขาว พรรณผักกาด เปลือกต้นสลอด (ที่กินลง) บดด้วยน้ำมะนาว สูบ ๓ วัน หายแล

ยาฝนแสนห่าสิงคาพิจร

แก้สันนิบาต ๗ จำพวก เป็นเพื่อเสมหะโลหิต และเพื่อกินของคาว เพื่อทำการหนักชื่อสิงคาพิจร คือน้ำมูกตก เบื้องบนอากาศธาตุให้ไอเสียงแหบ ให้หอบ ให้สอึก ท่านให้เอาเม็ดพรรณผักกาด ผลผักชี ขิงฝอย ข่า กระทือ ตำผงบดกิน

ยาแก้บวม

เอามะหาหิง ผลจันทน์เทศ ดอกจันทน์ น้ำประสารทอง ผลสมอเทศ ยาดำ เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง เกลือสินเธาว์ ๑ สลึง กานพลู เท่ายาทั้งหลาย ผลสลอด เมื่อบดเอาอ้อยแดงต้มเดือด ๓ พลุ่ง เป็นกระสายบดปั้นเท่าเม็ดนุ่น ธาตุเบากิน ๑ เฟื้อง ธาตุหนักกิน ๑ สลึง แก้โรคทั้งหลาย ริดสีดวง ผอมเหลือง แก้บวม แก้ท้องรุ้งพุงมาร รุผีในท้อง คุดทะราด ผีดาษ และเสพมาตุคาม ลึงฟกบวม กินหายแล

ยามาลาสันนิบาต

ผลจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ลำพัน การะบูน ขิงแห้ง ผลสมอ น้ำประสานทอง เถาหญ้านาง ดอกกระดังงา โกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ เอาเสมอภาค ดีปลี เท่ายาทั้งหลาย บดละลายน้ำร้อนแทรกขิง กินแก้ลมจุกคอ แก้แน่นหน้าอก แก้จุกเสียด แก้สอึก

ยาดาวดึงษาหศวิเวก

แก้บวม ริดสีดวงเลือดและลม โกฏกัดตรา โกฏหัวบัว โกฏเขม่า โกฏพุงปลา โกฏสอ เทียนดำ เทียนตาตักแตน เทียนขาว เทียนเยาวภาณี เทียนสัตบุศย์ ผลสมอไทย เอาสิ่งละ ๑ บาท ผลจันดอกจัน กระวาน กานพลู สิ่งละ ๑ สลึง เจตตะมูลเพลิง ๕ บาท จิงจ้อเหลี่ยม ๖ บาท พริกไทย ๔ บาท ดีปลี ๔ บาท ขิง สหัสคุณเทศ รากตองแตก ว่านน้ำ มะหาหิง สิ่งละ ๑ บาท การะบูน ๓ บาท ตำเป็นผงใส่กะทะ คั่วให้เหลืองเอาน้ำมะพร้าวพรมคั่ว ละลายน้ำผึ้งแก้ลมทั้งปวง แก้บวมน้ำร้อน แก้ลมในเนื้อ ชื่อลมกัศวาด ลม ๓๒ จำพวก ลมเถา อมคาล ลมทั้งหลายหายสิ้นแล

น้ำหญ้าไทร น้ำเถาวัลย์เปรียง น้ำลูกบวบขม เอาสิ่งละ ๑ ทะ-นาน เถาเปลือกสำโรง เปลือกหอยขม เปลือกหอยแครง หอยจุ๊บแจง ลูกมะกล่ำขาว ลูกมะกล่ำดำ รากตองแตก หางไหลแดง ลูกจิงจ้อน้อย เปลาน้อย แก่นแสมทะเล ดินประสิวขาว รากไครเครือ ยาง

สลัดได ยางมะตูม เอาสิ่งละ ๒ สลึง ยาดำ ๖ สลึง สิริยาทั้งนี้กวนเข้าด้วยกันน้ำผึ้งแต่พอปั้นได้ ถ้าธาตุเบากินหนัก ๑ ไพ ถ้าธาตุหนักกิน ๒ ไพ จนเสลดออก แล้วหยุดยานี้เสีย ๑๐ วัน จึงกินอีกครั้ง ๑ แล้วกินยาเดิมต่อไป

ยาเบ็ญจขันธ์

ท่านให้เอา เบ็ญจมูลเหล็ก ๑ เบ็ญจเทียน ๑ เบ็ญจโกฎ ๑ เบ็ญจสมอ ๑ เบ็ญจเกลือ ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กินผายลมทั้งปวงอันบังเกิดในเส้นในเอ็นหายแล

ยากล่อมอารมณ์

แก้ลมปัจฉิมที่สุด ลมตรีโทษหทัยวาตมา บังเกิดดุจหม้อข้าวเดือดชื่อว่าลมทักขินคุณ ท่านให้เอาผลกัญชาเทศ ถ้ามิได้ผลเอาใบก็ได้ กฤษณา กะลำภัก ขอนดอก ชลูด อบเชย ชะเอมทั้ง ๒ ดอกส้ม ๘ ประการ ดอกขิง ดอกข่า ดอกขมิ้น ดอกกระทือ ดอกไพล เทียนทั้ง ๕ โกฎสอ ดอกพิกุน ดอกบุนนาก ดอกสาระภี ผลผักชีทั้ง ๒ มะหาหิง ใบกระท่อม กระเทียม เอาสิ่งละ ๒ สลึง ดอกมะลิ ๒ ตำลึง จันทั้ง ๒ สิ่งละ ๒ สลึง พิมเสน ๕ สลึง กานพลู ครึ่งยาทั้งหลาย การะบูนเท่ายาทั้งหลายนอกจากกานพลู น้ำผึ้งเป็นกระสายบั้นเท่าผลหวายยักน้ำกระสายใช้ตามโรค

ยาแก้ลมขึ้น

แก้ลมขึ้นแต่แม่เท้า ให้ปวดศีรษะ เมื่อยต้นคอเป็นต้น ท่านให้เอา กุ่ม ข่า ไพล หัวหอม ดินประสิวขาว บดพอกแม่เท้า

ยาแก้ลมอุทธังคมาวาต

เป็นลมจับหัวใจ ให้ชักมือกำ เท้ากำ ลิ้นกระด้าง คางแข็ง ตีขึ้นปะทะอกหายใจสะอึกสะอื้น เป็นประหนึ่งจะสิ้นชีวี ท่านให้ทำยานี้ เอามะหาหิง ยาดำ รงทอง หัวอุตพิษ บุก กลอย กระดาดทั้ง ๒ สนเทศ สักขี เปล้าทั้ง ๒ รากชะพลู กันชา ผลสมอไทย สมอพิเภก สะค้าน ดีปลี ผลจันทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ว่านนางคำ ใบโคนคินสอ ใบเนียงพร้าหอม ใบสวาด เทียนดำ เทียนขาว โกฐเชียง อบเชย พริกไทย ผลมะตูมอ่อน แก่นแสมทั้ง ๒ เอาเสมอภาคตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง

ยาแก้สลบแก้ชัก

เอาเชือกเถามวกทั้ง ๒ รากพั่กข้าว จันทร์ทั้ง ๒ รากครอบจักรวาล ผลจันทร์ ดอกจันทร์ กะลำภัก ชะเอมเทศ ชลูด ขอนดอก กฤษณา สรรพเกษร สรรพโกฐ สรรพเทียน เปราะหอม เอาเสมอภาค ใบกระวานเท่ายาทั้งหลาย บดทำแท่งปั้นเท่าผลมะแว้ง กินครั้งละ ๕ เม็ด แก้ลมสันนิบาต และลมทั้งปวง

ยาแกงเบี้นยารุ

ท่านให้เอาเปลือกทองใบบนทั้ง ๒ เปลือกมะรุม ใบสวาด ลูกคัดเค้า เอาสิ่งละ ๗ เอาปลาร้าปลาสร้อย ๗ ตัว ปลาดุกย่าง ๑ ตัว ใบสลอดอ่อน (ที่กินลง) ๗ ใบ หั่นเบี้นผักใส่ลงทำเบี้นแกงยาเถิด ลงคนเสลดเขียวเหลืองออกมาหายแล

ยาริดสีดวงพลวก

ท่านให้เอา ดีปลี ผลจันทร์ พริกไทย เทียนดำ เทียนขาว สมุลแว้ง เอาเสมอภาคตำผงละลายน้ำผึ้ง

ยาแก้ท้องมาร ๕ จำพวก

เอาน้ำประสารทองสตุ รากตองแตกฝานแต่บาง ๆ ขั้วด้วยสุราให้แห้ง ๓ หน ผลจนทร์ ดอกจันทร์ กระวาน กานพลู ดีปลี เอาสิ่งละ ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๒ สลึง มะหาหิง ๔ บาท ยาดำ ๑ บาท ตำผงละลายน้ำผึ้งกินเช้าเย็น แก้ท้องมารแลมารหลุนหายแล

ยาแก้หืด

แก้หืด ๔ บี่ก็ดี ไอ ๕ บี่ก็ดี เอายาสูบที่ดีขยำน้ำปูนใสให้กินแต่ถ้วยจิบหนึ่งแล้วจึงดองยา เอารากสลอด (กินลง) แก่นแสมทะเล รากผักคราด รากผักเสี้ยนผี ขอบชนางทั้ง ๒ รากเจตตะมูลเพลิง เอาเสมอภาค ดองสุรา ฝั่งข้าวเปลือกไว้สามจึงกิน

ยาสุมจมูก

ยาสุมจมูกริดสีดวง เอาเปลือกตาเสือ รากค้อนกลอง ใบสลอด ดินประสิวขาว ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากันบดสุม ๆ ให้ได้ ๗ วัน

ยาริดสีดวงทวาร

กำมะถันเหลือง ๘ บาท ข้าวเย็นเหนือและใต้สิ่งละ ๑๖ บาท

ยาแก้โลหิตตีขึ้น

เอา ลำพัน กระเทียม มะหาหิง ตะไคร้หอม เอาเสมอภาคบด ด้วยน้ำมะนาวให้กิน แก้ลิ้นหด แลคางแข็ง แก้โลหิตให้กระจาย ทำคางแข็งให้อ่อนอ้าปากออกได้แล

ยาผายโลหิต

เอารากขี้กาแดง ขี้เหล็กทั้ง ๕ ใบมะกา ใบมะขาม ใบส้มป่อย หญ้าไทร ผลคัดเค้า ต้มให้งวดแล้วกรองเอาน้ำขยำใส่ลงอีก เคี่ยวให้ข้น ปรุงยาดำสลึงเฟื้อง ดีเกลือ ๑ บาท กินประจุโลหิตร้ายทั้งปวง แก้ไข้สันนิบาต แก้ไขผีดาษ

ยาผายโลหิต

ยาผายโลหิตเน่าทั้งปวง เอาใบมะขาม ใบส้มป่อย โขลกเอาน้ำสิ่งละทนาน เกลือ ๑ บาทเคี่ยวให้ข้น เมื่อกินเอามะขามเปียกละลายลง

จึงปรุงยาดำ ๑ สลึง ดีปลี ๑ บาท กินประจุโลหิตเน่าโลหิตร้ายตกสิ้น ดีนักแล

ยาหงษ์ทอง

สังข์ ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ กฤษณา ๑ กะลำภัก ๑ ขอนดอก ๑ ผิวมะกรูด ๑ ส้มกุ้ง ๑ กระเทียม ๑ ไพล ๑ เทียนทั้ง ๕ เกสรสารพีพิกุน บุนนาก บัวหลวง จันทร์ทั้ง ๒ กานพลู หัวหอม อบเชยเทศ โกฏพุงปลา โกฏก้านพร้าว เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง โกฏบัว ๒ สลึง โกฏกระดูก สลึงเฟื้อง โกฏน้ำเต้า ๓ สลึง โกฏเชียง ๒ สลึงเฟื้อง โกฏกัตรา ๓ สลึง โกฏจุลาลำภาสลึงเฟื้อง โกศสอ ๗ สลึง ชะเอมเทศ ๕ บาทสลึงเฟื้อง ทองคำเปลว ๕ แผ่นตำผงนัดถุแกล้ม ๑๐๐ จำพวก

ยาเผาพยาธิใหญ่

รากเจตตะมูลเพลิงแดง ผลสลอด ปูนขาว ดินประสิวขาว เมล็ดมะนาว หัวดองดึง จุณสี สารปากนก เอาเสมอภาค บดด้วยน้ำมะนาวทาเผาพยาธิ์ใหญ่

ยาแก้ลมปะกัง

พริกไทย ๒ สลึง ขิงสด ๑ บาท ผิวมะกรูดสด ๖ สลึง หญ้าแพรก ๓ บาท สารส้ม ๘ บาท ตำบอกแก้ลมปะกังและเข้าข้อ

ยาแก้ลมปะกัง

ยอดมะกรูด มะนาว ขิง พริกไทย หญ้าแพรก ตำเป็นยานัตถุ์

ยาสุม

ยาสุมแก้ปวดศีรษะ เป็นยาตำราหลวง ขิงสด พลูแก่ ผักเสี้ยนผี กำยาน อบเชย เอามาสุม

น้ำมันใส่พยาธิ์

เอาเปลือกพิกุล เปลือกสมี เปลือกโพกพาย ผักบุ้งขัน หัวบุก หัวกลอย หัวกระดาดแดง หัวกระดาดขาว หัวอุตพิต เปลือกสะเดา เปลือกหว้า เปลือกเลี่ยน เปลือกกลอย เอาเสมอภาคตำบิดเอาน้ำมา เอาน้ำมันดินเท่ากับน้ำยาหุง ให้เหลือแต่น้ำมันแล้วเอายางตะเคียน ยาดำ สีเสียดไทย สีเสียดเทศ ใส่ลงใช้ใส่แผล

ยาเขียวประทานพิษ

ท่านให้เอา พริกไทย ใบสค้าน ใบดีปลี ใบมะตูม ใบสมี ใบลำพัน ใบสหัสคุณ ใบกระวาน ใบมะระ ใบผักเสี้ยนทั้ง ๒ ใบเถาวัลย์เปรียง ใบโหระพา ใบแมงลัก ใบกะเพาะ ใบผักกะโฉม ใบผักกาด ใบขี้เหล็ก ใบโคนดินสอ ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบมะคำไก่ ใบมะผู ใบมะเมีย ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบสลอด เอาสิ่งละ ๒ สลึง กระทือ ไพล พริกไทย ขิงหอม กระเทียม ไคร้หอม เปลือกกุ่ม เปลือกมะรุม เปลือกทองหลาง กระดอม เจตตะมูลเพลิง ผักแพวแดง หัวแห้วหมู ผักชีล้อม ผลพังลังกาสา ผักชีล้อม

ผักชีลา เทียนทั้ง ๕ มะแว้งทั้ง ๒ สมุลแว้งทั้ง ๒ มะเขือขื่น สิ่งละ ๗ สลึง เปราะหอม ๕ สลึง ใบสะเดากึ่งยา ใบพิมเสนเท่ายา เมื่อบดเอาแก่นสน กฤษณา แก่นปรูขู่ สักขี กะลำภัก ขอนดอก ชลูด โกฏทั้ง ๕ เกษรบัวน้ำทั้ง ๕ เกษรดอกไม้สดทั้ง ๕ ดอก มะลิสด เท่ายาตัม ๓ เอา ๑ เอาน้ำบดยานั้นปั้นเท่าเม็ดพุทรักษา กิน ๕ เม็ด ถึง ๗ เม็ด แก้ลมกาพสิงคลี น้ำสุรา ลมชิวหาระดม-มหาสดม น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะงั้ว ลมทักขิณโรธ น้ำผึ้ง น้ำข่า ลมตติยาโรธ น้ำขิง น้ำผึ้ง ลมอังุมอีแอ่น น้ำเกลือ น้ำส้มสายชู น้ำมะขามเปียก ลมอินทธนู น้ำเบญจกูลต้ม ลม กุมภัณฑยักษ์ น้ำร้อน น้ำขิง น้ำข่า ลมอัศมุขี น้ำไพล ลมราทธยักษ์ น้ำร้อน น้ำผึ้ง ลมบาทจิตร์ น้ำจันทร์หอม น้ำหญ้า น้ำแห้วหมู ลมพุทธยักษ์ น้ำผึ้ง น้ำขิง น้ำไพล ลมนอกกว่านี้ ก็แก้ได้ทั้งกินทั้งทา แก้สรรพลมทั้งหลาย ลมกระสาย ลมริดสีดวง ลมกาพวิงเวียน ลมโคกเหียน แลลมต่าง ๆ

ยาฤทธาจร

มะหาหิ่ง ขิงแห้ง รากเจตตะมูลเพลิง สะค้าน ดอกช้าพลู หัวแห้วหมู ผลพิลังกาสา เทียนดำ เทียนขาว เกลือเทศ เอาเสมอภาคทำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน แก้ลมขึ้นทั้งตัว ลมเป็นก้อน และโลหิตเป็นก้อนในท้อง ให้ปวดขัดเจ็บไปทุกเมื่อ

ยาเทพจิตรารมย์

ท่านให้เอา ตรีพลาสิ่งละสลึง เปลือกผลส้ม ๘ อย่างสิ่งละ ๑ สลึง ขอนดอก ๑ บาท กฤษณา ๑ บาท กะลำพัก ๑ ชลูด ๑ บาท อบเชย ๑ บาท ชะเอมทั้งสองสิ่งละ ๖ สลึง ดอกพิกุล ๓ สลึง ดอกบุนนาค ๒ สลึง ดอกสาระภี ๑ บาท ผลจันทร์ ๑ เฟื้อง ดอกจันทร์ ๑ เฟื้อง เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ เฟื้อง โกฏสอ ๑ บาท โกฏพุงปลา ๒ สลึง เปราะหอม ๖ สลึง พริกไทยล่อน ๑ บาท จันทร์ทั้งสอง สิ่งละ ๓ สลึงเฟื้อง ชะมดเชียง ๑ บาท การะบูน ๑ บาท พิมเสน ๗ สลึง ผลสะเดาอ่อน ๑ ตำลึง กระแจะตะนาว ๑ บาท ระย่อม ๒ สลึง ไคลเครือ ๒ สลึง ดอกมะลิเท่ายาทั้งหลาย น้ำดอกไม้เป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำดอกไม้เทศก็ได้ กินแก้ลมสวิงสวาย วิงเวียน แก้ลมจับหัวใจ และลมในกองหัตทัยวาศ และร้อนในอกในท้องในสันหลัง กินหายแล ฯ

ยาวาตาพินาศ

แก้ลมร้าย เอาเบญกูลสิ่งละ ๒ สลึง ผลคนทีสอ ๑ ตรีผลา ๑ ลำพัน ๑ เทียนทั้ง ๙ มหาหิงค์ ๑ ยาดำ ๑ ใบมะตูม ๑ ใบสหัสคุณ ๑ ใบกะวาน ๑ ใบสลอด ๑ ผักชีล้อม ๑ ผักชีลา ๑ ผลโหระพาเทศ ๑ กระเทียม ๑ เอาสิ่งละ ๓ สลึงเฟื้อง ผิวมะกรูด ๗ ผล ดีเกลือ ๑ สลึง สมอไทย ๒ ตำลึง ผลสลอด ๓ เม็ด บด

ด้วยน้ำส้ม ๘ อย่าง จำเพาะไว้หมักไว้สด ๆ กินประจุลมร้ายทั้งปวง แก้ลมทั้งหลายดังกล่าวมานั้นแล ฯ.

ยาเขียวประทานพิศ

เอาใบสะค้าน ๑ พริกไทย ๑ ใบดีปลี ๑ ใบมะตูม ๑ ใบสมี ๑ ใบลำพัน ๑ ใบกระวาน ๑ ใบหัสคุณ ๑ ใบเถาวัลย์เปรียง ๑ ใบผักเสี้ยนทั้ง ๒ ใบแมงลัก ๑ ใบโหระพา ๑ ใบมะระ ๑ ใบกะเพรา ๑ ใบหรมมิ ๑ ใบผักกะโฉม ๑ ใบมูลเหล็ก ๑ ใบผักกาด ๑ ใบมะกรูด ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบมะนาว ๑ ใบมะคำไก่ ๑ ใบมะผู้ ๑ ใบมะเมีย ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบมะยม ๑ ใบสลอด ๑ เอาสิ่งละ ๒ สลึง กะทือ ๑ ไพล ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ หัวหอม ๑ ไคร้หอม ๑ เปลือกมะรุม ๑ เปลือกกุ่ม ๑ เปลือกทองหลาง ๑ เจตตะมูลเพลิง ๑ ผักแผ้วแดง ๑ กะดอม ๑ หัวแห้วหมู ๑ ผลพิลังกาสา ๑ ผักชีล้อม ๑ ผักชีลา ๑ เทียนทั้ง ๙ มะแว้งทั้ง ๒ มะเขือขื่น ๑ สมุลแว้งทั้ง ๒ เอาสิ่งละ ๗ สลึง เปราะหอม ๕ สลึง ใบสะเดากึ่งยา ใบพิมเสนเท่ายา เมื่อบดเอาแก่นสน ๑ กฤษณา ๑ แก่นปรูด สักขี ๑ กะลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ฉะลูก ๑ โกฏทั้ง ๕ เกษรบัวน้ำทั้ง ๕ เกษรดอกไม้สุกทั้ง ๕ ดอกมะลิสดเท่ายาต้ม ๓ เอา ๑ เอาน้ำมาบดยานั้นปั้นเท่าเม็ดพุทธรักษา กิน ๕ เม็ด ๗ เม็ด แก้ลมกาฬสิงคลีลาลายน้ำสุรา ถ้าลมชิวหาสดม มหาสดม ละลายน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะงั่ว ถ้าลมทักขิณโรธละลายน้ำผึ้ง ถ้าลมดิยาวิโรธ ละลายน้ำขิง ถ้า

ลมอีงุ้มยีแอ่นละลายน้ำเกลือน้ำส้ม น้ำมะขามเปียก ถ้าลมอินทรธนู น้ำเบญจกูลต้ม ถ้าลมกุมภัณฑ์ยักษ์ละลายน้ำข่า ถ้าลมอัคหมูผี ละลาย น้ำไพล ถ้าลมราชยักษ์ละลายน้ำร้อน ถ้าลมบาทจินต์ละลายน้ำจันหอม น้ำแห้วหมู ถ้าลมพุทธยักษ์ ละลายน้ำขิง น้ำไพล ถ้าลมนอกกว่านี้ก็ได้ ใช้ทั้งกินทั้งทาแก้สรรพโรคทั้งหลายแล ฯ

ยาอัศฎาธิวัค

ท่านให้เอาดอกบุนนาค ๑ เกษรบัวหลวง ๑ เทียนดำ ๑ สิ่งละ ๒ ส่วน เบญจกูล ข่า กะชาย กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม ลูกมะตูมอ่อน สิ่งละ ๔ ส่วน ยาดำ ๕ ส่วน สมอเทศ สมอพิเภก สิ่งละ ๘ ส่วน สมอไทย ๒๔ ส่วน เปลือกไข่เน่า รากเล็บมือนาง ราก-อ้ายเหนียว กะพังโหม สิ่งละกำมือ ชุมเห็ดไทยทั้ง ๕ กระเพราทั้ง ๕ สิ่งละ ๒๖ ส่วน ฝักราชพฤกษ์ ๑๑ ฝัก ขยำเอาแต่น้ำกระสายต้มตามวิธี ให้กินแก้อุจจาระ ธาตุอุลามก อติสารวัค แก้โรคผูกพรรดึกมิให้เดิน แก้จุกเสียดและอาเจียนบริโภคอาหารมิได้ แก้ปวดท้องให้ไปอุจจาระหยด ย้อยเหม็นเน่าไปวันละ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ครั้ง และแก้ริดสีดวงทั้งปวงหาย และวิเศษนักแล ฯ

ยาอินทรีย์ธาตุเตโช

ท่านให้เอาโกฎทั้ง ๕ เปราะหอม ลูกเอ็น ลูกผักชีทั้ง ๒ ลูกชะพู หญ้าตีนนก กกรังกา น้ำเต้า กรวด สิ่งละส่วนหนึ่ง สะค้าน ดีปลี

ราชพฤกษ์ ขิงแห้ง สิ่งละ ๒ ส่วน เจตมูลเพลิง ๕ ส่วน ทำเป็นจุลน้ำ– ดอกไม้เป็นกะสาย บดปั้นเป็นเม็ดไว้ละลายน้ำดอกมะลิสด แทรกพิมเสน แก้อินทรีย์ธาตุการเตโชในอสุรินทัญญาณธาตุ

ยาอินทรีย์ธาตุวาโย

ท่านให้เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สิ่งละ ๑ ส่วน ตรีกะฏุก ชะพลู เจตมูลเพลิง สิ่งละ ๔ ส่วน สะค้าน ๗ ส่วน ตำเป็นผงไว้ละลายน้ำผึ้ง ต้ำขิงก็ได้ แก้อินทรีย์ธาตุวาโย ซึ่งเป็นวิสมคินี ติกขาคินี และแก้ลม ทั้งปวงหายวิเศษนักแล ฯ

ยาอินทรีย์ธาตุอาโป

ท่านให้เอารากพุดซ้อน รากคัดเค้า รากประคำดีควาย รากส้มกุ้ง รากส้มป่อย รากชุมเห็ดทั้ง ๒ แก่นแสมทั้ง ๒ ชะเอมไทย ลูกมะเกลือ กระเพรา บรเพ็ด เทียนดำ สิ่งละ ๑ ส่วน ดีปลี สะค้าน เจตมูลเพลิง ขิงแห้ง สิ่งละ ๒ ส่วน รากชะพลู ๑๔ ส่วน ๑๒–๑๙ ส่วน ต้มตามวิธี แก้อินทรีย์ธาตุอาโป อันบังเกิดในอสุริทัญญาณธาตุให้เจริญอาหาร ดีนักแล ฯ

ยาพรหมภักตร์

เอาโกฏทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ สลึง ผลสมอไทย ๑ ผล– สมอพิเภก ๑ มะขามป้อม ๑ ขิงแห้ง ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ เปราะ หอม ๑ ผลเอ็น ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ผลจันทน์ การะบูน ๑ กานพลู ๑

ยาดำ ๑ เอาสิ่งละ ๒ บาท ยางสลัดไดประสะแล้ว ๑๐ บาท ทำเป็นผง บดด้วยน้ำเปลือกมะลุม ทำแท่งไว้ละลายน้ำผึ้งรับประทานชำระเมือกมัน แลทำให้อุจจาระเป็นปกติ แก้วาโยกลัดคูธทวาร ฯ

ยามหาพรหมภักตร์

เอาโกฏสอ ๑ โกฏเขมา ๑ โกฏหัวบัว ๑ โกฏขฎามังษี ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ สิ่งละ ๒ สลึง เปราะหอม ๑ ผลเอ็น ๑ ผลผักชีล้อม ๑ ผลผักชีลา ๑ ผลโหระพา ๑ เอาสิ่งละ๑ บาท รากส้มกุ้งน้อย ๑ ราเปล้าน้อย ๑ เอาสิ่งละ ๖ สลึง กานพลู ๑ การะบูน ๑ เอาสิ่งละ ๑๐ สลึง สมอไทย ๔ บาท ยางสลัด ได้ประสะ แล้ว ๑๒ บาท ทำเป็นผลบดด้วยน้ำโสพิศเบญจกูลต้ม ทำแท่งไว้ละลาย น้ำผึ้งรับประทานชำระอุจจาระธาตุวิปริตอันเกิดแต่กองวาโย ฯ

ยามหิทธิพรหมภักตร์

โกฏกะดูก ๑ โกฏเชียง ๑ โกฏจุลาลำภา ๑ เทียนดำ ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง ผลราชคัดขั้ว ๑ ผลโหระพา ๑ ผลผักชีทั้ง ๒ เอาสิ่ง–ละ ๒ สลึง เปราะหอม ๑ เปลือกสมูลแว้ง ๑ จันเทศ ๑ จันแดง ๑ เอาสิ่งละ ๓ สลึง ขิงแห้ง ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ มหาหิงค์ ยาดำ ๑ สหัศคุณเทศ ๑ รากจิงจ้อ ๑ รากส้มกุ้งน้อย ๑ เอาสิ่งละ ๒ บาท ยางสลัดได้ประสะแล้ว ๘ บาท ทำเป็นผงบดด้วยน้ำพิกัดเบญจกูลต้ม ทำแท่งละลายน้ำผึ้งรับประทาน ชำระอุจจาระธาตุเกิดแต่กองมหาภูตรูป ฯ

ยาแก้สาระพัดไข้ทั้งปวง

กรุงเขมา ๑ เปราะหอม ๑ โกฎพุงปลา ๑ โกฎจุฬาลำพา ๑ รากมะแว้งทั้ง ๒ ขิงแห้ง ๑ สะเดาดินสอ ๑ บรเพ็ด ๑ สรรพยา ๙ สิ่งนี้ เอาเสมอภาคต้ม ๓ ส่วนเอา ๑ ส่วน กินแก้ไข้เพื่พสาริบาตก็ได้ ไข้เหงื่อตกและให้เสียดสีข้าง และไข้หืดไอ และไข้เพื่อเสมหะ แก้ได้สาระพัดไข้ทั้งปวง

ยาสว่างแสงจันทร์

รากมะนาว ๑ รากมะปรางหวาน ๑ รากมะกล่ำเครือ ๑ จันแดง ๑ จันขาว ๑ เนื้อไม้ ๑ เหมือดคน ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกพิกุล ๑ สรรพยา ๙ สิ่งนี้เสมอภาค ทำผงบดปั้นแท่ง แก้ไข้พิษลำแดง ไข้รากหญ้านางต้ม แก้อาเจียร น้ำกะชายต้ม แก้ร้อนน้ำรากพุดอต้ม แก้ไอเป็นโลหิตน้ำกระเพราต้ม แก้กระหายน้ำ ผลมะกอกเผาแช่น้ำร้อน เอาน้ำละลายยารับประทาน ใช้เป็นยาชะโลมเอาน้ำซาวข้าว

ยาหอมแท่งทอง

กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ จันทั้ง ๒ โกฎหัวบัว ๑ โกฎเชียง ๑ เกษรสาระภี ๑ สรรพยา ๗ สิ่งนี้เสมอภาค ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้สด แทรกชะมด พิมเสน ทองคำเปลว ปั้นแท่งไว้ ใช้แก้ไข้ทั้งปวงละลายน้ำดอกไม้สด แก้ไข้จับเชื่อมซึม

ยาแดงแท่งทอง

จันทั้ง ๒ เพามวกทั้ง ๒ บัวน้ำทั้ง ๕ โกฎทั้ง ๕ มะลิทั้ง ๒

ดอกสาระภี ๑ พิกุล ๑ บุนนาค ๑ รากหญ้านาง ๑ กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ชลูด ๑ อบเชย ๑ ฝางเสน ๑ เปลือกไข่-เน่า ๑ เปลือกมะทราง (สรรพยา ๒๘ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๑ บาท ดอก-คำลาว ๒ สลึง เปล้าน้อย ๒ สลึง รวมสรรพยา ๓๐ สิ่งนี้ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้ น้ำส้มแทรกพิมเสนละลายน้ำดอกไม้ รับประทานแก้พิษไข้ และให้ชื่นชูกำลังดีนัก ถ้าจะทำอีกขนานหนึ่งให้เติมฝางเสนกึ่งยาทั้งหลาย ใช้เป็นยาได้อีกชนิดหนึ่ง มีคุณเช่นเดียวกัน

ยามหาศรีสว่าง

กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ จันแดง ๑ จันเทศ ๑ จันชะมด ๑ ชะเอมเทศ ๑ สักขี ๑ ชลูด ๑ เมล็ดถั่วพูขั้ว ๑ ข้าวตอกข้าวจ้าว ๑ ไกฏสอ ๑ โกฏเชียง ๑ โกฏหัวบัว ๑ โกฏพุงปลา ๑ โกฏน้ำเต้า ๑ แฝกหอม ๑ ดอกมะลิ ๑ รังนก ๑ สรรพยา ๑๘ สิ่งนี้เสมอภาค ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้เทศ แทรกชมดสด ชมดเชียง ๑ หญ้าฝรั่น อำพันทอง ๑ พิมเสน เกล็ดหอยหอม ปั้นแท่งไว้ใช้แก้ไข้ร้อนในกระ-หายน้ำ แก้อิโรยกินมิได้ นอนมิหลับ

ยาสุขไสยาศน์

ลูกจัน ๑ ดอกจัน ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนข้าวเปลือก๑ เทียนตาตั๊กแตก ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาว ๑ โหราข้าวเหนียว ๑ เห็ดขี้วัว ๑ (สรรพยา ๑๑ สิ่งนี้ หนักสิ่งละเฟื้อง) รากต้น

ข้าวต้ม ๒ สลึง กัญชา ๒ สลึง เมล็ดในสบ้ามอย ๒ สลึง รวมสรรพยา ๑๔ สิ่งนี้ ทำผงบดบั้นแท่งไว้ใช้แก้ไข้นอนมิหลับ ยักกะสายตามโรค

ยาแก้ไข้ตัวร้อน

ท่านให้เอากระดูกงูเหลือม ๖ ข้อ เบี้ยจั่น ๗ ตัว แก่นขี้เหล็ก ๗-แว่น รากมะกอก ๑ ราก รากสันพร้านางแอ ๑ หัวคล้า ๑ ราก ผัก-โหมหิน ๑ ราก รากกระทุงแดง ๑ รากระงับพิษ ๑ บรเพ็ด ๑ ราก หมาก ๑ รากมะพร้าว ๑ รากตาล ๑ รากหญ้านาง ๑ แฝกหอม ๑ แก่นจันทั้ง ๒ เกษรทั้ง ๕ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง ต้มรับประทานแก้ไข้ร้อน ดับพิษไข้ดีนักแล

ยาถ่ายอย่างสบาย

โกฏน้ำเต้า ๕ มดยอบ ๖ ยาดำ ๓ ทำเป็นผงบั้นเท่าเม็ดพุทธ-รักษา รับประทานก่อนอาหาร หรือรับประทานเวลาจะนอน

ยาถ่ายไข้พิษ

ถ่านไม้สะท้อน ๑ บาท ถ่านไม้ไผ่สีสุก ๑ บาท ถ่านไม้พุดซา ๑ บาท ถ่านไม้มะตูม ๑ บาท โกฏบัว ๒ สลึง ใบมะขามแขก ๖ สลึง โกฏน้ำเต้า ๒ สลึง ยาดำ ๒ บาท สรรพยา ๘ สิ่งนี้เสมอภาคทำผงบดบั้นแท่งไว้ใช้ถ่ายไข้พิษและถ่ายกาฬอันบังเกิดขึ้นให้ร้อนในอก ถ้าใช้ถ่ายกาฬน้ำผลสมอต้มแทรกดีเกลือ

ยามหาสาร

คอกสาระภี ๑ พิกุล ๑ บุนนาค เกษรบัวขาว ๑ แก่นจันหอม ๑ เกษรหญ้านาง ๑ เปลือกสันพร้านางแอ ๑ รากมะนาว ๑ รากมะปราง – หวาน ๑ เอาเสมอภาค ทำเป็นผงแก้สาระพัดพิษ ใช้ชะโลมทา แก้ลม น้ำเปลือกลำใยต้ม แก้ผิดสำแดงน้ำดอกไม้ทำเป็นกะสายดีนักแล

ยาดองแก้เลือดเสีย

แสมสาร ๑ สะค้าน ๑ ผักเบี้ดแดง ๑ ดีปลี ๑ รากมะคำไก่ ๑ แสมทะเล ๑ มะขามป้อม ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ รากชะพลู ๑ แกแล๑ ฝางเสน ๑ แก่นขี้เหล็กเลือด ๑ (สรรพยา ๑๒ สิ่งนี้หนักสิ่งละ ๔ บาท ดินประสิว ๑๐ สลึง เกลือ ๑ ชาม มะกรูด ๓๓ ผล รวมสรรพยา ๑๕ สิ่งนี้ ใส่น้ำพอท่วมต้มเดือดดีแล้ว ดองไว้กลางแจ้งจนผลมะกรูดเปื่อยใช้ แก้เลือดเสียผอมแห้ง แก้ไอ แก้ริดสีดวง ใช้แก้โรคกระษัยผอมแห้งทั้ง ชายและหญิง

ยาดองบำรุงเลือด

แสมสาร ๔ บาท ผักเบี้ดแดง ๔ บาท สะค้าน ๔ บาท ดีปลี ๔ บาท รากมะคำไก่ ๔ บาท แสมทะเล ๔ บาท สารส้ม บาท เถาวัลย์ เปรียง๔ บาท รากชะพลู๔ บาท แกแล ๔ บาท ฝางเสน๔ บาท แก่นขี้เหล็ก เลือด ๔ บาท ดินประสิว ๑๐ สลึง เกลือ ๑ ชาม มะกรูด ๓ ผล สรรพยา ๑๕ สิ่งนี้ ต้มกับน้ำแล้วดองไว้กลางแดด ๓ วัน รับประทานได้ แก้เลือดแห้ง เลือดเสีย แก้ริดสีดวงผอมแห้ง แก้ไอ แก้กระษัย และ มุตกิต ผอมแห้ง ใช้ได้ทั้งหญิงและชาย

ยาดองแก้ผีเม็ดเล็กเม็ดใหญ่

เถาวัลย์เปรียง ๑ แกแล ๑ ดินประสิว ๑ สารส้ม ๑ ดีเกลือ ๑ (สรรพยา ๕ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๕ ตำลึง) ขิงแห้ง ๑ สะค้าน ๑ ชะ-พลู ๑ แห้วหมู ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ กานพลู ๑ เจตมูลเพลิง ๑ (สรรพยา ๘ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๑ ตำลึง) คำฝอย ๑๐ บาท ส้มมะขาม-เปียก ๑ รวมสรรพยา ๑๕ สิ่ง ดองตากแดดตากน้ำค้างไว้ ๓ คืน รับ-ประทานแก้ผีเม็ดเล็กเม็ดใหญ่ ไอจนหน้าแห้งเป็นเกล็ด แก้เถาดาล แก้เลือดแห้งติดกระดูกสันหลัง ซึ่งมีอาการให้ผอมแห้งและไอแห้ง ๆ กับทั้งเป็นยาเจริญอาหาร และบำรุงโลหิต จึงแก้โรคผอมแห้งได้ทุกชนิด

ยาชื่อหงษ์ทอง

ท่านให้เอาสังข์ ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ ขอน-ดอก ๑ ผิวมะกรูด ๑ ส้มกุ้ง ๑ กระเทียม ๑ ไพล ๑ เทียนทั้ง ๕ เกษรสาระภี ๑ พิกุล ๑ บุนนาค ๑ บัวหลวง ๑ จันทั้ง ๒ กากพลู ๑ หัวหอม ๑ อบเชย ๑ โกฏพุงปลา ๑ โกฏก้านพร้าว ๑ ยาเหล่านี้เอาหนักสิ่งละสลึง โกฏบัวสลึงเฟื้อง โกฏกระดูกสลึงเฟื้อง โกฏน้ำเต้าสลึงเฟื้อง โกฏเชียงสลึงเฟื้อง โกฏจุฬาลำพาสลึงเฟื้อง โกฏกัดกราสลึงเฟื้อง ทองคำเปลวสลึงเฟื้อง โกฏสอสลึงเฟื้อง ชะเอมเทศสลึงเฟื้อง ทำผงนัตถ์แก้ลม ๑๐๐ จำพวก

ยามหาจักร

โกฏสอ ๒ โกฏพุงปลา ๒ เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ ผลจันทน์ ๒ ดอกจันทน์ ๒ กระวาน ๒ กานพลู ๒ สมอทั้ง ๓ สิ่งละ ๒ ผลมะขามป้อม เอาแต่เนื้อ ๒ ผักชีล้อม ๒ ผลโรหะพา ๒ ชะเอมเทศ ๒ ยาดำ ๒ พริกไทย ๒ ขิง ๒ ดีปลี ๒ ดินประสิวขาว ๒ กระเทียม ๒ น้ำประสารทองสะตุ ๒ ยานี้ทำเป็นผงเสมอภาคปั้นเป็นแท่ง ถ้าจะใช้ผายลมใช้กะเพราต้มก็ได้ น้ำใบกะพังโหมก็ได้ แก้ทั้งขึ้นท้องเฟ้อ น้ำกะทือ แก้ทรางขึ้นปอด น้ำขมิ้นอ้อย แก้ไอ น้ำมะนาว เกลือ แก้ลงท้อง น้ำเปลือกแค ได้ทดลองมาแล้วดีนักแล ฯ

ยาธาตุบรรจบ

ลูกสมอไทย ๒ สมอเทศ ๒ โกฏสอ ๒ โกฏเขมา ๒ เทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ ลูกจันทน์ ๒ ดอกจันทน์ ๒ กะวาน ๒ กานพลู ๒ ลูกผักชีทั้ง ๒ สิ่งละ ๒ น้ำประสารทองสะตุ ๕ รากไคร้เครือ ๑ ใบพิมเสน ๖ เปราะหอม ๓ การะบูน ๑ สมุลแว้ง ๓ อกเชย ๖ ลูกเบญกานี ๒ ยาทั้งนี้ตำเป็นผงแก้ลมและปวดบวม น้ำกะทือหมกไฟ แก้จุกเสียด น้ำส้มซ่า แก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ น้ำขิง น้ำข่า แก้ลงท้อง น้ำเปลือกแค น้ำกระสายตามแต่จะยักใช้

ยาแก้ลมกระษัย

ให้จุกอกและเสียด แล้วมักกลายเป็นโรคบิด ให้ตกโลหิตและเสมหะในลำไส้นั้นร้อนประดุจดังใจจะขาด ถ้าจะแก้ให้เอามะกรูด ๑ มะนาว ๑

ส้มป่อย ๑ กำแพงทะลาย ๑ หน้าเกล็ดหอย ๑ ใบหนาด ๑ ข่อยหยอง ๑ ไคร้น้ำ ๑ มูลโค ๑ ผลมะเกลือ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ หัวบุก ๑ หัวกลอย ๑ เอาเสมอภาค น้ำมันงา ๑ ทะนาน ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กะวาน ๑ กานพลู ๑ ดีปลี ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ หุงให้เอาแต่น้ำมัน ทั้งรับประทานและทาหายแล ฯ

ยาสังหารวาโย

ท่านให้เอามหาหิงค์ ๑ ใบหนาด ๒ ใบคนทีสอ ๒ การะบูน ๒ เนื้อผลสมอไทย ๒ เนื้อผลสมอเทศ ๒ เนื้อผลสมอพิเภก ๒ กระเทียม ๒ ไพล ๒ ว่านน้ำ ๒ ดีปลี ๔ ขิงแห้ง ๔ เจตมูลเพลิง ๔ พริกไทยร่อน ๑๐ ผิวมะกรูด ๑๐ ยาเหล่านี้ทำเป็นผงรับประทาน น้ำร้อน น้ำขิง หรือน้ำผึ้งก็ได้ เวลาเย็นเอาน้ำข่าต้มเป็นน้ำกระสาย ลมอัมพฤกษ์กล้า ให้นอนไม่หลับ น้ำสะค้านต้ม แก้กระษัยลม แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ แก้จุกเสียด ขับเลือด ขับลมดีนัก เคยใช้มานานแล้ว ฯ

ยาหอมลม

เอาดอกสารภี ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกมะลิ เกษรบัวหลวง ดอกกะดังงา เปลือกสมุลแว้ง กานพลู ชะเอมเทศ กำยาน ขอนดอก กฤษณา กะลำพัก จันทน์ทั้ง ๒ เปราะหอม เอาสิ่งละ ๒ สลึง ทำผงปั้นเม็ดไว้ แก้ไข้สันนิบาต น้ำดอกไม้เทศ ไข้อื่น ๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ใช้น้ำจันทน์เทศ กฤษณาและเนื้อไม้ ยักใช้ตามต้องการ แก้โลหิตหญิง

คลอดบุตร บุตรตายในท้อง ใช้น้ำสุราเป็นกระสายรับประทานแก้กาฬมีพิษต่าง ๆ หรือแก้ฝีกาฬฝีเลี่ยมสมุทร ขึ้นที่ริมฝีปากยอดเดียว ใช้น้ำเถาวัลย์ด้วน แก้ไอ น้ำผลประคำดีควาย ถ้าจะถอนพิษสำแลงให้อาเจียรออกมาใช้เปลือกทองหลางใบมน ตำคั้นเอาน้ำละลายยาแล้วแทรกดีจรเข้รับประทานสำรอกถอนพิษออกมาแล ฯ

ยาวาโยพินาศ

มหาหิงค์ ๑ บาท ใบหนาด ๒ บาท ใบคนทีสอ ๒ บาท การะบูน ๒ บาท สมอเทศ ๒ บาท สมอไทย สมอพิเภก ๒ บาท กระเทียม ๒ บาท ไพล ๒ บาท ว่านน้ำ ๒ บาท ดีปลี ๔ บาท ขิงแห้ง ๔ บาท พริกไทย ๘ บาท ผิวมะกรูด ๘ บาท สรรพยา ๑๔ สิ่งนี้ ทำผงรับประทานกับน้ำร้อน หรือน้ำขิง หรือน้ำผึ้งก็ได้ รับประทานเวลาเย็น น้ำข่า น้ำส้มซ่า หรือสุรา แก้กระษัยลม แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ แก้จุกเสียด ขับเลือด ขับลม ฯ

ยาพรหมประสิทธิ์

ตรีพลา ผลสมอดีงู กระเทียม มหาหิงค์ กระวาน น้ำประสารทอง สะตุ ลูกจันทน์ (สรรพยา ๙ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๑ บาท) ผลสลอดทั้งเปลือกไม่ต้องฆ่า หนัก ๙ บาท กานพลู ๑๘ บาท รวมสรรพยา ๑๑ สิ่งนี้ ทำผงละลายน้ำผึ้ง กลืนลูกกลอน ห่อด้วยเยื่อมะขามเปียก รับประทานเวลาเช้า ก้อนเท่าเมล็ดในฝ้าย ถ่ายโรคเหน็บชา และลมต่าง ๆ แก้กระษัยผอมแห้ง และวรรณโรค เป็นยาอายุวัฒนะ ฯ

ยาวิสาพยาใหญ่

ขิงแห้ง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู กฤษณา กะลำพัก ผลเอ็น ผลผักชี ผลสมอเทศ น้ำประสารทองสะตุ การะบูน เปลือกสมุลแว้ง รากไคร้เครือ อบเชยเทศ จันทน์เทศ ชะเอมเทศ โกฏทั้ง ๕ (สรรพยา ๒๒ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๕ บาท) ดีปลี ๘๐ บาท รวมสรรพยา ๒๒ สิ่งนี้ หนักสิ่งละ ๕ บาท) ดีปลี ๘๐ บาท รวมสรรพยา ๒๒ สิ่งนี้ ทำผงบดด้วยน้ำร้อน รับประทานแก้ลมแน่นเฟ้อจุกเสียด แก้ปวดท้องลงท้อง ฯ

ยาอุดมนพรัตน์

โสม พิมเสนเกล็ด กฤษณา กะลำพัก ขอนดอก กำยาน เปลือกสมุลแว้ง จันทน์ขาว จันทร์แดง กานพลู ชะเอมเทศ ดอกพิกุล บุนนาค สาระภี มะลิ กระดังงา เกษรบัวหลวง (สรรยา ๑๗ สิ่งนี้ หนักสิ่ง ๒ บาท) ชะมดเชียง หญ้าฝรั่น อำพันทอง การะบูน อกเชยญวน กระแจะตะนาว กระแจะธรรมดา (สรรพยา ๗ สิ่งนี้หนักสิ่งละ ๑ บาท) รวมสรรพยา ๒๔ สิ่งนี้ทำผงปั้นแท่ง น้ำดอกไม้หรือน้ำร้อนก็ได้รับประทานแก้ลมสวิงสวายอ่อนเพลีย เป็นยาชูกำลัง ฯ

ยาทะลายบาดาล

ผลยอ ๓๓ ผล โขลกผึ่งแดดให้แห้ง ข้าวตากขั้วจนเหลือง ๑ บาท พริกไทยร่อน ๒ บาท สรรพยา ๓ สิ่งนี้ ทำผงละลายน้ำร้อนหรือน้ำผึ้ง

หรือสุราก็ได้ รับประทานแก้ลมขึ้นเบื้องสูง หูตึง แก้ลมกระษัย แก้ปวดท้อง ท้องขึ้นเป็นกำลัง ฯ

ยาแก้ลมแน่นหน้าอก

ว่านน้ำ ผิวมะกรูด ใบมะตูม ไพร ขมิ้นอ้อย กระทือ ขิง พริกไทย ดีปลี (สรรพยา ๙ สิ่งนี้หนักสิ่งละ ๑ บาท) การะบูน ๔ บาท รวมสรรพยา ๑๐ สิ่งนี้ทำผงบดด้วยน้ำร้อนหรือน้ำเปลือกมะเขือต้ม รับประทานแก้ลมแน่นหน้าอก ฯ

ยาแก้เหน็บชาทั้งตัว

สักขี ๑ บาท ใบมะกา ๒ บาท แก่นแสมทั้ง ๒ หนักสิ่งละ ๓ บาท แห้วหมู ๔ บาท แก่นขี้เหล็ก ๕ บาท แก่นไม้สัก ๖ บาท แก่นขนุน ๗ บาท ผักกูณ ๘ บาท สะค้าน ๙ บาท รากชะลูด ๑๐ บาท มะตูมอ่อน ๑๑ บาท มะคำไก่ ๑๒ บาท ยานี้ต้มรับประทานแก้ได้วิเศษนัก.

ยาทาแก้ผีพิษผีกาฬ

แก้ตะมอยศีรษะลำมะลอกอย่างชะงัดได้ทดลองมาแล้ว ท่านให้เอาลูกกระจี้มาขั้วให้เกรียม พิมเสนบดให้ละเอียด ดีหมู ๒ ดี เอาแต่น้ำดีมากวนกับยาแล้วทาหายแล ฯ

ยาพอกผีต่าง ๆ

ข้าวสุมไฟ ๑ ใบบรเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบสะเดา ๑ ใบฝรั่ง ๑ ตำพอก ฯ

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

ขิง ๗ แว่น ข่า ๗ แว่น กระเทียม ๗ กลีบ พริกไทย ๗ เม็ด ดีปลี ๗ เม็ด แทรกการะบูนเล็กน้อย ตำเป็นผงมวนกับเส้นยาสูบ.

ยาแก้ไอเป็นโลหิต

แก่นขี้เหล็ก ๑ กำลังวัวเถลิง ๑ เกลือ ๑ ต้มรับประทานดีนักแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงในลำคอ

ท่านให้เอาหรดาล ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ ลำโพงกาสลัก ๑ หัวหอม ๑ มะเขือขื่น ๑ ตำเอาน้ำชุบกระดาษผึ่งแดดให้แห้ง ๓ หน มวนยาสูบ ฯ

ยาพ่นงูสวัสดิ์

เอาใบสนุ่นสด บดแล้วพ่นดับพิษงูสวัสดิ์ หรือโขลกกับสุราทาก็ได้.

ยาทาแก้บวมต่าง ๆ

กำยานหอม ๑ ใบมะคำไก่ ๑ ใบมะตูม ๑ ใบหนาด ๑ มดยอบ ๑ ไพล ๑ เมล็ดพันธุ์ผักกาด ๑ กระเทียม ๑ ว่านน้ำ ๑ เปราะหอม ๑ มหาหิงค์ ๑ ผิวมะกรูด ๑ ขิงสด ๑ สรรพยา ๑๒ สิ่งนี้เสมอภาค ตำผงบดปั้นแท่งไว้ละลายสุราทาแก้บวม.

ยาแก้ตาฟาง

ชาดหรคุณจีนหนัก ๑ เฟื้อง ฟองน้ำเผา ๑ สลึง ลิ้นทะเล้ปังสลึงสองไพ ชาดผง ๒ ไพ ดินประสิว ๒ ไพ สรรพยา ๕ สิ่งเสมอภาค ทำผงโรยที่ตับไก่ดิบ ๓ ตับ ใส่สุราพอควร นึ่งให้สุกรับประทานมื้อเดียวหมดทั้งยาและตับไก่.

ยาสมานปากเปื่อย

จันทน์ทั้ง ๒ กะเทาะมะขาม ๑ กะเทาะโพ ๑ เปลือกไข่พั้ก ๑ น้ำประสารทองสะตุ สรรพยา ๖ สิ่งนี้เสมอภาค ทำผงบดด้วยน้ำลูกเบ็ญกานีฝนเป็นกระสาย ปั้นแท่งไว้ใช้กวาดหรือทา อม บ้าย สมานปากเปื่อยดีแล ฯ

พิมพ์ที่บริษัท วรวุฒิการพิมพ์ จำกัด 92/6 ถนนแจ้งวัฒนะ บางเขน
นายปราโมทย์ นิงสานนท์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2516